

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

JURGITA TAMULEVIČIENĖ
SOCIALINIO DARBO STUDIJŲ PROGRAMA

**X GRUPINIO GYVENIMO NAMŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS IR
IŠŠŪKIAI DIRBANT SU SUAUGUSIAIS ASMENIMIS SU
NEGALIA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Prof. dr. Jolanta Pivorienė

Marijampolė, 2026

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Deinstitucionalizacija – paslaugų teikimo organizavimo pokytis. Šios sampratos atstovė Leona L. Bachbrach deinstitucionalizaciją apibrėžia kaip procesą, kai didelės stacionarios įstaigos yra keičiamos mažesnėmis, ne tokiomis izoliuotomis, bendruomeninėmis paslaugomis grįstomis organizacijomis (Dunajevs, 2012, p. 46).

Grupinio gyvenimo namai – svarbi institucinės globos pertvarkos dalis, padedanti neįgaliesiems integruotis į bendruomenę, ugdyti socialinius įgūdžius ir gyventi visavertį gyvenimą. Tokio tipo namuose žmogui užtikrinama savarankiškumo, saviraiškos, tobulėjimo laisvė, sudaromos sąlygos dienos užimtumui ar darbinei veiklai; socialinės globos įstaiga, kurioje namų aplinkoje ir gaudami nuolatinę specialistų pagalbą gyvena iki 10 nesavarankiškų neįgalių suaugusių asmenų. Grupinio gyvenimo namų gyventojai gauna būtinas paslaugas šiuose namuose ir naudojami kitomis bendruomeninėmis paslaugomis. Grupinio gyvenimo namai pagal savo pobūdį yra priskirtini bendruomeninėms paslaugoms (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo, 2014).

Įgalinimas - asmeninės, tarpasmeninės ar politinės galios didinimas, kad individai imtųsi veiksmų pagerinti savo gyvenimo situaciją (Johnson, 2001, p. 277).

Socialinė globa – tai socialinių paslaugų, kuriomis asmeniui teikiama visapusiška specialistų priežiūros reikalaujanti pagalba, visuma (LR socialinių paslaugų įstatymas, 2006, 2 str.).

Socialinės globos įstaiga – Socialinių paslaugų įstatymo nustatyta tvarka turinti teisę teikti socialinę globą įmonė (bendrovė, uždaroji akcinė bendrovė, individuali įmonė), įstaiga (viešoji įstaiga, biudžetinė įstaiga), šeimyna (LR socialinių paslaugų įstatymas, 2006, 2 str.).

Socialinis darbuotojas - specialistas, kurio darbo paskirtis yra sustiprinti žmogaus prisitaikymo prie aplinkos sugebėjimus, atkurti ryšius su bendruomene, padedant jam integruotis į visuomenę ir skatinant visavertiškesnį žmogaus socialinį funkcionavimą (Socialinis darbas profesinė veikla, metodai ir klientai, 2010, p. 14).

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Grupinio gyvenimo namuose užtikrinamos gyvenimo kokybės sritys.....	20
2 lentelė. Tyrimo instrumento pagrindimas.....	27
3 lentelė. Tyrimo dalyvių duomenys.....	29

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Institucinės globos pertvarkos įgyvendinimo programos tikslinės grupės.....	12
2 pav. Grupinio gyvenimo namų plėtra.....	14
3 pav. Deinstitutionalizacijos proceso iššūkiai.....	15
4 pav. Bendruomenės paslaugas gaunančių asmenų su negalia dalies lyginant su visais paslaugas gavusiais asmenimis pokyčiai.....	19
5 pav. Įgalinimo lygmenys.....	24
6 pav. Praktikuojančio vadovavimo elementai ir grupinio gyvenimo namų vidinė kultūra.....	25
7 pav. Tyrimo eigos planas.....	26
8 pav. Pirmosios darbo grupinio gyvenimo namuose patirtys.....	31
9 pav. Prisitaikymą dirbti grupinio gyvenimo namuose su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis skatinantys veiksniai.....	33
10 pav. Pasiruošimas negalią turinčių globos namų gyventojų perkėlimui į grupinio gyvenimo namus.....	35
11 pav. Grupinio gyvenimo namuose organizuojamos suaugusių asmenų turinčių negalią dienotvarkės kūrimo modelis.....	37
12 pav. Grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai (sudaryta autorės).....	45
13 pav. Grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių negalią turinčių asmenų integracijos į visuomenę raiška.....	50
14 pav. Socialinių darbuotojų požiūris į darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose iššūkius ir tobulinimo galimybes.....	53

TURINYS

ĮVADAS	5
1. GRUPINIO GYVENIMO NAMAI INSTITUCINĖS PERTVARKOS KONTEKSTE	9
1.1. Institucinės pertvarkos (deinstitucionalizacijos) samprata ir procesas	9
1.2. Institucinės pertvarkos teisinis reglamentavimas	14
2. PASLAUGŲ TEIKIMAS SUAUGUSIEMS ASMENIMS SU NEGALIA GRUPINIO GYVENIMO NAMUOSE.....	17
2.1. Bendruomenėje teikiamų paslaugų galimybės	17
2.2. Socialinio darbuotojo vaidmuo teikiant paslaugas grupinio gyvenimo namuose	20
3. TYRIMO METODOLOGIJA	24
4. TYRIMO REZULTATAI IR APTARIMAS	29
4.1. Socialinių darbuotojų patirtys pradedant dirbti su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose	29
4.2. Darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose organizavimas	35
4.3. Suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai grupinio gyvenimo namuose.....	42
4.4. Darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose iššūkiai ir tobulinimo galimybės	50
4.5. Diskusija	55
TYRĖJO REFLEKSIJA	58
IŠVADOS	59
REKOMENDACIJOS	60
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	61
SANTRAUKA.....	67
SUMMARY.....	69
PRIEDAI	71
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA	93

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvoje 2023-ųjų metų statistiniais duomenimis, gyveno beveik 225 tūkstančiai asmenų, turinčių negalią (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministerija. Negalios statistika ir dinamika, 2023). Nuo negalios sunkumo priklauso šių žmonių savarankiško gyvenimo galimybės. Nesant galimybės pasirūpinti savo poreikiais, asmenys su negalia apgyvendinami globos namuose. Ši praktika buvo įvertinta, kaip neatitinkanti žmogaus teisių apsaugos nuostatų, įtvirtintų Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (Europos žmogaus teisių konvencija, 1995), priimtoje 1950 m. lapkričio 4 d. ir Lietuvoje ratifikuotoje 1995 m. Tai – pirmoji tarptautinė sutartis, kuria užtikrinama kiekvieno asmens lygių teisių apsauga, nepriklausomai nuo jokių kitų aplinkybių. Žmonių su negalia teisių apsaugai ypač svarbi Jungtinių Tautų priimta Neįgaliųjų teisių Konvencija (2010) (toliau – Konvencija). 2010 m. Lietuva ratifikavo šią Konvenciją, tuo pačiu įsipareigodama laikytis jos nuostatų ir užtikrinti asmenų su negalia teises (Šakūnienė, 2022). Tokiu būdu Konvencija tapo sudėtine Lietuvos įstatyminės bazės, reglamentuojančios žmonių su negalia teises, dalimi. Akcentuojant visų Lietuvos gyventojų lygiateisiškumą ir siekiant įgyvendinti asmenų su negalia teises bei laisves, priimtas sprendimas integruoti asmenis su negalia į bendruomenę, suteikiant jiems daugiau savarankiškumo galimybių, sudarant sąlygas jiems drauge su visais visuomenės nariais dalyvauti viešuose renginiuose, kultūrinėse veiklose, darbo rinkoje, taip pat siekiama užtikrinti jų teisę į apsisprendimą ir pasirinkimo teisę, ypač – apsisprendžiant dėl laisvalaikio veiklos pasirinkimo, poilsio, sportinės veiklos ir kt. Ypač svarbi Neįgaliųjų Teisių Konvencijos Bendroji pastaba dėl 19 straipsnio (2017). Šioje pastaboje pabrėžiamas asmenų, turinčių negalią, savarankiškas gyvenimas ir įtrauktis į bendruomenę, įgalinant jų savarankiškumo ugdymą(si). Vadovaujantis žmogaus teisių apsaugos nuostatomis, Lietuvoje buvo inicijuotas deinstitutionalizacijos procesas, reorganizuojant globos sistemą iš ilgalaikės stacionarios globos modeliu pagrįstos sistemos į bendruomeninių paslaugų teikimu pagrįstą sistemą, leidžiančia asmenims su negalia dalyvauti visuomenės gyvenime, tapti jos nariais.

Institucinės globos pertvarka, pradėta 2014-aisiais metais, palaipsniui mažinant stacionarios globos institucijose gyvenančių asmenų skaičių. Šiuo tikslu pradėti steigti grupinio ir savarankiško gyvenimo namai, kuriuose sudaromos sąlygos asmenų su negalia savarankiškumo ir pasirinkimo galimybių plėtojimui, užtikrinant žmogaus teisių įgyvendinimą. Grupinio gyvenimo namuose apgyvendinami asmenys, turintys intelekto sutrikimų, psichinių sutrikimų ar kompleksinių sutrikimų (Institucinės globos pertvarka Lietuvoje, 2020). Grigaitė (2022) nurodo, kad 2022 m. stacionariuose socialinės globos namuose asmenims, turintiems negalią, vis dar gyveno apie 6000 asmenų, kuriems nustatyta psichosocialinė ar (ir) intelekto negalia. Tuo tarpu 2023-ųjų metų pabaigoje Lietuvoje buvo jau daugiau nei 50 grupinio gyvenimo namų, kuriuose gyveno beveik pusė tūkstančio asmenų. 2024-aisiais metais buvo ketinama šį skaičių padidinti du kartus (Trumpytė, 2024). Tai leidžia teigti, kad

ir toliau bus mažinamas stacionariose globos įstaigose gyvenančių asmenų skaičius ir plėtojamos bendruomeninės paslaugos, kuriomis naudosis dar didesnis asmenų, turinčių negalią, skaičius. Institucinę globą keičiant bendruomeninėmis paslaugomis numatoma šviečiamoji, psichologinė, teisinė ir kitokia pagalba negalią turintiems asmenims ir jų artimiesiems, kad jie gautų reikalingos informacijos, žinių, patirties ir palaikymą.

Grupinių namų įgyvendinimo procesą koordinuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, dalyvauja Švietimo ir mokslo ministerija, Kultūros ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos savivaldybių asociacija, Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, nevyriausybinių organizacijų, savivaldybės. Institucinės globos pertvarka finansuojama valstybės biudžeto ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis (Institucinės globos pertvarka Lietuvoje, 2020).

Šiandieniniame gyvenime vis daugiau dėmesio skiriama asmenims, kurie turi negalią, socialinės integracijos plėtrai – negalią turinčių asmenų įtraukimui į visuomenę. Keičiantis požiūriui į paslaugų asmenims su negalia teikimą, susiduriama su iššūkiais, susijusiais su visuomenės požiūriu į asmenis su negalia bei paslaugų teikimo ypatumais. Nusistovėję visuomenės nuostatos keičiasi pakankamai lėtai ir tai apsunkina darbą su asmenimis su negalia, jų integracijos į visuomenę procesą (Institucinės globos pertvarka Lietuvoje, 2020). Be to, pasikeitusios darbo aplinkybės kelia naujų iššūkių darbuotojams ir jų vadovams, kurių sprendimui svarbi susiklosčiusių probleminių situacijų analizė, dalinimasis patirtimi bei sprendimų paieška, kuriant sklandžią ir nuoseklią darbo su suaugusiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose paslaugų teikimo standartus, metodiką, užtikrinančią efektyvų žmogaus teisių apsaugos nuostatų įgyvendinimą, pagrįstą humanistinėmis idėjomis. Visų šių pastangų ir iniciatyvų centre - žmonės su negalia.

Temos ištirtumas. Kiekvienos paslaugos teikimo galutinis tikslas – maksimalus asmens su negalia savarankiškumas. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje (2006) akcentuojama žmonių su negalia įsitraukimo į visuomenę svarba. Analizuojant institucinės pertvarkos patirtis, skaičiuojančias pirmąjį dešimtmetį, svarbų vaidmenį atlieka 2020 m. atliktas auditas, kurio metu įvertinti žmogaus teisių įgyvendinimo žmonių su negalia integracijos proceso metu teigiami ir neigiami aspektai. Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė (2023) vertino asmenų individualius poreikius, įgalinimo veiksmus, socialinės globos centruose teikiamas dienos paslaugas. Auškalnytė ir kt. (2021) atliko asmenų su psichosocialine negalia teisių užtikrinimą COVID-19 pandemijos laikotarpiu, Genienė (2021) analizavo socialinių paslaugų asmenims su psichosocialine negalia vystymo ir teikimo aspektus institucinės pertvarkos kontekste. Gevorgianienė ir kt. (2021) tyrė, kaip pasikeitė žmonių su negalia socialinė ir fizinė padėtis gyvenant bendruomeninėje aplinkoje. Griciūtė ir

Senkevičiūtė-Doviltė (2018) tyrė institucinėje pertvarkoje dalyvaujančių darbuotojų motyvaciją. Grigaitė (2022) atskleidė bendruomeninių paslaugų asmenims su negalia vystymo aspektus, Grigaitė ir Jurevičiūtė (2020) atliko žmonių su negalia socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo 2019 m. stebėsenos tyrimą. Gudelytė ir Ruškus (2019) gilinasi į socialinio darbuotojo veiklą padedant asmenims su negalia priimti sprendimus. Gudžinskienė ir Driskienė (2016) atliko užimtumo veiklų svarbą tenkinant asmenų su negalia poreikius tyrimą. Levickaitė (2018) atliko paslaugų, teikiamų asmenims, turintiems proto ir/ar psichosocialinę negalią, teikimo tyrimą institucinės pertvarkos kontekste apsiribodama Vilniaus miesto geografinė aprėptimi. Marijampolės regiono patirtis įvertino Rainienė (2023). Asmenų su negalia gyvenimo kokybę analizavo Šakūnienė (2022). Vis dėlto, gilinantis į žmonių su negalia situaciją ir jų poreikių tyrimą, pastaruoju laikotarpiu nėra skiriama pakankamai dėmesio grupinio gyvenimo namuose paslaugas teikiančių darbuotojų patirtims ir jiems kylantiems iššūkiams bei sunkumams, kurių sprendimas galėtų pagerinti darbo ir paslaugų kokybę bei pačių darbuotojų savijautą, padėtų išvengti perdegimo rizikos ir užtikrintų institucinės pertvarkos proceso įgyvendinimo sklandumą.

Tyrimo problematika. Pasikeitus įprastoms paslaugų teikimo asmenims su negalia sąlygoms ir reikalavimams, paslaugas grupinio gyvenimo namuose teikiantiems darbuotojams teko iš naujo mokytis naujų darbo metodų, priprasti prie naujų taisyklių ir reikalavimų, keisti savo vidines profesines nuostatas ir suvokimą apie asmenis su negalia, jų poreikius, galimybes ir šių galimybių ugdymą. Todėl institucinės pertvarkos ir nuolatinės kaitos kontekste tampa svarbūs iššūkiai, su kuriais tenka susidurti darbuotojams teikiant paslaugas suaugusiems asmenims su negalia, gyvenantiems grupinio gyvenimo namuose (toliau GGN).

Darbo objektas: X grupinio gyvenimo namų darbuotojų patirtys ir iššūkiai dirbant su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis.

Darbo tikslas: išanalizuoti darbo su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis praktinę patirtį grupinio gyvenimo namuose.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti teorinius grupinio gyvenimo namų asmenims su negalia kūrimosi institucinės pertvarkos proceso kontekste aspektus.
2. Atskleisti paslaugų suaugusiems asmenims su negalia teikimo grupinio gyvenimo namuose specifiką.
3. Ištirti X grupinio gyvenimo namų darbuotojų požiūrį į patirtis bei iššūkius dirbant su suaugusiais asmenimis su negalia.

Darbo metodai - mokslinės literatūros šaltinių ir teisės aktų analizė, interviu, turinio (content) analizė.

Empirinis duomenų rinkimo metodas - pusiau struktūruotas interviu.

Tyrimo rezultatų apdorojimo metodas - kokybinė turinio (content) analizė.

Tyrimo imtis – 7 socialiniai darbuotojai, dirbantys grupinio gyvenimo namuose asmenims su negalia.

1. GRUPINIO GYVENIMO NAMAI INSTITUCINĖS PERTVARKOS KONTEKSTE

1.1. Institucinės pertvarkos (deinstitucionalizacijos) samprata ir procesas

Institucinė pertvarka siejama su esminiais pokyčiais socialinės globos srityje. Dunajevo (2012) teigimu, deinstitucionalizacija asmeninių socialinių paslaugų srityje pasireiškia kaip kliento „ištraukimas“ iš stacionarios globos ir kaip bendruomeninės globos paslaugų plėtra. Kitaip tariant, deinstitucionalizacija – tai procesas, keičiantis XIX a. susiformavusią globos politiką į šiuolaikinę globos politiką, kur siekiama derinti stacionarią ir bendruomeninę globą taip, kad ji geriausiai atitiktų asmens interesus (Thornicroft ir kt., 2008). Pasak Thornicroft ir kt. (2008), Vakarų šalyse deinstitucionalizacijos procesas jau baigtas, o Rytų ir Vidurio Europos šalyse jis dar tik įsibėgėjo. Šiuo metu Lietuvoje skaičiuojamas pirmasis institucinės pertvarkos proceso įgyvendinimo dešimtmetis, brėžiantis aiškią liniją paslaugų teikimo srityje, pasireiškiančią požiūrio į asmenis su negalia kaita, visuomenės nuostatų kaita ir negalios paradigmos kaita (Genienė, 2021).

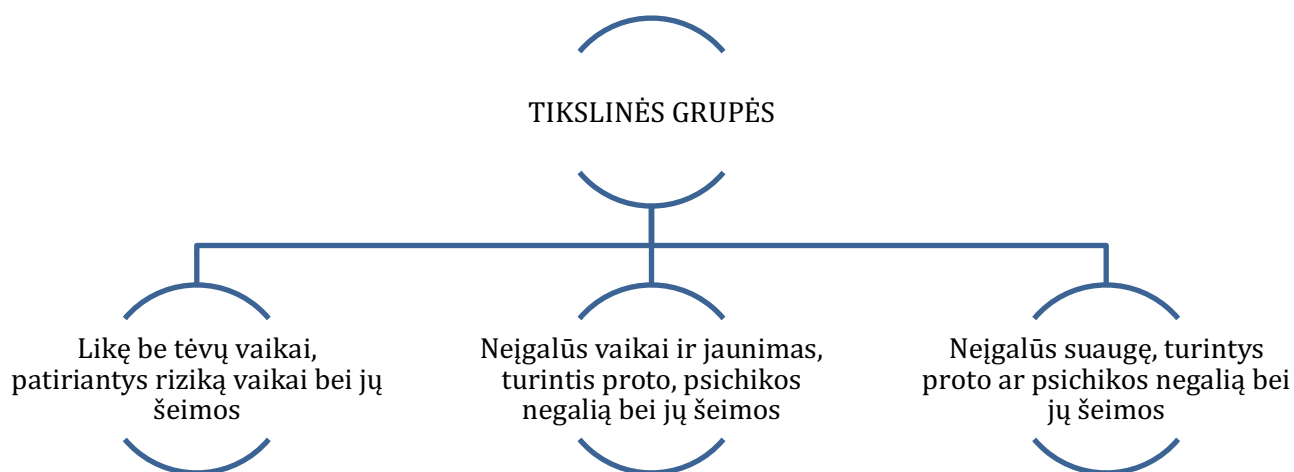
Deinstitucionalizacijos samprata pradėta naudoti XX amžiaus septintajame dešimtmetyje ir prasidėjo nuo psichiatrinių ligoninių reformų. Tačiau greitai šis procesas prasidėjo visose išsivysčiusiose demokratinėse valstybėse, o šio proceso tikslas buvo sumažinti institucinę globą, suteikiant asmenims savarankiškumo bei laisvės. Deinstitucionalizacija naikina institucijas, kurios riboja socialinių paslaugų gavėjų veiksmus ir galimybes, tačiau tuo pačiu steigia naujas, kurios praplečia veiksmų ir galimybių eibę (Dunajevs, 2012). Gevorgianienės ir kt. (2021) teigimu, deinstitucionalizacija - tai socialinės globos institucijų pertvarkos sinonimas. Socialinės globos institucijų pertvarka apibūdinama kaip „perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų asmenims su proto ir (ar) psichikos negalia ir tėvų globos netekusiems vaikams“ (Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas 2020, p. 2).

Pirmieji žingsniai deinstitucionalizacijos linkme žengti jau 2012-aisiais metais (Levickaitė, 2018), tačiau tikrąją įgyvendinimo pradžią laikomi 2014-ieji metai (Grigaitė ir Jurevičiūtė, 2020; Grigaitė, 2022). Šiais metais prasidėjusios deinstitucionalizacijos arba – institucinės pertvarkos, eiga nėra tokia sparti ir sklandi, kokios tikėtasi. Alternatyvos institucinei globai savivaldybėse vystomos vangiai, trūksta supratimo, žinių, kompetencijos, įgūdžių, visa apimančios strategijos ir sprendimų būdų, kaip šiuos procesus aktyvinti ir plėtoti (Grigaitė, 2022). Nepaisant to, deinstitucionalizacija – tai pirmiausiai alternatyvių globai paslaugų bendruomenėje atsiradimas, o ne vien globos namų uždarymas ar suskaidymas į mažesnius darinius, kad galėtume kalbėti apie sėkmingą globos sistemos pertvarką, kadangi, kaip nurodoma institucinę pertvarką apibūdinančiuose dokumentuose, pagrindiniu jos įgyvendinimo metu keliamu tikslu siekiama sukurti bendrą sistemą paslaugų, kurios būtų teikiamos kompleksiskai ir sudarytų negalią turintiems asmenims galimybes gauti

individualizuotas paslaugas (Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje, 2016). Vadinasi, pertvarkos galutinis siekis yra siejamas su bendros ir sklandžios sistemos sukūrimu, užtikrinant socialinio darbo klientų poreikių tenkinimą, paslaugų teikimą artimoje bendruomenėje. Pertvarkos metu siekiama užtikrinti palankias sąlygas tiek vaikų, tiek ir suaugusių asmenų, negalinčių savarankiškai pasirūpinti savimi, gyvenimui ir tobulėjimui. Tam svarbus ir visuomenės požiūris bei jo laipsniška kaita, formuojant palankesnę visuomenės požiūrį į asmenis, turinčius negalią, skatinant asmenų su negalia integraciją į visuomenę, kuriant vientisą ir darnią bendruomenę bei visuomenę (Institucinės globos pertvarka Lietuvoje, 2020). Suaugę asmenys, turintys negalią, yra viena iš pažeidžiamų visuomenės grupių, žmonės, kuriems reikalinga įvairiapusė pagalba, tačiau deinstitutionalizacijos kontekste ši pagalba turėtų būti teikiama ne nuvertinant kiekvieno asmens galias, o sukuriant prielaidas jų stiprinimui, tobulėjimui ir savarankiškumo gebėjimų ugdymui.

Institucinės globos pertvarkos metu įgyvendinami strateginiai veiksmai, siektini tikslai ir pamatuojami rezultatai. Institucinės pertvarkos reglamentavimui svarbus Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų asmenims su negalia ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas (2014).

Pertvarkos programoje numatytos lėšos, paslaugų infrastruktūra, priemonės, kad asmenys perkelti iš socialinės globos įstaigos į bendruomenines galėtų gyventi savarankiškiau ir naudojantis įvairiomis paslaugomis integruotųsi į visuomenę (žr. 1 pav.).

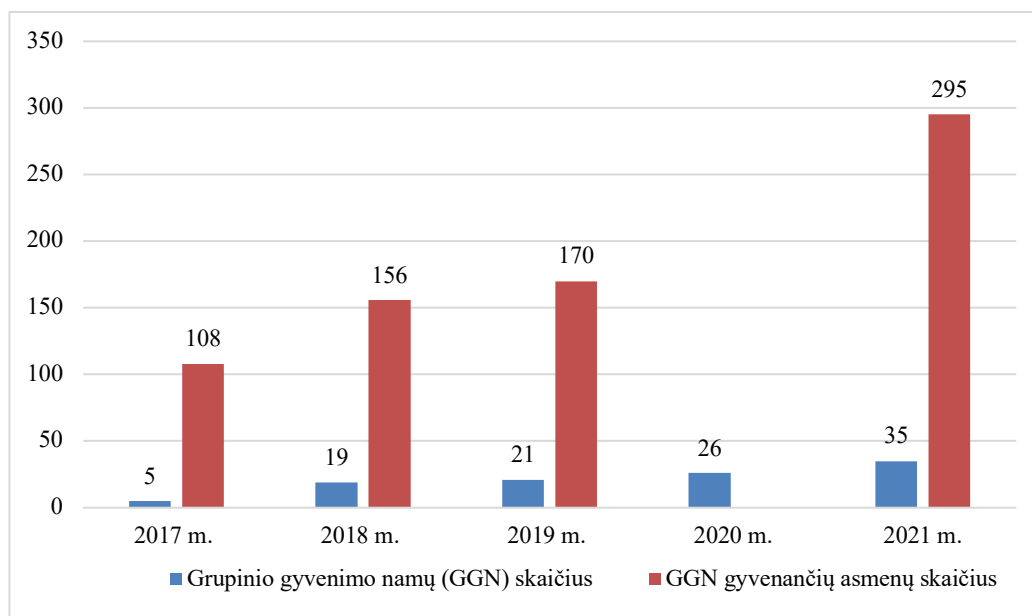
1 pav. *Institucinės globos pertvarkos įgyvendinimo programos tikslinės grupės* (sudaryta darbo autorės, remiantis Institucinės globos pertvarka 2014 – 2020 m. (2021) duomenimis)

Institucinės globos pertvarkos įgyvendinimo programoje numatyti trys pagrindiniai tikslai: **1 tikslas** – užtikrinti darnią aplinką ir sąlygas kiekvienam vaikui augti šeimoje, o likusiems be tėvų globos vaikams augti globėjų, tėvių šeimoje ar šeimynoje ir gauti pagalbą bendruomenėje; **2 tikslas** – sudaryti tinkamas sąlygas suaugusiems asmenims su negalia, jų šeimoms gauti individualias, jų poreikius atitinkančias bendruomenines paslaugas; **3 tikslas** - skatinti visuomenės vertybių nuostatų kaitą, formuojant teigiamą visuomenės požiūrį į sistemos pertvarką, užtikrinti procesų viešumą. Institucinės globos pertvarkos procesas susideda iš dviejų etapų. Pirmo etapo tikslas - nustatyti ir įvertinti individualius asmenų poreikius, parengti planą, informuoti visuomenę, siekti bendruomeninių paslaugų prieinamumo. Antruoju etapu siekiama įgyvendinti infrastruktūros plėtrą, teikti kompleksiškas ir koordinuotas bendruomenines paslaugas (Institucinės globos pertvarka Lietuvoje, 2020).

Įgyvendinant žmogaus teisių užtikrinimui skirtas nuostatas, tikimasi asmenis su negalia sugrąžinti į bendruomenę, kurioje jie iki šiol neturėjo teisės būti ir negalėjo naudotis jos teikiamomis pagalbos galimybėmis. Grupinio gyvenimo namuose apgyvendinami suaugę asmenys, turintys intelekto sutrikimų bei psichinių ligų arba kompleksinių negalių (Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų žmonėms su negalia ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas 2014). Grupinio gyvenimo namai apibūdinami kaip „socialinės globos įstaiga, kurioje namų aplinkoje ir gaudami nuolatinę specialistų pagalbą gyvena iki 10 nesavarankiškų žmonių su negalia suaugusių asmenų. GGN gyventojai gauna būtinas paslaugas šiuose namuose ir naudojami kitomis bendruomeninėmis paslaugomis“ (Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų žmonėms su negalia ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas, 2014). Taigi, galima teigti, kad grupinio gyvenimo namai vis dėlto priskiriami socialinės globos įstaigoms, tačiau jų veiklos turinys ir asmenų su negalia gyvenimo sąlygos grupinio gyvenimo namų aplinkoje yra labiau suderintos su žmogaus teisių apsaugos reikalavimais (Guidance on community mental health services: Promoting personcentred and rights-based approaches, 2021). Greta grupinio gyvenimo namų steigiamos ir socialinės dirbtuvės, kuriose sukuriamos prielaidos asmenų su negalia užimtumo organizavimui bei dienos užimtumo centrai (Institucinės globos pertvarka Lietuvoje, 2020).

Bigby ir Bould (2017) teigimu, užsienio šalyse jau daugelį metų grupiniai namai buvo pagrindinė apgyvendinimo galimybė žmonėms su proto negalia, kurie negali gyventi namuose su savo tėvais. Tai – svarbi asmenų su negalia gyvenimo kokybės užtikrinimo galimybė (Bigby, 2024). Vis dėlto Lietuvoje tai dar pakankamai nauja paslaugų teikimo forma, tačiau galima teigti, kad „institucinės globos sistemos deinstitucionalizacija pastaruoju metu yra viena prioritetinių Lietuvos socialinės politikos sričių“ (Griciūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė, 2018, p. 36). Kaip pastebi Gevorgianienė ir kt. (2021b), nors atskirų epizodinių reiškinių galima atrasti jau nuo 2005 m., tačiau

aktyviau grupinio gyvenimo namai pradėti steigti tik 2017 m. Pradžioje buvo įsteigta vienuolika grupinio gyvenimo namų ir į juos perkelti pirmieji 72 gyventojai, anksčiau gyvenę stacionarios globos institucijose. Grupinio gyvenimo namai apibrėžiami, kaip „trumpalaikę/ilgalaikę socialinę globą teikianti socialinės globos įstaiga, įsteigta bendruomenėje, kurioje gyvena iki 10 nesavarankiškų ar iš dalies savarankiškų asmenų“ (Gevorgianienė ir kt., 2021b, p. 6). Pasak autorių, jau 2020 m. pabaigoje veikė 26 grupinio gyvenimo namai suaugusiems asmenims su negalia. 2021 m. pabaigoje buvo jau 35 veikiantys grupinio gyvenimo namai, kuriuose paslaugas gavo 295 asmenys su negalia (Grigaitė, 2022). Bendra grupinio gyvenimo namų plėtra atsiskleidžia 2 pav.

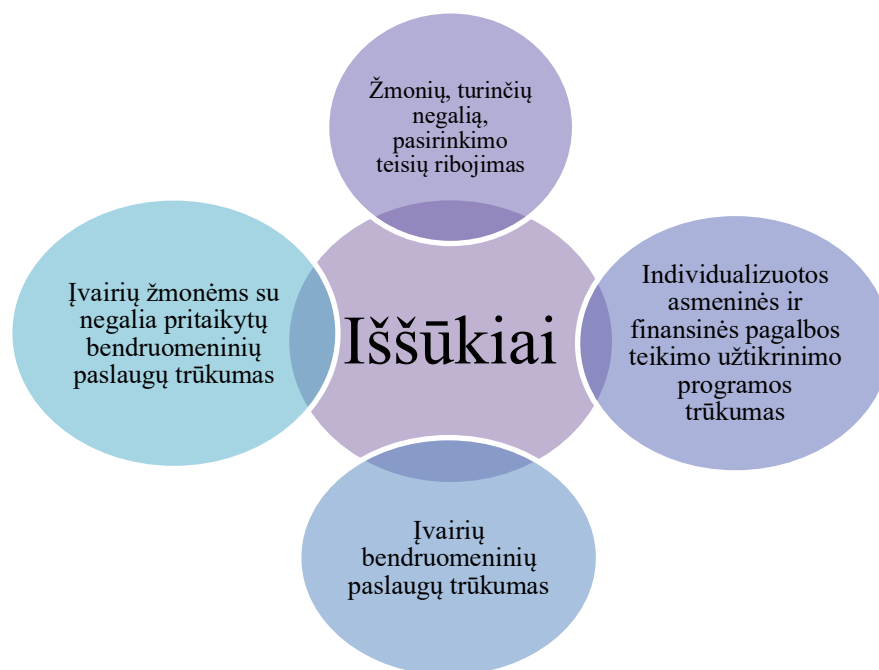

2 pav. *Grupinio gyvenimo namų plėtra* (sudaryta darbo autorės pagal Grigaitė ir Jurevičiūtė, 2020; Gevorgianienė ir kt., 2021b)

Remiantis statistiniais duomenimis, galima teigti, kad grupinio gyvenimo namų skaičius ir juose gyvenančių asmenų skaičius linkęs augti, ir tai liudija apie vykdomos institucinės pertvarkos siekių įgyvendinimą, jam būdingą eigą, nuoseklų perėjimą prie bendruomeninių paslaugų teikimo, skatinant asmenų su negalia integracijos į bendruomenę ir savarankiškumo ugdymo procesą. Rainienė (2023) papildė, kad 2022 m. grupinio gyvenimo namų skaičius Lietuvoje jau siekė 38, tačiau nenurodo juose gyvenančių asmenų skaičiaus. Daug dėmesio skiriama ir informacijos apie pertvarką viešinimui, siekiant visuomenės požiūrio į negalią pokyčių (Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje, 2016).

Gevorgianienė ir kt. (2021a) nurodo, kad institucinės pertvarkos kontekste kuriami grupinio gyvenimo namai turėtų padėti spręsti asmenų su negalia socialinės atskirties problemas, priartinant bendruomenines paslaugas ir sukuriant sąlygas asmenims su negalia naudotis jomis tomis pačiomis sąlygomis kaip ir kitiems visuomenės nariams.

Kaip minėta, institucinės pertvarkos (deinstitucionalizacijos) metu susiduriama su įvairiomis kliūtimis ir iššūkiais (žr. 3 pav.).

3 pav. *Deinstitucionalizacijos proceso iššūkiai* (sudaryta darbo autorės pagal Žmonių, turinčių negalią, teisės Lietuvoje – negalios politikos analizę, 2022)

Kiekvienas iššūkis reikalauja papildomo dėmesio ir sprendimo priemonių, užtikrinant efektyvų institucinės pertvarkos proceso įgyvendinimą bei žmogaus teisių apsaugos grupinio gyvenimo namų aplinkoje asmenims su negalia užtikrinimą. Griciūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė (2018) bei Gevorgianienė ir kt. (2021a; 2021b) išskiria ir iššūkius, susijusius su bendruomenės (visuomenės) pasipriešinimu bei pačių darbuotojų motyvacijos ir kompetencijos trūkumu, nepakankamu naujų darbo metodų išmanymu. Taip pat – vienas iš išryškėjusių iššūkių – tai pačių grupinio gyvenimo namų darbuotojų skeptiškumas bei neigiamas nusistatymas šios paslaugų formos įgyvendinimo atžvilgiu (Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas, 2020; Rainienė, 2023).

Išanalizavus deinstitucionalizacijos sąvoką, galima daryti prielaidą, kad institucinės pertvarkos metu pagrindinis dėmesys yra skiriamas žmogui, iš stacionarios globos formos patenkančiam į bendruomeninę globą, bei jo teisių užtikrinimui ir poreikių tenkinimui, integracijai į bendruomenę. Bendruomeninėje aplinkoje suaugusiam asmeniui suteikiamos savarankiškumo galimybės, laisvė ir parama. Deinstitucionalizacijos strateginis tikslas, sukurti kompleksiškai teikiamų paslaugų sistemą, kad bendruomenėje gyvenančiam paslaugų gavėjui būtų lengvai prieinamos aukštos kokybės paslaugos bei pagalba, nebūtų atskirties nuo visuomenės.

1.2. Institucinės pertvarkos teisinis reglamentavimas

Institucinės pertvarkos įgyvendinimo pagrindą sudaro žmogaus teises saugantys teisiniai aktai. Kaip jau minėta, vienas pagrindinių tarptautinių teisinių dokumentų, sukūrusių prielaidas vykstantiems pokyčiams, tai Neįgaliųjų Teisių Konvencija (2006) Lietuvoje ratifikuota 2010 m. Taip pat šios Konvencijos Bendroji pastaba dėl 19 straipsnio (2017) (Gudelytė ir Ruškus 2019; Šakūnienė, 2022). Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija) (2006) tikslas – skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų asmenų su negalia visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui. Konvencijos išskiriami principai, tai pagarba, nediskriminavimas, įtraukimas į visuomeninę veiklą, lygių galimybių pripažinimas, vyrų ir moterų lygybės, pagarbos besivystantiems vaikų, turinčių negalią, gebėjimams ir pagarbos šių vaikų teisei išsaugoti savo tapatybę. 8-ajame Konvencijos (2006) straipsnyje pabrėžiama, kad reikia šviesti visuomenę, ugdyti supratingumą asmenų su negalia teisių atžvilgiu ir skatinti teigiamą suvokimą apie asmenis su negalia. Taip pat svarbu skatinti žmonių su negalia įgūdžių, pasiekimų ir gebėjimų pripažinimą, pagarbos jų teisėms ugdymą įskaitant visus vaikus nuo mažens.

Siekiant įgyvendinti žmogaus teisių apsaugos standartus bei Neįgaliųjų Teisių Konvencijos Bendrąją pastabą dėl 19 straipsnio (2017), institucinės pertvarkos proceso metu kuriami grupinio gyvenimo namai suaugusiems asmenims su negalia, kurių aplinka sukuria prielaidas pagrindinėms Konvencijos 19 straipsnio nuostatomis:

- Sudaryti sąlygas asmeniui pasirinkti, kaip, su kuo ir kur gyventi;
- Teikti individualizuotą pagalbą ir užtikrinti paslaugų prieinamumą, užkertant kelią izoliavimui bei atskyrimui nuo bendruomenės;
- Užtikrinti bendrųjų, visuomeninių paslaugų prieinamumą žmonėms su įvairiomis negaliomis (Levickaitė, 2018, p. 2).

Lietuvoje, kaip teisinėje ir demokratinėje valstybėje, žmogaus teisių apsaugos pagrindą sudaro Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), užtikrinanti žmogaus teisių apsaugą, akcentuojant kiekvieno asmens orumą, pagrindines teises į socialinę apsaugą, švietimą, sveikatos paslaugas, kurios yra svarbios ir asmenims su negalia, gyvenantiems įvairiose globos institucijose. Tuo tarpu Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje (2006) akcentuojamos ir kultūrinės teisės, poilsio, laisvalaikio pasirinkimo galimybių užtikrinimas, būdingas visiems asmenims, tačiau ne visuomet visiems vienodai prieinamas. Todėl tarptautiniai ir respublikiniai teisiniai dokumentai sukuria prielaidas visapusiškų kiekvieno asmens teisių įgyvendinimui, nepaisant negalios ar kitų aplinkybių, mažinant socialinę atskirtį ir gerinant integracijos į visuomenę galimybes. Šios teisiniuose aktuose išreiškiamos vertybinės nuostatos aiškiai parodo, kokia kryptimi turėtų būti formuojama bendra žmogaus teisių apsaugos politika Lietuvoje. Asmenų su negalia teisių apsaugai ir užtikrinimui aktualus Lietuvos

Respublikos lygių galimybių įstatymas (2016) bei Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2023). Šie teisiniai aktai nusako asmenų, turinčių negalią integracijos principus, svarbius visam institucinės pertvarkos procesui ir jo įgyvendinimui. Šie teisiniai aktai yra grindžiami tarptautinėmis asmenų su negalia teisių apsaugos nuostatomis bei suderinami tarpusavyje su kitais Lietuvos Respublikos įstatymais.

Socialinių paslaugų teikimą nusako atnaujintas Socialinių paslaugų įstatymas (2006), kuris apibrėžia socialinių paslaugų prieinamumą, kokybę, nustato paslaugų organizavimo ir kontrolės principus. Socialinių paslaugų įstatymo (2006) nuostatos glaudžiai susijusios su Socialinių paslaugų katalogu (2006), kuris apibrėžia socialines paslaugas, jų turinį pagal atskiras socialinių paslaugų rūšis bei socialinių paslaugų įstaigų tipus. Taip pat Socialinių paslaugų kataloge (2006) aiškiai išskiriamos socialinių paslaugų rūšys, jos apibūdinamos pagal charakteristikas (apibrėžimas, tikslas, gavėjai, teikimo vieta, paslaugos teikimo trukmė / dažnumas, paslaugos sudėtis, paslaugas teikiantys specialistai, pateikiami kai kurių paslaugų ypatumai). 2019 metais įsigaliojo ir Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo pataisos (Grigaitė ir Jurevičiūtė, 2020), kuriose buvo akcentuoti su negalia turinčių asmenų darbingumu ir terminologija susiję pakeitimai. 2019 m. atnaujintas Lygių galimybių įstatymas. Bendrieji institucinės pertvarkos siekiai glaudžiai susiję su požiūrio į psichinę ir kitokio pobūdžio negalią kaita visuomenėje, jos skatinimu (Petružytė ir Šumskienė, 2017).

Kataloge socialinės paslaugos skirstomos į bendrąsias (informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas, maitinimo organizavimas, aprūpinimas būtiniausiais drabužiais ir avalyne, transporto organizavimas, sociokultūrinės paslaugos, asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas) ir specialiąsias (socialinę priežiūrą, socialinę globą) socialines paslaugas (Socialinių paslaugų katalogas, 2006).

Informuojama, kad socialinė globa yra visuma paslaugų, kuriomis asmeniui (šeimai) teikiama kompleksinė, nuolatinės specialistų priežiūros reikalaujanti pagalba. Socialinė globa teikiama institucijoje (socialinės globos įstaigoje) ar asmens namuose. Socialinės globos teikimo trukmė priklauso nuo asmenų, jų poreikio paslaugoms ir nuo įstaigos tipo. Kataloge suteikiama informacija apie klientų grupes, paslaugas teikiančias institucijas, paslaugų sudėtis, apie paslaugas teikiančius specialistus. Kitas svarbus pastebėjimas, kad kiekvienas žmogus turi prigimtine teisę į gyvybę ir imasi visų būtinų priemonių, kad užtikrintų galimybę asmenims su negalia lygiai su kitais asmenimis veiksmingai įgyvendinti šią teisę.

Šios institucinės pertvarkos kontekste, siekiant įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijos Bendrosios pastabos dėl 19 straipsnio (2017) nuostatas, nusakančias žmonių su negalia gyvenimo savarankiškai ir grįžimo į bendruomenę būtinybę, pradėti steigti grupinio gyvenimo namai, kaip šių nuostatų įgyvendinimo priemonė.

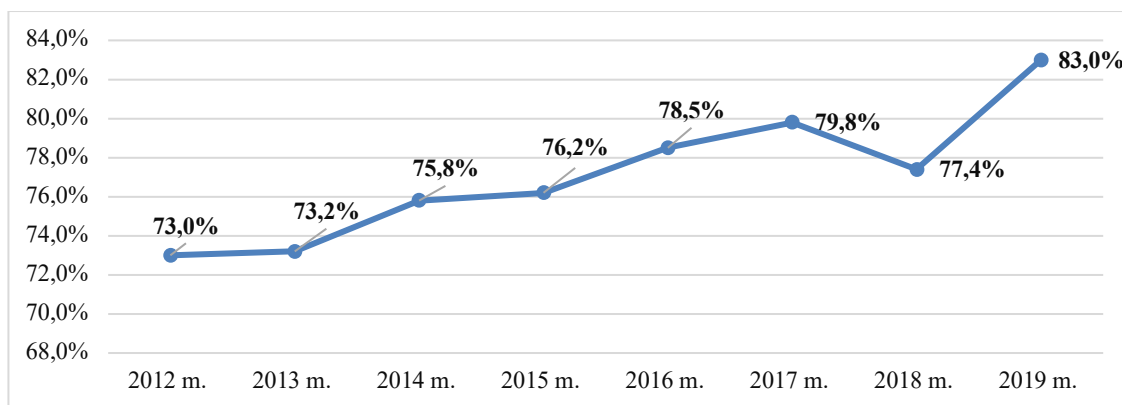
Svarbu, kad visi žmonės su negalia turi lygias teises gyventi bendruomenėje, lygias galimybes dalyvauti joje, taip pat pasinaudoti teikiamomis paslaugomis, įskaitant asmeninę pagalbą, būtiną padėti gyventi ir integruotis į bendruomenę ir užkirsti kelią izoliavimui ar atskyrimui nuo bendruomenės. Kad žmonėms su negalia suteikta galimybė naudotis bendruomenei skirtomis bendro naudojimo paslaugomis ir patogumais, kurie turi atitikti jų poreikius. Grigaitės (2022) atliktas Neįgaliųjų Teisių Konvencijos Bendrosios pastabos dėl 19 straipsnio (2017) įgyvendinimo vertinimas atskleidė, kad grupinio gyvenimo namai vis dėlto negali būti vertinami kaip Konvencijos (2006) nuostatas atitinkanti priemonė, todėl jie turėtų būti laikomi tarpine stotele siekiant pilnavertės asmenų su negalia integracijos į bendruomenę ir savarankiškumą.

Apibendrinant, galima teigti, kad visi asmenys, tarp jų ir asmenys su negalia, turi teisę gauti jų poreikius atitinkančias socialines paslaugas. Akivaizdu, kad visi Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (2006) straipsniai, Socialinių paslaugų įstatyme (2006) apibrėžtos sąvokos ir kiti Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimti teisiniai dokumentai yra ypatingai svarbūs, šie dokumentai turi būti skaitomi ir suprantami, kaip viena darni visuma. Galima teigti, kad asmenys, turintys negalią, tampa priklausomi nuo socialinę politiką, teisės aktus ar programas formuojančių asmenų.

2. PASLAUGŲ TEIKIMAS SUAUGUSIEMS ASMENIMS SU NEGALIA GRUPINIO GYVENIMO NAMUOSE

2.1. Bendruomenėje teikiamų paslaugų galimybės

Negalią turinčių asmenų įsitraukimas į bendruomenę, tapimas jos dalimi yra svarbi Konvencijos (2006) nuostatų įgyvendinimo sąlyga. Steigiant grupinio gyvenimo namus, siekiama įgyvendinti šias nuostatas ir teikti paslaugas, atitinkančias Konvencijos (2006) reikalavimus. Bendruomeninės paslaugos - tai „alternatyva institucinei socialinei globai“ (Rainienė, 2023, p. 81). 2020 m. atlikto tyrimo Asmenų su negalia socialinė integracija (2020) duomenimis, bendruomenines paslaugas gavusių asmenų su negalia skaičius lyginant su visų paslaugas gavusių asmenų su negalia dalimi nuolatos augo (žr. 4 pav.).

4 pav. *Bendruomenės paslaugas gaunančių asmenų su negalia dalies lyginant su visais paslaugas gavusiais asmenimis pokyčiai* (sudaryta darbo autorės pagal Asmenų su negalia socialinė integracija, 2020, p. 26)

Galima teigti, kad bendruomeninių paslaugų teikimo asmenims su negalia intensyvumas yra linkęs augti. Tikėtina, kad ši spartėjančio paslaugų plėtros augimo tendencija prisidės prie institucinės pertvarkos įgyvendinimo sėkmės ir efektyvumo.

Grupinio gyvenimo namai yra viena iš bendruomeninių paslaugų formų. Išskiriamos šios bendruomeninių paslaugų formos:

- Grupinio gyvenimo namai.
- Apsaugotas būstas.
- Pagalba priimant sprendimus.
- Įdarbinimo su pagalba paslauga.
- Socialinės dirbtuvės.
- Asmeninė pagalba (Rainienė, 2023, p. 82).

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad teikiant bendruomenines paslaugas „GGN turi orientuotis į asmenų kasdienio gyvenimo įgūdžių tobulinimą ir lūkesčius. Ypatingai svarbu padėti

žmogui įsidarbinti, išlaikyti save, mokytis visą gyvenimą, jeigu toks poreikis yra išreiškiamas. Siekiant kurti įtraukias paslaugas, GGN neturėtų būti vystomi kaip pagrindinė deinstitutionalizacijos priemonė“ (Grigaitė, 2022, p. 16). Carrandi ir kt. (2023) bei Stasiukynas ir Visockaitė (2018) taip pat pabrėžia, kad bendruomeninės paslaugos ypač aktualios sprendžiant žmonių, turinčių psichinę ar (ir) proto negalią problemas, padedant jiems integruotis į visuomenę. Natūralioje visuomenės aplinkoje egzistuojančios bendruomeninės paslaugos pasižymi platesnėmis problemų sprendimo galimybėmis ir integraciniu pobūdžiu, padedant kurti socialinius ryšius ir formuoti savarankiškumo įgūdžius.

Asmenims su negalia ir jų artimiesiems būdingas nerimas dėl ateities, materialinės, informacinės, pažintinės ir bendravimo pagalbos poreikis. Ypač šie sunkumai tampa aktualūs asmenims su negalia tampant suaugusiais (Dwyer ir kt., 2020). Mokslininkų nuomone, paslaugų, atitinkančių žmonių su negalia poreikius, trūkumas sukelia neigiamas pasekmes jaunų suaugusiųjų gyvenime. Fizinės, jutiminės, pažintinės ir socialinės stimuliacijos trūkumas kasdienėje veikloje sukelia neigiamą fizinį poveikį. Tai gali pasireikšti svorio augimu, susilpnėjusiais gebėjimais, išaugusiais elgesio sunkumais (Dwyer ir kt., 2020). Todėl grupinio gyvenimo namai, kaip bendruomeninių paslaugų rūšis, yra svarbūs užtikrinant asmenų su negalia gyvenimo kokybę ir tobulėjimo galimybes. Gevorgianienė ir kt. (2021a) pastebi, kad asmenų su negalia persikėlimas į bendruomenę ne visuomet vyksta sklandžiai, todėl labai svarbu kurti teigiamus santykius su aplinka, vertinant ją sistemiškai, dalyvaujant tose pačiose socialinėse erdvėse kaip ir kiti visuomenės nariai, tokiu būdu užtikrinant realias integracijos galimybes, o ne tik vienos institucijos aplinkos pakeitimą kita, šiek tiek patobulinta institucine aplinka. Todėl labai svarbu užtikrinti bendruomeninių paslaugų prieinamumą, kad deinstitutionalizacija nevirstų „transinstitutionalizacija, kuri reiškia žmonių, turinčių negalią, perkėlimą į kitokią gyvenamąją infrastruktūrą, tačiau be bendruomeninių paslaugų asmens sveikatos priežiūros, užimtumo, švietimo, politikos, kultūros ir kitose srityse“ (Gevorgianienė ir kt., 2021a, p. 8).

Bigby ir Bould (2017) ypač pabrėžia teikiamų paslaugų kokybę ir jos reikšmę suaugusių asmenų su negalia, gyvenančių grupinio gyvenimo namuose, bendrai gyvenimo kokybei. Mokslininkai išskiria šias kokybės užtikrinimo sritis (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. *Grupinio gyvenimo namuose užtikrinamos gyvenimo kokybės sritys*
(pagal Bigby ir Bould, 2017)

Gyvenimo kokybės sritis	Apibūdinimas
Socialinė įtrauktis	Žmonės yra savo vietinėje bendruomenėje. Paprastai jie naudojami tomis pačiomis paslaugomis kaip ir kiti bendruomenės nariai ir yra atpažįstami bei žinomi kitų bendruomenės, kurioje jie gyvena, žmonių. Jie dalyvauja veiklose su kitais žmonėmis, kurie neturi negalios ir jaučia priklausymą vienai ar kelioms savo bendruomenėms.
Tarpasmeniniai santykiai	Juos besirūpinantys darbuotojai žmones vertina kaip lygius. Jų bendravimas su darbuotojais teigiamas, yra galimybė palaikyti įvairius

	socialinius santykius su žmonėmis už savo namų ribų. Jiems padedama reguliariai palaikyti ryšį su šeimos nariais ir su draugais.
Apsisprendimas	Šiais žmonėmis rūpinasi profesionalūs darbuotojai, todėl jie jaučiasi kaip asmenybės, jiems padedama rinktis ir išreikšti pageidavimus. Jų pasirinkimai gerbiami ir padedama priimti sprendimus arba jie įtraukiami į sprendimų dėl paslaugų ir planų dėl savo tikslų priėmimo procesus.
Teisės	Su žmonėmis elgiamasi oriai ir pagarbiai, jie turi privatumą asmeninės priežiūros metu arba kai to nori. Jie turi savo namų nuosavybės jausmą. Jie turi asmenį už grupės namų ribų, kuris pasisako už juos ir atstovauja jų interesams. Yra nustatyta pagalbos priimančias sprendimus tvarka ir aiškūs skundų pateikimo procesai.
Asmeninis tobulėjimas	Žmonės skatinami įsitraukti ir dalyvauti prasmingoje veikloje bei socialiniuose santykiuose. Jų vykdoma veikla atspindi jų pageidavimus, tačiau jiems taip pat padedama išbandyti naujus dalykus. Žmonėms padedama pasirinkti ir kontroliuoti, kaip jie leidžia laiką.
Emocinė gerovė	Žmonės atrodo patenkinti ir jaukūs savo namuose ir su jiems padedančiais darbuotojais. Jie jaučiasi patenkinti savo aplinkoje esančiu stimuliacijos lygiu ir jutimo poreikiu. Jie jaučiasi išklausomi ir vertinami. Ilgesnį laiką nepasireiškia probleminis elgesys, pastebimas gebėjimas kontroliuoti savo elgesį.
Fizinė gerovė	Žmonės jaučiasi saugūs, nejaučiantys skausmo. Jų sveikata yra reguliariai stebima, prireikus kreipiamasi į specialistus dėl patarimų ir medicininės priežiūros. Jie skatinami gerai maitintis, sportuoti ir yra kuo geresnės sveikatos. Jie turi asmeninį pagarbų palaikymą visais asmens priežiūros aspektais.
Materialinė gerovė	Žmonės gyvena name, kuris yra pritaikytas jų poreikiams, gali naudotis transportu, kad galėtų būti savo bendruomenėje ir turėti savo pinigų bei turto.

Užtikrinant šias gyvenimo kokybės sritis asmenims su negalia, gyvenantiems grupinio gyvenimo namuose teikiamos įvairaus pobūdžio socialinės paslaugos (Rojas-Garcia ir kt., 2020). Kaip pastebi Beneševičiūtė (2015), neretai praplėsti šių paslaugų spektrą, ypač kokybiško užimtumo organizavimo srityje, galima pasinaudoti įvairių nevyriausybinų organizacijų siūlomų veiklų galimybėmis. Nevyriausybinių organizacijų gali tapti efektyvia asmenų su negalia integracijos į bendruomenę galimybe, kadangi „neįgaliųjų socialinė integracija prasideda tada, kai tenkinami jų poreikiai, atstovaujama jų interesams, o svarbiausia – keičiamas požiūris į kitokį asmenį, juolab kad požiūris į neįgaliuosius dar vis negatyvus ne tik kaip į asmenį, bet ir neadekvačiai vertinama neįgaliųjų veikla“ (Beneševičiūtė, 2015, p. 68).

Gudžinskienė ir Driskienė (2016), apibūdindamos asmenims su negalia teikiamas bendruomenines paslaugas, ypač akcentuoja užimtumo paslaugų teikimo organizavimo aktualumą. Psichikos sveikatos sutrikimų turintys asmenys sunkiau integruojasi į visuomenę, jie stokoja įvairaus pobūdžio gebėjimų ir socialinių įgūdžių. Dalyvavimas aktyvioje užimtumo veiklose leidžia jiems pasijusti reikalingais, sustiprinti pasitikėjimą savimi ir savo jėgomis, teikti naudą bendruomenei, užmegzti su ja artimesnį ryšį, pratintis prie darbinio užimtumo veiklų. Individualizuotas požiūris į

asmenį, jo stiprybių akcentavimas sukuria prielaidas savarankiškumo skatinimui, įvairių įgūdžių ugdymui bei savirealizacijos terpės sukūrimui (Johnson, 2001). Grigaitė (2022) duomenimis, 2021 m. pagalbos priimant sprendimus paslaugos sudarė beveik penkis procentus pertvarkos metu teikiamų paslaugų. Gudelytės ir Ruškaus (2019) nuomone, ši pagalba ypač aktuali protinę ar psichinę negalią turintiems asmenims. Pagalba priimant sprendimus stiprina asmenų su negalia savarankiškumą ir padeda jiems įsitraukti į visuomenę bei joje vykstančius procesus, tapti savo gyvenimo šeimininkais. Taip atsiskleidžia asmens autonomija, lygiavertis dalyvavimas, pagarba asmens orumui. Socialinio darbuotojo pagalba priimant sprendimus įgyvendinama įvairiais sprendimo priėmimo etapais:

1. Formuluoju ir išreiškiant asmens pageidavimą ar nuomonę.
2. Ieškant su tuo susijusios informacijos ar alternatyvų, apsisprendimo metu.
3. Įgyvendinant pasirinkimą (Gudelytė ir Ruškus, 2019, p. 46).

Kaip pastebi Gulbinė (2019), teikiant su sprendimų priėmimu susijusią pagalbą svarbu įsiklausyti į asmens norus, leisti jam rinktis ir klysti. Specialistams svarbu sugebėti atrasti bendravimo būdą, prakalbinti asmenį ir išsiaiškinti jo norus bei nuomonę, kurie gali būti svarbūs sprendimo priėmimui. Ratzka (2024) nuomone, žmonės, kurių gyvenimas priklauso nuo socialinės politikos, retai turi įtakos šios politikos kūrimui ir neturi galimybių prisidėti priimant su jais susijusius sprendimus. Tuo tarpu asmeninio asistento paslauga ir sprendimų priėmimo pagalba sukuria prielaidas prisiliesti prie asmenims su negalia svarbių klausimų. Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė (2023) pastebi, kad kuriant savarankiškumą ir asmens aktyvumą skatinančią aplinką grupinio gyvenimo namuose svarbus socialinio darbuotojo gebėjimas įgalinti.

Apibendrinant bendruomeninių paslaugų teikimo asmenims su negalia teikimo teorinius aspektus, galima teigti, kad grupinio gyvenimo namai yra viena iš bendruomeninių paslaugų sričių, tapusių alternatyva stacionariai globai, padedančia didinti asmenų su negalia savarankiškumą ir įtraukti į bendruomenę, įgyvendinant institucinės pertvarkos siekius ir užtikrinant negalią turinčių asmenų teisių įgyvendinimą. Bendruomeninių paslaugų įvairovė svarbi individualių asmenų su negalia poreikių tenkinimui, jų gebėjimų ir savarankiškumo tobulinimui bei skatinimui, ryšių su bendruomene užmezgimui bei palaikymui, laipsniškam GGN gyventojų įsitraukimui į visuomenę tampant pilnaverčiais jos nariais.

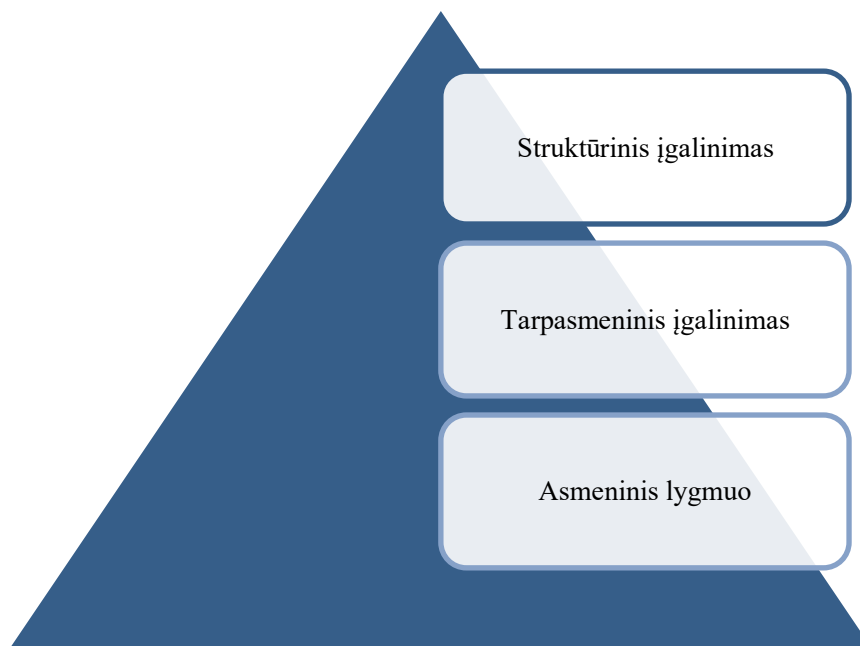
2.2. Socialinio darbuotojo vaidmuo teikiant paslaugas grupinio gyvenimo namuose

Įvairaus sunkumo protinę ir (ar) psichinę negalią turinčių žmonių gyvenimo kokybė yra glaudžiai susijusi su jiems teikiama parama. Pasak Bigby ir Bould (2017), grupinio gyvenimo namų darbuotojų pareigybių aprašymai rodo, kad jie turėtų padėti žmonėms visose gyvenimo srityse, užtikrinant visų gyvenimo sričių kokybę. Jų vaidmuo neapsiriboja tuo, kas vyksta namuose, ir apima

tokius dalykus kaip pagalba žmonėms palaikyti šeimos santykius ar ryšių su žmonėmis vietos bendruomenėje, integracijos į vietos bendruomenę skatinimą. Kai nurodo Carrandi ir kt. (2023), psichikos sveikatos sutrikimų pasekmės patiria asmenys, turintys psichikos sutrikimų, taip pat - jų globėjai, šeimos nariai, draugai ir darbdaviai, bendruomenės, sveikatos priežiūros sistemos ir visa visuomenė. Šios pasekmės susiję su pagalbos poreikiu, sprendžiant įvairias su individualiais asmens poreikiais ir jų tenkinimu susijusias problemas, užtikrinant tinkamą gyvenimo kokybę.

Pasak Bigby ir Bould (2017), grupinio gyvenimo namuose dirbantys specialistai turėtų teikti asmenims su negalia individualizuotą aktyvią paramą, kuri suprantama kaip būdas suteikti reikiamą pagalbą, kad asmuo, turintis psichinę ir (ar) intelekto negalią, galėtų sėkmingai dalyvauti prasmingoje veikloje ir socialiniuose santykiuose. Įrodyta, kad ten, kur darbuotojai naudoja tinkamą aktyvią paramą, žmonės, kuriuos jie remia, pasiekia geresnių rezultatų. Tai ypač pasakytina apie žmones su intelekto negalia, ypač išskiriant tuos atvejus, kurie turi sudėtingų poreikių ir turi sunkesnę negalią. Aktyvus palaikymas gali apimti žmones, atliekančius kokias nors praktines užduotis, kaip: dulkių siurbimas, skalbimas, stalo padengimas ar prausimasis arba bendravimas su kitais žmonėmis kalbantis ar klausantis jų ir atkreipiant dėmesį į tai, ką jie daro. Tai taip pat gali apimti įvairią kasdienę veiklą, pvz., dalyvavimą grupinėje veikloje (žaidžiant stalo žaidimus ar dalyvaujant bendrose linksmybėse, šventėse) (Bigby ir Bould, 2017). Aktyvaus palaikymo pagrindas yra reaguoti į individualius skirtumus ir suteikti galimybę bendrauti, rinktis bei kontroliuoti. Atsiranda vis daugiau įrodymų, kad pozityvaus elgesio palaikymo priemonė yra naudojama žmonėms, kurių elgesys yra sudėtingas, ypač kai jis naudojamas kartu su aktyvia parama, leidžia pasiekti teigiamų rezultatų. Aktyvus palaikymas svarbus ugdant žmonių su negalia savarankiškumą, tačiau ne visiems grupinio gyvenimo namų darbuotojams pakanka sąmoningumo ir patirties. Todėl Gevorgianienė ir kt. (2021b) rekomenduoja investuoti į grupinio gyvenimo namuose dirbančių darbuotojų profesinių kompetencijų plėtojimą, keičiant jų profesinį požiūrį į negalią ir į darbą su asmenimis, turinčiais negalią, skatinant įsisavinti naujus darbo metodus, būdingus darbui grupinio gyvenimo namuose. Požiūrio į negalią kaita prasideda nuo darbuotojų ir jų dėka yra vykdoma informacijos sklaida, darant įtaką visuomenės požiūrio kaitai (Petružytė ir Šumskienė, 2017).

Socialinių darbuotojų kompetencijos ir jų plėtojimas sukuria prielaidas asmenų su negalia įgalinimui ir jų gebėjimų stiprinimui (Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė, 2023). Įgalinimas yra svarbus veiksnys siekiant asmens savarankiškumo (Ruškus ir kt., 2012). Įgalinimas, kurio kontekste svarbus ir aktyvus palaikymas, apima tris lygmenis (žr. 5 pav.).

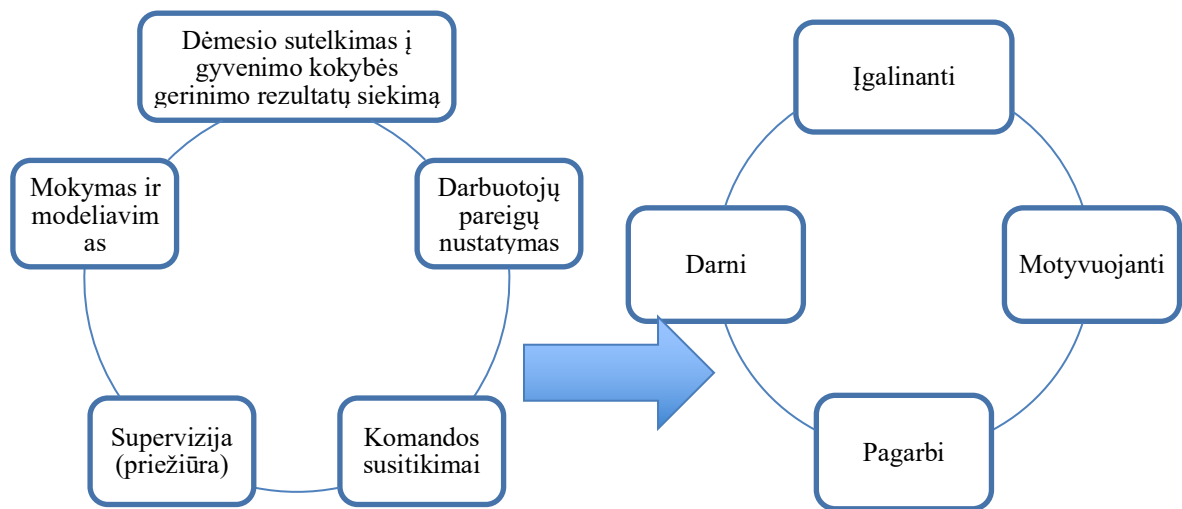
5 pav. *Igalinimo lygmenys*

(sudaryta autorės pagal Raudeliūnaitę ir Gudžinskienę, 2023, p. 95)

Asmeninis lygmuo siejamas su asmens įgalinimu, ugdant jo kompetencijas ir taip stiprinant asmens veiksmingumą, gebėjimą kontroliuoti savo aplinką, savarankiškai veikti ir priimti sprendimus. Tarpasmeninis įgalinimas atsiskleidžia per tarpasmeninę įtaką, kurią gali daryti įgalintas asmuo atliekant socialinius vaidmenis, mažinant neigiamus stereotipus socialinių ryšių su kitais asmenimis metu. Struktūrinis įgalinimas leidžia suvokti atskirų asmenų bendrystės galią, gebėjimą susivienyti ir spręsti problemas, įveikiant socialinę nelygybę, darant įtaką socialinės politikos sprendimams (Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė, 2023).

Siekiant efektyvaus paslaugų teikimo ir savarankiškumo skatinimo, svarbus ši darbą atliekančių darbuotojų vaidmuo (Šumskienė ir kt., 2015). Griciūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė (2018) bei Gulbinienė (2019) pastebi, kad vykdomos pertvarkos sėkmei lemiamos reikšmės turi darbuotojų motyvacija bei kompetencijos. Grupinio gyvenimo namuose dirbantiems darbuotojams taip pat reikalingas palaikymas ir pagalba, kompetencijų tobulinimas (Šinkūnienė, 2010).

Kaip nurodo užsienio mokslininkai Bigby ir Bould (2017), skatinant kokybišką paslaugų teikimą grupinio gyvenimo namuose, labai svarbi vadovo lyderystė. Pasak tyrėjų, vadovai taip pat turi turėti aktyvios pagalbos įgūdžių, kad galėtų rodyti gerą pavyzdį kitiems darbuotojams. Praktikuojantis vadovavimas susideda iš penkių elementų (žr. 6 pav.).

6 pav. *Praktikuojančio vadovavimo elementai ir grupinio gyvenimo namų vidinė kultūra*
(sudaryta autorės pagal Bigby ir Bould, 2017, p. 7-10)

Mokymo ir modeliavimo metu vadovas skiria laiko darbuotojams, bendravimui su jais ir grįžtamojo ryšio gavimui, dalinimuisi gerosios praktikos patirtimi. Supervizijos metu darbuotojams suteikiama sąžininga objektyvi informacija apie jų veiklą. Rekomenduojama daugiau dėmesio skirti neformaliai konsultavimui, tačiau svarbus individualus santykis ir pastovaus, reguliaraus ryšio palaikymo užtikrinimas. Komandos susitikimai – tai reguliarius pasitarimai, kurių metu darbuotojai gali pasidalinti savo turimomis žiniomis ir idėjomis vieni su kitais. Darbuotojų funkcijų paskirstymas leidžia sklandžiai atlikti užduotis, aiškiai suvokti savo atsakomybės ribas. Visų vykdomų veiklų metu svarbu orientuotis į teigiamus pokyčius, siekiant pagerinti grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių asmenų su negalia gyvenimo kokybę. Svarbu užtikrinti, kad kiekvienas personalo darbo aspektas būtų sutelktas į geriausios įmanomos pagalbos teikimą kiekvienam grupinio gyvenimo namų gyventojui (Bigby ir Bould, 2017). Dėka tinkamo vadovavimo ir darbuotojams teikiamos pagalbos grupinio gyvenimo namų aplinkoje galima sukurti visiems (darbuotojams ir gyventojams) bendrą organizacinę kultūrą, mikroklimatą (žr. 6 pav.), pagrįstą pagarba, darnia, motyvuojančia ir įgalinančia.

Apibendrinant grupinio gyvenimo namuose paslaugas asmenims su negalia teikiančių specialistų vaidmenį, galima teigti, kad nuo darbuotojų nuostatų institucinės pertvarkos atžvilgiu ir jų kompetencijų bei motyvacijos priklauso paslaugų teikimo kokybė, o tuo pačiu – ir vykdomos pertvarkos proceso eiga ir sėkmė.

3. TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo įgyvendinimui svarbus metodologinis pagrindimas, leidžiantis užtikrinti aiškią veiksmų seką. Nuosekli tyrimo įgyvendinimo schema pateikiama 7 pav.

7 pav. Tyrimo eigos planas

Tyrimas pradedamas nuo temos formulavimo. Jos pagrindu renkama informacija, padedanti atskleisti numatytą tyrimo temą. Mokslinės ir teisinės informacijos analizė svarbi ne tik teorinei tyrimo daliai, tačiau ir tyrimo metodologijos sudarymui ir tyrimo organizavimui.

Numačius tyrimo planą, jo įgyvendinimo metodiką, atliekamas empirinis tyrimas, kurio metu gauti interviu duomenys transkribuojami ir analizuojami, išskiriant svarbiausius darbo uždavinius atskleidžiančias mintis.

Paskutinis etapas skirtas tyrimo duomenų analizei pagrįstų išvadų formulavimui bei rekomendacijų parengimui.

Tyrimo tipas ir duomenų rinkimo metodas. Tyrimu siekiama atskleisti X grupinio gyvenimo namų darbuotojų požiūrį į patirtis bei iššūkius dirbant suaugusiems asmenims su negalia. Šį tikslą numatyta įgyvendinti atliekant kokybinį tyrimą. Kokybinis tyrimo tipas pasirinktas dėl tyrimo dalyvių imties ribotumo ir prieinamumo. Be to, kokybinis tyrimas leidžia giliau pažvelgti į analizuojamą socialinį reiškinių, atskleidžiant jo specifinius daugiasluoksnius aspektus (Bitinas, 2013). Grupinio gyvenimo namų veikla dar nėra pakankamai išanalizuota, todėl būtina gilintis į konkrečius

atvejus, situacijas atliekant kokybinio tipo tyrimą, priartinantį tyrėją prie betarpiškų patirčių ir leidžiančių įsitraukti į analizuojamo reiškinių aplinką. Kokybinio tyrimo metu numatyta atlikti interviu, vadovaujantis iš anksto parengtu pusiau struktūruotu interviu klausimynu. Pasak mokslininkų, „interviu yra kertinis kokybinių tyrimų elementas – vienas iš dažniausiai naudojamų metodų žinioms apie individus, grupes ir organizacijas gauti“ (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 14). Pusiau struktūruotas interviu leidžia nenutolti nuo temos, išlaikyti kryptingą pokalbio eigą, planuoti susitikimo laiką ir užtikrinti atsakymus į tyrimui aktualius klausimus.

Kokybinė prieiga leidžia atskleisti socialinių darbuotojų patirtis, susijusias su jų darbu.

Tyrimo instrumentas. Atlikta mokslinės literatūros analizė sukūrė prielaidas pagrindinėms įžvalgoms, susijusioms su tyrimo siekiais. Šios įžvalgos tapo pusiau struktūruoto interviu klausimyno pagrindu (žr. 1 priedą).

Tyrimo metu buvo numatytos trys pagrindinės klausimų grupės, apimančios 16 atvirų klausimų (žr. 2 lentelę) ir du demografiniai klausimai.

2 lentelė. *Tyrimo instrumento pagrindimas*

Klausimų grupė	Klausimai	Mokslinės literatūros šaltiniai
Darbo su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis patirtys grupinio gyvenimo namuose	1. Papasakokite darbo pradžią pradėjus dirbti grupinio gyvenimo namuose? 2. Kas geriausiai sekėsi, o kas buvo sunkiausia ir kaip sprendėte sunkumus? 3. Papasakokite apie savo įprastą darbo dieną grupinio gyvenimo namuose, jos rutiną 4. Kaip susidėliojot dienos tvarkę? 5. Ką manote apie darbo organizavimą grupinio gyvenimo namuose? Ką siūlytumėte keisti?	Griciūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė (2018); Gevorgianienė ir kt. (2021b), Grigaitė (2022); Gudelytė ir Ruškus (2019)
Darbuotojų pasirengimas darbui su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose	1. Kokios žinios ir gebėjimai reikalingiausi dirbant su suaugusiais neįgaliais asmenimis grupinio gyvenimo namuose? 2. Kokių žinių ir gebėjimų pasigendate dirbant su suaugusiais neįgaliais asmenimis grupinio gyvenimo namuose? 3. Kokius darbo metodus taikote darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose? 4. Papasakokite apie darbuotojų paruošimą darbui su suaugusiais neįgaliais asmenimis grupinio gyvenimo namuose?	Griciūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė (2018); Gevorgianienė ir kt. (2021b)

Darbo su negalia turinčiais suaugusiais asmenimis ypatumai grupinio gyvenimo namuose	1. Kaip pasikeitė neįgaliųjų gebėjimai kasdieninėje veikloje nuo persikėlimo į GGN iki dabar? 2. Kokiose srityse sustiprėjo ir susilpnėjo neįgalių asmenų savarankiškumas? Kokius pokyčius išskirtumėte lyginant laikotarpį nuo apsigyvenimo GGN iki dabar? 3. Koks bendruomenės požiūris į neįgaliuosius gyvenančius grupinio gyvenimo namuose? Pasidalinkite teigiamomis ir neigiamomis patirtimis 4. Kaip organizuojama socialinė asmenų su negalia integracija vietos bendruomenėje? 5. Kaip vyksta Jūsų ir paslaugų gavėjų gyvenančių GGN bendravimas su aplinkiniais gyventojais?	Gevorgianienė ir kt. (2021a); Žmonių, turinčių negalią, teisės Lietuvoje – negalios politikos analizė (2022); Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas (2020); Rainienė (2023); Gudžinskienė ir Driskienė (2016), Bigby ir Bould (2017); Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė (2023)
Darbo su negalia turinčiais suaugusiais asmenimis iššūkiai grupinio gyvenimo namuose	1. Kokie pagrindiniai privalumai ir trūkumai išryškėjo darbo su suaugusiais negalia turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose? 2. Remdamiesi savo patirtimi, ką patartumėte pradedantiems dirbti grupinio gyvenimo namuose suaugusiems asmenims su negalia?	Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas (2020); Rainienė (2023).
Demografiniai klausimai	1. Jūsų socialinio darbo praktikos trukmė? 2. Jūsų socialinio darbo trukmė grupinio gyvenimo namuose?	

Tyrimo metu planuojama vadovautis prisotinimo principu (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016), pagal kurį į tyrimą įtraukiami nauji dalyviai tol, kol jų suteiktoje informacijoje nebeįžvelgiama naujų temų bei kategorijų. Toks požymis parodo duomenų prisotinimą ir leidžia užbaigti apklausą daugiau nebeįtraukiant naujų dalyvių.

Tyrimo vieta ir laikas. Tyrimas atliekamas X miesto X grupinio gyvenimo namuose. Tyrimas atliktas 2025 m. lapkričio-gruodžio mėn. Analizuojant darbo su negalia turinčiais suaugusiais asmenimis praktinius aspektus grupinio gyvenimo namuose, buvo atlikti interviu su šių namų darbuotojais. Apklausti septyni darbuotojai, kol, vadovaujantis prisotinimo principu, teiginiai pradėjo kartotis ir nebesuteikė naujos tyrimui naudingos informacijos. Informacija apie tyrimo dalyvius pateikiama 3 lentelėje.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių duomenys

Eil.nr.	Vardas (kodas)	Bendra stažo trukmė	Darbo grupinio gyvenimo namuose trukmė
1	D1	8	2
2	D2	14	2
3	D3	25	7
4	D4	18	2
5	D5	20	1,5
6	D6	9	3
7	D7	6	3

2 lentelėje pateikti tyrimo dalyvių duomenys atskleidžia jų patirtį socialinio darbo srityje. Daugelis tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų turi ilgesnį nei 14 m. bendrą darbo stažą socialinio darbo srityje. Darbo grupinio gyvenimo namuose trukmė yra nuo pusantrų metų iki septynerių metų. Tai leidžia teigti, kad tyrimo dalyviai turi pakankamai praktinės patirties ir gali ja pasidalinti tyrimo metu, padėdami atsakyti į tyrimo metu keliamus klausimus, susijusius su patirtimi bei iššūkiais dirbant su suaugusiais asmenimis su negalia grupinio gyvenimo namuose.

Tyrimo etika. Atsižvelgiant į analizuojamos temos jautrumą, daug dėmesio skiriama tyrimo etikos principų laikymuisi. Pagrindiniai principai numatyti remiantis Gaižauskaite ir Valavičiene (2016).

Tyrimo metu laikomasi pagrindinių etinių principų:

1. Konfidencialumo principo – pagal šį principą siekiama neatskleisti tyrimo duomenų ir jų neviešinti. Tyrimo metu surinkta medžiaga naudojama tik mokslinio darbo tikslais. Tyrimo metu padaryti interviu įrašai, transkribavus duomenis, ištrinami. Tyrimo metu gauta informacija naudojama tik moksliniais tikslais, ja nesidalinama.
2. Anonimiškumo principo – remiantis šiuo principu nėra atskleidžiama tiksli tyrimo vieta ir tyrimo dalyvių vardai bei kita informacija, pagal kurią būtų galima identifikuoti tyrimo dalyvius, jų darbo vietą ir kitą asmeninę informaciją. Tyrimo dalyviai vardai nenurodomi, jie koduojami sutartiniais ženklais, apsiribojant tik tyrimui svarbių duomenų atskleidimu, leidžiančiu spręsti apie tyrimo dalyvių tinkamumą.
3. Tyrimo dalyvių laisvanoriško dalyvavimo principo – tyrimo dalyvių atsiklausama dėl jų sutikimo dalyvauti tyrime ir nedaroma spaudimo dėl jų dalyvavimo pokalbyje, leidžiama laisvai apsispręsti, kad galėtų bet kada pasitraukti iš tyrimo.
4. Tyrėjo nešališkumo principo – kokybiniam tyrimui ir jo objektyvumo užtikrinimui ypač svarbi neutrali tyrėjo pozicija ir įtakos tyrimo dalyvių nuomonei nedarymas. Tyrėjas užduoda klausimus, tačiau tai daro neutraliai, siekdamas neformuoti išankstinės tyrimo dalyvio nuomonės.

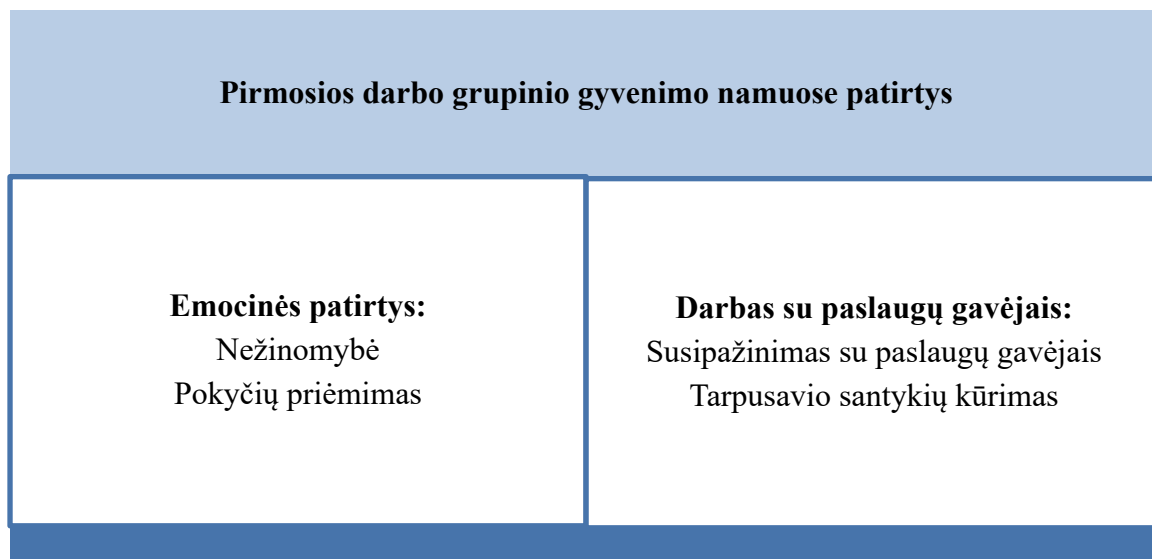
Tyrimo duomenų analizės metodas. Tyrimo metu taikoma turinio analizė. Atliekant duomenų analizę, vadovaujama konstruktyvistinėmis nuostatomis, palaipsniui konstruojant tyrimo dalyvių patirtis. Vadovaujamasi dedukciniu požiūriu, iš tyrimo duomenų visumos darant apibendrinančias išvadas (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Interviu tekstai skaitomi keletą kartų išskiriant juose išvelgiamas logines sąsajas tarp teiginių. Šie teiginiai grupuojami į temines grupes ir analizuojami lyginant su kitų mokslininkų išvalgomis bei tyrimų rezultatais.

Tyrimo ribotumai. Atliekant tyrimą išlieka tikimybė, kad tyrimo dalyviai buvo pakankamai atviri ir nenorėjo dalintis sudėtingiausiomis savo patirtimis, nenorėjo viešinti savo klaidų ir nerimavo dėl grupinio gyvenimo namų reputacijos. Todėl galėjo apsiriboti tik teigiamais aspektais, vengdami probleminių klausimų.

4. TYRIMO REZULTATAI IR APTARIMAS

4.1. Socialinių darbuotojų patirtys pradedant dirbti su suaugusiais negalia turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti socialinių darbuotojų patirtis ir iššūkius, susijusiu su darbu grupinio gyvenimo namuose. Įtaigiausiai savitus įspūdžius atskleidžia pirmosios patirtys, gautos pradedant dirbti su negalia turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose (žr. 8 pav. ir 2 priedą).

8 pav. Pirmosios darbo grupinio gyvenimo namuose patirtys

Pirmosios darbo grupinio gyvenimo namuose patirtys. Darbo grupinio gyvenimo namuose pradžioje susipynė dvejopos pirmosios patirtys: emocinės patirtys ir susijusios su globos gyventojų pažinimu bei adaptacija pradedant bendrauti ir jais rūpintis. Tyrimo dalyviai labiausiai akcentavo patirtus jausmus, išgyvenimus. Taip pat gilų įspūdį paliko pirmieji kontaktai su globos namų gyventojais, paslaugų gavėjais. Galima teigti, kad šios patirtys papildė ir sustiprino viena kitą.

Remiantis 8 pav. ir 2 priede pateiktais tyrimo dalyvių teiginiais, buvo išskirtos dvi su pradiniu darbo grupinio gyvenimo namuose laikotarpiu susijusios sritys: emocinės patirtys ir paslaugų gavėjų pažinimas kaip nauja patirtis.

Emocinės patirtys atspindi socialinių darbuotojų jausmus, išgyvenimus. Remiantis tyrimo dalyvių liudijimu, emocijos dažniausiai buvo susijusios su **nežinomybe** („Kaip ir kiekviena pradžia, nėra lengvai, yra su daug nežinomybės, daug klausimų“ (D2)) ir smalsumu („Ta darbo pradžia viskas buvo nauja ir įdomu“ (D3)). Nepaisant sunkiai prognozuojamos ateities ir laukiančio netikrumo, darbuotojus lydėjo susidomėjimas bei noras patirti pokyčius, gauti naujos patirties, išmėginti savo jėgas naujoje srityje.

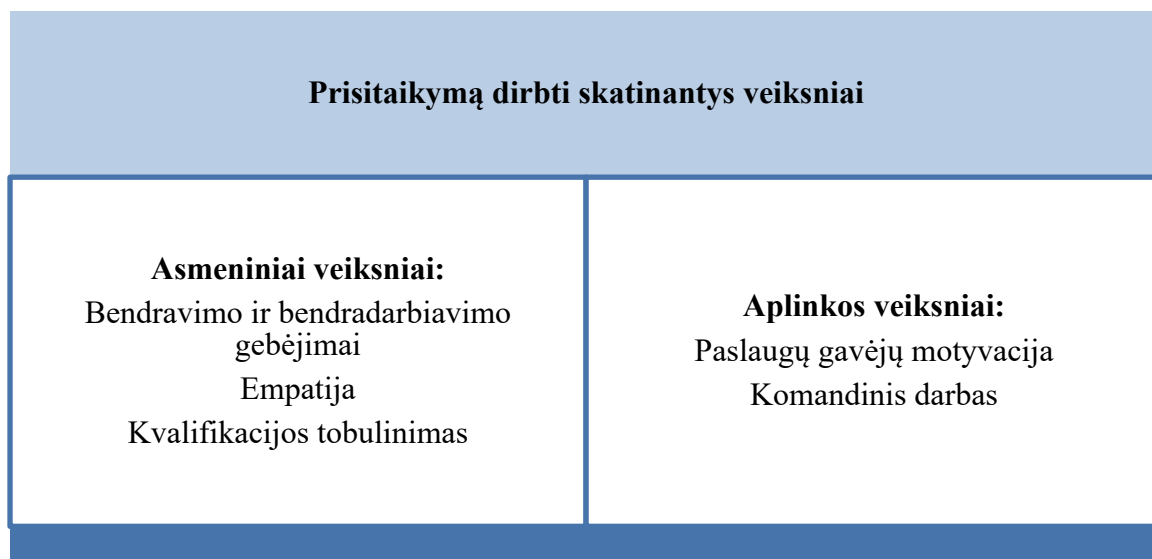
Taip pat emociniame lygmenyje atsiskleidė **pokyčių priėmimas**. Palankus nusiteikimas pokyčių atžvilgiu motyvavo aktyviai įsitraukti į veiklą („darbuotojai patys buvo savanoriai, kurie pasirašė, pasisakė, išreiškė nuomonę, kad mes norim eiti dirbti, mes norim eiti padėti žmonėms integruotis į bendruomenę, į visuomenę.“ (D2)). Naujos galimybės teikiant pagalbą negalią turintiems žmonėms tapo papildomu veiksmu, skatinančiu įsitraukti į veiklą, peržengti savo įprastų galimybių ribas, mokytis naujų įgūdžių ir įgyti naujų patirčių. Tyrimo dalyviai naujos veiklos metu pabrėžia patirties stoką, susidūrus su nauja nepatirta darbo aplinka ir sąlygomis. Galima daryti išvadą, kad tikrosios profesinės patirtys buvo kuriamos savarankiškai, savo jėgomis, formuojant naują suvokimą ir naują darbo stilių („Pradžioj iš tikrųjų buvo sunkiai, kadangi toks kitoks truputį darbas negu dirbau prieš tai, viską, mažesnė grupė buvo, daug atsirado naujovių, kur reikėjo daryti, ko nereikėjo dirbant divizijose“ (D4)).

Darbas su paslaugų gavėjais. Naujos patirtys apėmė ir santykius su paslaugų gavėjais, negalią turinčiais asmenimis. Sudėtingiausia, pasak tyrimo dalyvių, buvo tai, kad grupinio gyvenimo namų gyventojai dažnai buvo nepažįstami ir darbuotojams reikėjo gauti daug naujos informacijos, kuri padėti suprasti, kaip geriau bendrauti, **susipažinti su paslaugų gavėjais**, kokius sunkumus jie patiria, kokių sveikatos problemų turi ir kt. („gauni paslaugų gavėjus, kurių tu realiai nepažįsti visai, nežinai kaip kas su jais yra“ (D1)). Naujos patirtys buvo susijusios ir su *paslaugų gavėjų įpročiais*, tampančiais naujoje aplinkoje kliūtimi, kurią reikia įveikti („vis tiek visi atėjo iš viso miesto globos namų, tai jiems tas namas buvo viskas irgi kaip nauja, jie pripratę kitaip, turėtų sakyti kaip bandos jausmo visi. Gal jau gyveno, čia labiau reikėjo, kad viską darytų savarankiškai“ (D1)). Vadinasi, tapo svarbu keisti suaugusių negalią turinčių asmenų turėtus įpročius ir diegti naujus, ugdyti naujus gebėjimus, kurių iki tol jie neturėjo. Tikėtina, kad buvo susidurta su naujų darbo metodų poreikiu, gilinantis į naują darbo sritį, kuri buvo neįprasta. Prireikė socialinių darbuotojų iniciatyvumo, savarankiškumo ir įžvalgumo bei profesinės nuojautos, formuojant naują požiūrį į paslaugas suaugusiems asmenims su negalią ir pačių paslaugų gavėjų naują požiūrį į gyvenimą grupinio gyvenimo namuose.

Naujoje aplinkoje socialiniams darbuotojams teko **kurti naujus tarpusavio santykius**, atrasti naują bendravimo būdą su paslaugų gavėjais ir padėti jiems tarpusavyje atrasti bendrą supratimą („Susirinko skirtingi žmonės, kur reikėjo juos suvienyti, kaip bebūtų, nes vieni buvo pažįstami, kiti nepažįstami. Reikėjo tai padaryti, kad tarp jų įsivyrautų ramybė, nes visi su skirtingais charakteriais“ (D4)).

Apibendrinant pirmąsias socialinių darbuotojų patirtis grupinio gyvenimo namuose, galima pastebėti, kad, nors daugelis iš jų susidūrė su neišvengiamais pokyčiais ir nežinomybe, tačiau nusiteikimas priimti pokyčius skatino nugalėti sunkumus, susijusius su patirties stoka, nepažįstamais paslaugų gavėjais, santykių kūrimu naujoje aplinkoje.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kas padėjo nugalėti pirmąsias kliūtis ir prisitaikyti prie pokyčių. Tyrimo dalyviai išskyrė jų nuomone svarbiausius veiksnius, lėmusius prisitaikymą prie naujų darbo sąlygų (žr. 9 pav., 3 priedą).

9 pav. *Prisitaikymą dirbti grupinio gyvenimo namuose su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis skatinantys veiksniai*

Prisitaikymą dirbti skatinantys veiksniai. Visi tyrimo dalyvių įvardinti prisitaikymą dirbti grupinio gyvenimo namuose su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis skatinantys veiksniai tyrimo metu buvo suskirstyti į asmeninius veiksnius, susijusius su grupinio gyvenimo namų darbuotojais ir aplinkos veiksnius, kurie turi įtakos prisitaikymui dirbti naujoje aplinkoje ir naujomis neįprastomis, pasikeitusiomis darbo sąlygomis, grupinio gyvenimo namuose.

Tyrimo duomenų analizės metu išskirti penki asmeniniai veiksniai ir penki aplinkos veiksniai, turintys įtakos prisitaikymui dirbti naujoje aplinkoje grupinio gyvenimo namuose.

Asmeniniai veiksniai. Socialinių darbuotojų nuomone, ypač naudingi buvo jų turimi **bendravimo gebėjimai** (*“sakyčiau, bendradarbiaut su individualios man geriausiai sekasi. Su individualios pagalbos darbuotojom, tai jos viską nuoširdžiai stengdavosi padėt, pasakyt, patart, pažinojo žmones geriau negu aš. Tai aš gal, sakyčiau, kad man bendradarbiauti geriausiai sekasi.”* (D7)). Bendravimas atveria kelius bendradarbiavimui, palengvina darbo sąlygas siekiant susitarimų su kitais specialistais ir globos namų gyventojais, leidžia pajusti palaikymą ir pagalbą. Svarbi tyrimo metu išryškėjusi savybė, padedanti spręsti prisitaikymo prie naujos aplinkos ir darbo sąlygų klausimus, buvo bendravimo metu pasireiškianti kantrybė (*“Nu, tikriausiai apsišarvuoti didele kantrybe, suprasti, kad čia daug bus atsakomybių ir kad tu dažniausiai liksi viena su tom atsakomybėm, su dešimčia žmonių ir su darbuotojų kolektyvu.”* (D3)). Pasitelkiant kantrybę buvo formuojamas naujas suvokimas apie tai, kas laukia grupinio gyvenimo namuose, savo atsakomybių

prisiėmimas ir suvokimas, kad viskas priklauso tik nuo gebėjimo savarankiškai spręsti problemas. Bendravimas padėjo daugiau sužinoti apie paslaugų gavėjus ir juos pažinti („reikėjo kiekvieną perprasti ir žinoti, su kuo galėtų keltis juos į kambarius, nes jie yra kiekvienas skirtingas individualus“ (D1)). Grupinio gyvenimo namų aplinkoje tampa ypač svarbus darbuotojų ir paslaugų gavėjų ryšys, tarpusavio supratimas. Šio supratimo formavimui ypač didelę reikšmę turi gebėjimas pažinti individualius negalią turinčių asmenų individualius gebėjimus, silpnybes ir stiprybes. Tai palengvina darbą ir jo suvokimą pradedant veiklą naujoje aplinkoje.

Kaip pabrėžė tyrimo dalyviai, jokia veikla negali būti atliekama be **empatijos** („Žinoma, tu baigęs tuos mokslus, nu gali dirbti, bet jeigu pas tave nebus tokios vidinės šilumos, kad tu va žmogui padėsi, tai tas darbas bus niekinis iš tikrųjų. Tu turi turėti tą pašaukimą iš tikrųjų, kad dirbti tokį darbą.“ (D4)). Jautrumas ir gebėjimas ne tik pažinti kitus žmones, bet ir atliepti jų lūkesčius, užjausti ir padėti, kiekvieną darbą atlikti nuoširdžiai, su atsidavimu tampa svarbia prielaida prisitaikant prie darbo grupinio gyvenimo namuose aplinkos ir sąlygų.

Tyrimo dalyvių nuomone, išmokti dirbti naujomis sąlygomis padeda ir nuolatinis mokymasis, **kvalifikacijos tobulinimas**, siekiant pagilinti žinias ir pagerinti savo gebėjimus („Ir čia taip paskui darbuotojai jau ir stojo ir mokytis, ir pasikeitė iš padėjėjų individualios priežiūros darbuotojų, tai mūsų visi darbuotojai, keturi darbuotojai yra pabaigę įgiję kategoriją individualios priežiūros darbuotojų, ir dabar viena darbuotojų dar įstojo mokinasi. Tai tiesiog žinių tai tikrai reikia ir labai džiaugiuosi, kad tikrai nori ir stoja, ir mokinasi.“ (D3)). Galima teigti, kad pasikeitusios darbo sąlygos, pareikalavusios naujų gebėjimų ir papildomų žinių paskatino darbuotojus siekti aukštesnio išsilavinimo, mokytis ir tobulėti, kaupti žinias bei patirtį, siekiant tvirčiau jaustis pakitusiomis darbo sąlygomis.

Išoriniai veiksniai. Aptariant išorinius veiksnius, buvo išskirta **paslaugų gavėjų motyvacija** („kažkaip ir patys tą iniciatyvą jie rodė domėjos, aišku, jie turi labai daug savo tokių baimių, su kuriom mes susidūrėme“ (D1)). Galima teigti, kad paslaugų gavėjai tapo bendradarbiavimo proceso dalyviais, įsitraukdami į grupinio gyvenimo namų aplinkos kūrimo procesą, prisidedami prie bendro pokyčių proceso ir taip palengvindami ne tik savo, bet ir darbuotojų prisitaikymą. Tyrimo dalyvių nuomone, ne viskas įvyksta iš karto, priprasti prie pokyčių reikia laiko: „Po biskutį, po biskutį visi įsivažiavom ir ta pradžia. Tam adaptavimuisi galvoju reikėjo kokių trijų mėnesių, kad būtų viskas gerai“ (D1). Nurodomas konkretus trijų mėnesių adaptacijos laikotarpis, per kurį, pasak tyrimo dalyvavusių socialinių darbuotojų, pavyko priprasti prie naujų darbo sąlygų.

Svarbiausias tyrimo metu išryškėjęs prisitaikymą dirbti naujomis sąlygomis palengvinęs veiksnys – tai **komandinis darbas** („Dar nepaminėjau, kad labai irgi labai svarbu yra kolektyvas, jų nusiteikimas, jų susibūrimas ir, kaip sakau, žiūrėjimas viena linkme.“ (D3); „Neužsitverti sienos, kad čia mano reikalai, čia tavo reikalai, tu nesikišk. Vis tiek turi vykt tas komandinis darbas, kaip sakau“

(D1)). Pagalbą pokyčių metu teikė ir įstaigos administracijos darbuotojai kaip bendros komandos nariai („*Aišku, ir pagalba buvo ir valdžios mūsų globos namų ir viską. Tai sprendėm visas tuo metu iškilusias problemas tiesiog kartu*“ (D3)). Jie prisidėjo prie įvairių problemų sprendimo, atsižvelgdami į darbuotojų iškeliamas problemas ir įvardinamus poreikius. Tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų nuomone, bendras problemų sprendimas, siekis neatsiriboti nuo kitų, individualizmo vengimas, susiklausymas padėjo formuoti glaudų tarpusavio ryšį, nusistatyti taisykles, kurios tyrimo dalyvių buvo įvardintos, kaip vienas iš išorinių veiksnių, turėjusių įtakos prisitaikymui prie pokyčių („*Tai patys visi sugyvenom kaip ką, savo taisykles nesustatinėjom kažkokias, kaip ir prigyvenom. Kaip dirbsim, gal kažkas, kaip sakau, kažkas gal gabesnes kažką galės padaryti.*“ (D1)). Šie susitarimai, gimę bendravimo, bendradarbiavimo, komandinio darbo dėka padėjo sukurti saugią ir darbui tinkamą aplinką, pritaikytą tiek paslaugų gavėjams, tiek jiems pagalbą teikiantiems socialinio darbo specialistams.

Apibendrinant socialinių darbuotojų įgyvendinamų pokyčių sėkmės veiksnius, galima pabrėžti bendravimo ir bendradarbiavimo, motyvacijos, komandinio darbo, žmogiškos empatijos svarbą bei profesinės kvalifikacijos tobulinimą kaip galimybės prisitaikyti prie pokyčių sąlygą.

Pasiruošimas negalią turinčių globos namų gyventojų perkėlimui į grupinio gyvenimo namus. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip buvo ruošiamasi negalią turinčių globos namų gyventojų perkėlimui į grupinio gyvenimo namus, koks dėmesys buvo skirtas darbuotojų parengimui darbui naujomis neįprastomis sąlygomis. Šie aspektai atskleisti 10 pav. ir 4 priede.

Pasiruošimas negalią turinčių globos namų gyventojų perkėlimui į grupinio gyvenimo namus	
Specialaus parengimo nebuvimas: Neskirtas dėmesys Įprastas kvalifikacijos tobulinimas	Darbuotojų parengimas: Praktinė patirtis Bandomasis laikotarpis

10 pav. Pasiruošimas negalią turinčių globos namų gyventojų perkėlimui į grupinio gyvenimo namus

Specialaus parengimo nebuvimas. Tyrimo dalyviai nurodė, kad jiems **nebuvo skirtas dėmesys** parengimui darbui grupinio gyvenimo namuose. Kaip teigia tyrimo dalyviai, „*Čia darbuotojų tai niekas tikrai asmeniškai neruošė*“ (D1); „*Tikrai, kai išėjo darbuotojai dirbti į grupinių*

gyvenimų namuos, tikrai į visus tris darbuotojai nebuvo specialiai apmokomi kažkokių gudrybių.“ (D2). Remiantis tyrimo dalyvių teiginiais, galima teigti, kad suvokimą apie darbą grupiniuose namuose su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis teko formuoti patiems darbuotojams, remiantis įstatymais ir darbine patirtimi.

Remiantis tyrimo dalyvių pateikta informacija, pradedant dirbti grupinio gyvenimo namuose, buvo remiamasi **įprastu kvalifikacijos tobulinimu**, nepasižyminčiu specifika, susijusia su darbu grupinio gyvenimo namuose. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, „*Tiesiog kiekvienas darbuotojas, kaip ir kasmet, išsiklausydavo privalomų 16 val. pagal numatytą kompetencijų planą ir viskas*“ (D2). Kasmetinis kvalifikacijos tobulinimo planas ir profesinio tobulinimosi siekiai nebuvo tikslingai orientuoti į darbui naujoje vietoje ir naujomis sąlygomis kompetencijų įgijimą. Tikėtina, kad dėl to darbuotojai galėjo patirti įtampą ir įvairius su darbo sąlygų pasikeitimu susijusius iššūkius.

Darbuotojų parengimas. Tyrimo dalyvių teigimu, darbuotojai nebuvo tikslingai rengiami darbui su negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose, teikiant reikalingas žinias ir metodinę pagalbą. Jų pasirengimas buvo pagrįstas turima ankstesne darbine patirtimi ir profesiniais gebėjimais.

Tyrimo metu nustatyta, kad jų pasirengimui buvo svarbi darbo metu įgyta **praktinė patirtis**. Kaip pastebėjo tyrimo dalyviai, „*Daugiausiai viską gauname per patirtį, praktikoje.*“ (D5). Vadinasi, išankstinio pasirengimo nebuvimas lėmė jų prisitaikymą prie naujų sąlygų tiesiog praktinės veiklos metu, mokantis iš naujos patirties. Tyrimo dalyvių nuomone, prisitaikyti padėjo turima ankstesnė darbo patirtis. Kaip pastebi tyrimo dalyviai, visi jie turėjo darbo stacionarios globos namuose patirties: „*Iš tikrųjų, tai pas mus išeinant dirbti į grupinio gyvenimo namus, nebuvo nei vieno darbuotojo, kuris prieš tai nebuvo dirbęs įstaigoje su proto ar psichikos negalią turinčiais asmenimis.*“ (D2). Šią patirtį pritaikė ir darbo grupinio gyvenimo namuose metu.

Vis dėlto, tyrimo metu paaiškėjo, kad kiek vėliau pradėjusiems dirbti darbuotojams taikomas **bandomasis laikotarpis**. Kaip nurodo tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai, „*Tai būna tas adaptacinis laikotarpis įdarbinimo, būna tas pabandymas. Aš visą laiką stengiuosi su pareigybėmis supažindinti, visą laiką su grupinio gyvenimo namų taisyklėmis supažindinti. Pradedu visą laiką nuo šito. Šiaip prie manęs nesikeitė darbuotojai nieko naujo, neturiu viskas tas pas. Kiek metų dirbu, aš jau tris, tai visą laiką nesikeitė niekas. Bet šiaip visą laiką pareigybės jei pasikeičia, stengiuosi tikrai supažindinti, kuo greičiau, kad žinotų, kad viskas būtų skaidriai.*“ (D7). Remiantis jų išsakytomis mintimis, galima teigti, kad sudėtingiausias prisitaikymo laikotarpis teko būtent patiems pirmiesiems darbuotojams, kurie vėliau jau parengė darbo aplinką ir pritaikė sąlygas kitiems ateinantiems dirbti į grupinio gyvenimo namus. Pirmieji darbuotojai pasirūpino taisyklių rengimu, pareigybių aprašymu, kurie padeda prisitaikyti prie darbo aplinkos naujiems darbuotojams. Taip pat prisitaikymui svarbios supervizijos. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad „*Aišku, organizuojamos supervizijos, intervizijos, kurios*

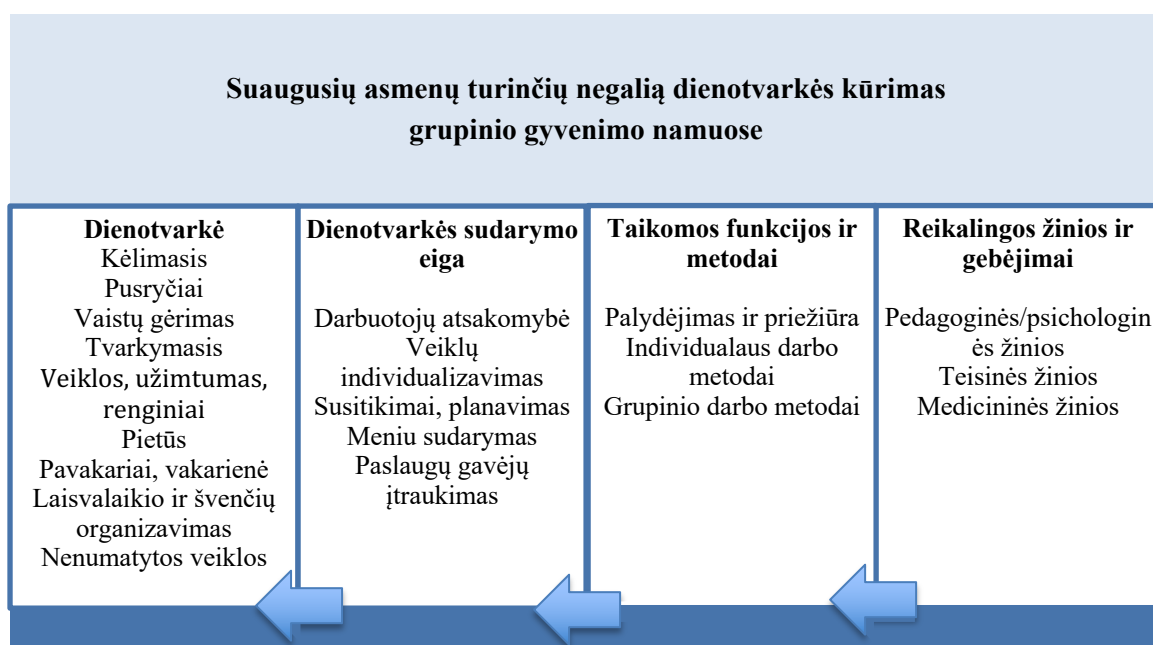
yra labai naudingos į darbą.” (D5). Galima teigti, kad supervizijos padeda gilintis į savo atliekamą veiklą ir tampa pagalba apmąstant savo atliekamo darbo eigą.

Apibendrinant pirmąsias darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose patirtis, galima teigti, kad tyrimas atskleidė, jog darbo pradžioje giliausią išpūdį socialiniams darbuotojams paliko emociniai išgyvenimai ir pažintys su naujais paslaugų gavėjais. Prisitaikyti prie naujų darbo sąlygų padėjo asmeniniai (bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai, empatija, paslaugų gavėjų pažinimas, kvalifikacijos tobulinimas) ir aplinkos veiksniai (paslaugų gavėjų motyvacija, administracinė pagalba, komandinis darbas). Ruošiantis dirbti naujomis sąlygomis darbuotojai nebuvo tam ruošiami, teko remtis savo profesionalumu ir patirtimi, mokytis darbo vietoje, kurti taisykles ir pareigybės, kurios vėliau pravertė priimant naujus darbuotojus.

4.2. Darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose organizavimas

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip buvo organizuojamas darbas pradedant dirbti naujoje, grupinio gyvenimo namų aplinkoje, vadovaujantis kitokiais nei buvo įprasta stacionarios globos namuose darbo principais.

Remiantis tyrimo rezultatais, buvo suformuotas nuoseklus grupinio gyvenimo namuose organizuojamos suaugusių asmenų turinčių negalią dienotvarkės kūrimo schemą (žr. 11 pav., 5, 6 ir 7 priedus).

11 pav. Grupinio gyvenimo namuose organizuojamos suaugusių asmenų turinčių negalią dienotvarkės kūrimo modelis

Šioje schemoje atspindimas dienotvarkės formavimo procesas pradedant darbą su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose. Kadangi keičiantis darbo aplinkai iš

stacionarios globos į grupinio gyvenimo namus svarbu kurti naujas darbuotojų darbo ir negalią turinčių asmenų gyvenimo taisykles, galima teigti, kad šių taisyklių kūrimui yra svarbios darbuotojų turimos žinios ir kompetencijos, suteikiančios galimybes taikyti tam tikrus efektyvius darbo metodus. Šiuo pagrindu buvo organizuojamas dienotvarkės kūrimas ir sudaryta preliminarinė dienotvarkė, skirta grupinio gyvenimo namų gyventojams.

Darbai su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose reikalingos žinios ir gebėjimai.

Žinios ir gebėjimai. Tyrimo metu nustatyta, kad dirbant grupinio gyvenimo namuose aktualios **pedagoginės/psichologinės žinios**. Kaip teigia tyrimo dalyvė: „*Aš negaliu sakyti, kad man mokytojų žinių nereikia, tikrai reikia, nes ir mokai, ir skatini. Tai iš tikrųjų visos žinios yra reikalingos, visos, be išimties, ir gebėjimai, ir žinios, tiek ir vadyba, tiek ir mokytojų, visos žinios reikalingos.*“ (D2). Vadinasi, dirbant su negalią turinčiais asmenimis, svarbi ugdomoji veikla, kuriai reikalingi pedagoginiai gebėjimai, padedantys įgyvendinti numatytas veiklas. Šios žinios svarbios krizių valdymui. Tai patvirtina tyrimo dalyviai teiginiai: „*tokių, galbūt daugiau praktinių psichologinių žinių apie krizių valdymą, kažką vat tokio. Mano nuomone.*“ (D5). Pasikeitus aplinkai ir gyvenimo sąlygoms, tikėtina, kad tenka susidurti su kritiniais atvejais ir spręsti iškilusius sunkumus, suvaldyti iškilusią krizę. Tyrimo metu išaiškėjo psichologinių žinių panaudojimo aktualumas. Tyrimo dalyviai šių žinių panaudojimą pagrindžia teigdami, kad „*Gal šiek tiek ir psichologo gebėjimų daugiau va reikia, kokio psichologo, va gal šitoj srityje, kad geriau suprast ir susitart pavyktų.*“ (D7). Kaip pastebi tyrimo dalyviai, psichologinės žinios ir gebėjimai svarbūs stengiantis geriau suprasti negalią turinčių paslaugų gavėjų mąstymą ir priimti bendrus susitarimus.

Išsiaiškinta, kad grupinio gyvenimo namų darbuotojams reikalingos **teisinės žinios**. Tyrimo dalyviai išsamiai pagrindžia, kad jie dažnai praktikoje taiko teisines žinias: „*Ką žinau, iš tikrųjų, nu, gal kažkokį teisinį aspektą. Ir daleiskim, kai tu, va, irgi atvejų turėjau į Sodrą, nu, taip, man trūksta tų teisinių žinių, viską, ir jos tuo naudojasi <...> Teisinės žinios tai yra reikalingos iš tikrųjų. Ten visokių kitokių, galbūt, kažko tai nežinom, nauji įstatymai, kiekvienas iki, viską, nu, kažkaip tai, kažkokį taip. Tokios labai jūs išskirtumėte na teisinių. Nu, aš manau, nes labai daug kur teisinių reikia, nes pildant įvairius dokumentus, visur ir visur, tai neįgalus žmogus, kaip būtų su neveiksniais žmonėmis, ir vėl visokie prioritetai*“ (D4). Darbo metu aktualus tobulėjimas daugelyje sričių, tame tarpe – ir teisinių žinių įgijimas, siekiant teikti kokybišką pagalbą paslaugų gavėjams. Nuolatiniai teisinio negalios klausimų reglamentavimo atnaujinimai, dokumentų pildymas ir negalią turinčių asmenų problemų sprendimas reikalauja pasirengimo teisinėje srityje, bendro suvokimo apie teisinę sistemą ir įstatymų taikymą.

Taip pat nustatyta, kad reikalingos **medicininės žinios**. Pasak tyrimo dalyvių „*žinokit, už ką žinau, gal sakyčiau, vaistuose daug tų žinių reikia mums. Medicinoje, taip, medicinos gal srityje.*“

(D7). Vadinasi, galima teigti, kad medicininės žinios darbo praktikoje aktualios dėl teisingos negalią turinčių suaugusių asmenų vaistų vartojimo priežiūros, taip pat – teikiant pirmąją pagalbą: *“Paminėjau, kad pirmos pagalbos reikėtų dar įgūdžių. Pirmos pagalbos reikėtų dar įgūdžių”* (D5). Gebėjimas tinkamai suteikti pirmąją pagalbą leidžia užtikrinti negalią turinčių asmenų saugumą grupinio gyvenimo namuose.

Taikomos funkcijos ir metodai. Tyrimo metu buvo nustatyti pagrindiniai grupinio gyvenimo namų darbo pradžioje taikyti darbo metodai ir funkcijos. Pirmoji išskirta **palydėjimo** paslauga ir **priežiūros funkcija**. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, *„Tai tenka su paslaugos gavėjais lankytis gydymo įstaigose, juos palydėti“* (D1); *„nueina, tačiau yra kuriuos reikia palydėti, nuvesti.“* (D2). Nors, pasak tyrimo dalyvių, dalis negalią turinčių asmenų yra pakankamai savarankiški ir gali kai kuriuos pavedimus atlikti savarankiškai, tačiau dažniausiai reikalinga pagalba palydint į įvairias institucijas ir padedant spręsti įvairius klausimus. Palydėjimo metu tenka susidurti su atstovavimu, kaip viena iš veiklos sričių. Pasak tyrimo dalyvių, *„Susėda ir bendrauja, paskui atstovauji. Toks būni kaip dešinė ranka jų.“* (D1). Teikiant pagalbą negalią turintiems asmenims svarbi įvairiapusė parama, taip pat ir atstovaujant jų interesus įvairiose institucijose. Socialiniai darbuotojai grupinio gyvenimo namuose vykdo negalią turinčių asmenų priežiūrą. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, *„Mes esame darbuotojai, mes tik prižiūrime, aišku, kad būtų medikamentai išgerti, kad būtų buitis, maistas sužiūrėtas“* (D2). Priežiūra apibūdinama kaip kasdienės rutinos, kasdienės dienotvarkės užtikrinimo dalis, rūpinantis buvimu ir suaugusių negalią turinčių asmenų kasdieniais poreikiais, susijusiais su jų sveikata, mityba ir kt.

Išsiaiškinta, kad darbo grupinio gyvenimo namuose metu taikomi **individualūs darbo metodai**. Pasak tyrimo dalyvių, *“Individualiai teikiu paslaugą gyventojai asmeniškai”* (D4). Taikant individualius darbo metus kuriamas glaudus ryšys tarp darbuotojo ir paslaugų gavėjo, bendraujama individualiai, atsižvelgiant į asmens poreikius ir individualius bruožus. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad socialiniai darbuotojai individualiai konsultuoja. Gyvenant grupinio gyvenimo namuose, negalią turintiems asmenims ir jų artimiesiems naudingos socialinio darbuotojo konsultacijos, kai tenka *„Konsultuoti, nes tikrai būna visokių įvairių atvejų, bet ir ten, kaip ir konsultacijos darbas, tai nu žiūrint kokių klausimų kas turi.“* (D1). Kylantys klausimai skatina kreiptis į artimiausius asmenis – socialinius darbuotojus, kurie gali padėti išsiaiškinti rūpimus klausimus ir suteikti patikimą konsultaciją. Vienas iš aktualių individualaus darbo aspektų - tai *savarankiškumo skatinimas*. Tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai nurodė, kad darbo grupinio gyvenimo namuose metu jie taiko *„savarankiškumo mokymo metodus”* (D5). Šių metodų dėka suaugę negalią turintys asmenys įgalinami veikti ir pasirūpinti savimi savarankiškai, atliekant išmokus kasdienes darbus. Taip skatinama jų integracija į visuomenę, ugdomas pasitikėjimas savimi ir savo jėgomis.

Taip pat taikomi - **grupiniai darbo metodai**. Tyrimo dalyviai teigia, kad „<...> mes ir grupinius taikom tuos metodus ir susirinkimus” (D7). Taikant grupinius darbo metodus vienu metu bendraujama su keliais suaugusiais negalią turinčiais asmenimis. Šie metodai naudingiausi, kai reikia išspręsti visiems bendrus klausimus arba informuoti vienu metu keletą žmonių. Grupinės veiklos – tai ir laisvalaikio organizavimas. Tyrimo dalyviai nurodo, kad jų darbas apima ir laisvalaikio organizavimą („tai jų užimtumo, laisvalaikio organizavimas“ (D2)). Gyvenimas grupinio gyvenimo namuose apima įvairias veiklas, tarp jų – ir laisvalaikį. Negalią turintiems asmenims organizuojamos užimtumo veiklos. Visa tai tampa socialinio darbuotojo, dirbančio grupinio gyvenimo namuose, veiklos dalimi. Pasak tyrimo dalyvių, grupinio darbo metu formuojama komanda „<...> iš tikrųjų, dar ir komandiniai darbo metodai, nes norisi, kad darbuotojai būtų gera komanda. Nes jeigu nebūtų komanda, tai aš irgi niekas nebūčiau. Iš tikrųjų, šitame darbe labai svarbu komandinis darbas, žinoma, visko būna. Gal mes dar per trumpai esam komandoj, bet stengiamės kažkaip tai ištaisyti visas klaidas. Viską, kad ateityje būtume dar geresnė komanda.” (D4). Be metodų, skirtų darbui su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis, gyvenančiais grupinio gyvenimo namuose, aktualus ir darbuotojų tarpusavio bendravimas, dalinimasis atsakomybėmis ir veiklomis. Komandinis darbas svarbus vieningam, kryptingam darbui, derinant savo veiksmus tarpusavyje, tariantis ir priimant bendrus sprendimus, užtikrinant sklandų ir efektyvų paslaugų teikimą grupinio gyvenimo namuose.

Įvairūs socialinių darbuotojų gebėjimai ir taikomi metodai svarbūs kuriant bendrą darbo grupinio gyvenimo namuose dienotvarkę, kasdienės veiklos sistemą. Tyrimo dalyviai pasidalino patirtimi, kaip šis procesas vyko darbo grupinio gyvenimo namuose pradžioje (žr. 6 priedą).

Dienotvarkės sudarymo eiga. Sudarant dienotvarkę nustatyta, kad dienotvarkės nustatymas yra **darbuotojų atsakomybė**. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, „O tas pasiskirstymas į dienotvarkę jis priklauso ir nuo pačio irgi darbuotojo.“ (D1); „Tai darbą organizuojamės pačios, kaip ir minėjau, daugiausia. Nu, 9 procentai kažkiek ten iš valdžios gaunam, ką turim padaryti, ar kažkur mažai, bet jau ten mažai.” (D6). Remiantis tyrimo dalyvių teiginiais, galima teigti, kad darbo organizavimas – tai jų veiklos sritis, kuri nėra reglamentuojama aukštesnių vadovų, grupinio gyvenimo darbuotojai turi pakankamai daug laisvės priimdami su dienotvarke susijusius sprendimus.

Sudarant dienotvarkę svarbų vaidmenį atlieka **veiklų individualizavimas**. Individualizavimas neišvengiamas, kadangi visų gyventojų poreikiai yra skirtingi: „Gal vienas norėtų deimantukus dėlioti, kitas gal norėtų karpyti, kitas gal norėtų piešti. Kiti labai norėtų patvarkyti aplinką, kiti siuvinėti. Tai, aišku, čia jau tas individualu viskas.“ (D1). „nu, svarbiausia jiems, kad jie būtų pavalgę, švaru, šilta, jiems toks svarbiausias dalykas, užimtumas, koks jie, jeigu nori, ne visi iš tikrųjų čia irgi reiktų pabrėžti, visi skirtingai žiūri į veiklas. Tai toks išėjimas, kartais visai nenori, kartais labai nori, skirtingai.” (D7). Nors, kaip pastebi tyrimo dalyviai, pagrindinės veiklos pritaikomos visiems, tačiau dalis užimtumo organizuojama atsižvelgiant į asmeninius

suaugusių negalią turinčių asmenų pageidavimus, įpročius ar poreikius. Ypač didelė įvairovė atsiskleidžia organizuojant laisvalaikį, kadangi organizuojamos veiklos priklauso nuo pomėgių ir talentų.

Sudarant dienotvarkę **šaukiami susirinkimai**, kurių metu vyksta veiklų planavimas. Susirinkimų metu, pasak tyrimo dalyvių, vyksta „*aptarimas dienos veiklos, ką veiksime, ką matysime, kur eisime, kur išvažiuos*“ (D2); „*Dažniausiai būna praėjusios paros aptarimas <...> aptarimas tai, ką veiksime šiandien, kokie planai, eisime, važiuosime, kažką darysime.*“ (D5). Galima pastebėti, kad žvelgiama ne tik į priekį, bet aptariami ir praėję įvykiai, siekiant išsiaiškinti patirtis, turinčias įtakos ateities planų kūrimui.

Dienotvarkei svarbus **menu sudarymas**. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, „*Nu tai mes pradėjome tokius daryti kaip ir tuos menu, bet mes į tuos menu stengiamės dienos menu. Tai ką valgysime pusryčiam, pietum, vakarienei, pavakariam*“ (D1). Svarbią vietą dienos veiklų planavime užima mitybos organizavimas, planuojant patiekalus, kurie bus gaminami grupinio gyvenimo namų gyventojams.

Tyrimo metu buvo išskirtas svarbus dienotvarkės planavimo aspektas – **paslaugų gavėjų įtraukimas**. Paslaugų gavėjų įtraukimas svarbus jų savarankiškumo ugdymui, pripažįstant negalią turinčių žmonių teisę į apsisprendimą ir nuomonės turėjimą, paisant jų norų ir pageidavimų, gerbiant jų orumą. Kaip teigia tyrimo dalyviai, „*Bet į tuos stengiamės įtraukti ir paslaugos gavėjus, kad jie išreikštų savo norą, ko jie norėtų.*“ (D1); „*ir anketas pildomės, kartais ir šituo kompiuterio jiems prispausdinam klausimų, jie man arba, kas nerašo, tai atsako, kas noriu, parašo, ir anonimiškai net pildžiau kažkada, jau pradžioje būdavo pradėjus dirbti, tikrai buvo pasiteisinę, kai vardų liečiau nerašyti, parašykite, kaip kas, ką galvojat. Nu klausimas uždavus, pavyzdžiui, ko norėtų labiausiai ten pusryčiam valgyti. Ir tada jau katras jau man surašo, kad būtent to ar to*“ (D7). Tyrimo dalyviai dalinasi patirtimis, kokiais būdais išsiaiškina suaugusių negalią turinčių asmenų poreikius ir pageidavimus mitybos srityje. Sudarant mitybos menu tariamasi žodžiu, tačiau, kaip atskleidė tyrimo dalyviai, gali būti panaudojamos ir skaitmeninės technologijos, kai menu pageidavimai rašomi raštu, netgi pildomos anketos, skatinančios negalią turinčių asmenų aktyvumą ir įsitraukimą, padrąsinant išreikšti savo nuomonę.

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, prisiimdami atsakomybę, bendrų susitikimų ir susitarimų pagrindu, kuria dienotvarkę, atsižvelgdami į grupinio gyvenimo namuose gyvenančių paslaugų gavėjų individualius poreikius, įtraukdami juos į menu planavimą, siekiant palengvinti adaptaciją grupinio gyvenimo namų aplinkoje.

Tokiu būdu sukurama darbo ir gyvenimo grupinio gyvenimo namuose dienotvarkė jos gyventojams ir darbuotojams (žr. 7 priedą).

Dienos rutina. Tyrimo dalyviai apibūdino, kaip atrodo grupinio gyvenimo namų dienos rutina dirbant su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis.

Pirmiausiai ryte vyksta **kėlimasis**. Tyrimo dalyviai taip apibūdina kėlimosi laiką grupinio gyvenimo namuose: „*O ta mūsų diena, kaip ir visos dienos, tiesiog aš galiu pasakot, nu kai aš dirbu nuo aštuonių iki penkių, tai tiesiog ateini iš ryto pirmiausiai pasisveikinimai, kaip gyvenam, kokiom nuotaikom, kaip miegojom, ką skauda, ką gelia, taip kaip ir vaikas atsikėlęs pirmiausiai mama, man skauda mama, man tokia yra anokia problema. Nu tai ir čia taip lygiai*“ (D2); „*Nu taip ir mes atėjus į darbą dažnai, mes su jais pasišnekam aptariam, kaip jiems praėjo naktis, kokios jų nuotaikos, ką jie žada veikti, kokių problemų turi, kokių pageidavimų, tiesiog aptariam ir apsipirkimus. Nu kiekviena diena yra skirtinga, nėra kad būtų vienodos.*“ (D4). Vadinasi, rytmetis tampa svarbiu dienos akcentu, kai ne tik atsibundama, tačiau ir bendraujama, kalbamasi apie nuotaikas, fizinę savijautą, norus ir dienos planus, taip nusiteikiant tolimesnei dienos daliai ir jos metu laukiančioms veikloms. Kitas dienos darbas – tai asmens higiena. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, atsikėlus laukia „*asmens higienos visas prausimasis, maudymasis ir pusryčiai*“ (D3). Rūpinimasis asmens higiena įtraukiamas į dienos tvarkę, taip ugdant negalią turinčių asmenų savarankiškumą.

Kitas tyrimo metu nurodytas dienos tvarkės etapas – tai **pusryčiai**. Pasak tyrimo dalyvių, „*Iš ryto tada prasideda, nu jau tai, jie būna apsiprausę, nusiprausę, pasikloję, tada pusryčiai*“ (D2); „*Aišku, pusryčius mes daromės ir valgį daromės patys, tai va ir pusryčių pasiruošimas, aišku, su pagalba darbuotojų*“ (D3). Vadinasi, remiantis tyrimo dalyvių teiginiais, pusryčiai taip pat suteikia galimybes atsiskleisti suaugusių negalią turinčių asmenų savarankiškumui, prisidedant prie jų paruošimo. Pusryčių valgymas tampa natūralia dienos režimo dalimi, padedančia išlaikyti dienos veiklų struktūrą.

Tyrimas atskleidė, kad **vaistų gėrimas** taip pat yra dienos tvarkės dalis. Pasak tyrimo dalyvių, po pusryčių vyksta „vaistų išgėrimas, vis tik reikia kaip priežiūros, nes kiti tikrai negeba savarankiškai jų išgerti: „*To būna savarankiškumo, kad ten yra tau dėžutė, tu pats turi juos pasiimti, bet irgi su priežiūra, nes gali visai kitas ir pasiimti netyčia ir sumaišyti*“ (D1). Remiantis tyrimo dalyvių patirtimi, svarbu žinoti suaugusių negalią turinčių asmenų gebėjimus ir įpročius, sprendžiant apie jų galimybes savarankiškai išgerti vaistus. Nors daugelis turi įvairių rūpinimosi savimi gebėjimų, tačiau vaistų gėrimas laikomas ypač svarbia sritimi, kur negali būti klaidų ir netikslumų. Todėl vaistų vartojimas prižiūrimas socialinio darbuotojo.

Atlikus šiuos veiksmus, pradedama **tvarkytis**. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, „*Paskui jie tvarkosi pas mus paslaugų gavėjai, patys savo kambarį susitvarkyti, kaip kuriems yra viskas tos bendrosios patalpos susitvarkyti, jau tiems stipresniems, kur jie geba*“ (D1); „*Ir paskui ta rutina, tai tvarkomės kambarius*“ (D3). Tvarkymasis priskiriamas dienos rutinai, pasiruošiant tolimesnei dienos daliai, priklausomai nuo kiekvieno grupinio gyvenimo namų gyventojų gebėjimų. Svarbų vaidmenį

tvarkantis atlieka darbų pasidalinimas. Tyrimo dalyviai nurodo, kad namams būdinga aplinka ir gyvenimo būdas turėjo įtakos suaugusių žmonių su negalia požiūriui į jų dienos veiklas ir atsakomybę už bendrą gerovę: „*Bet po truputį, kai suprato, kad jų čia namai, tada viskas pasikeitė. Jie patys automatiškai pasidalino savo darbais iš tikrųjų, kas ką veikia. Pavyzdžiui, vienas gyventojas ten tiek visą laiką pjauna žolę. Vat ir šiandien jis apipjovė žolę, kol nepradėjo lyti. Ir jiems svarbiausia nereikia nieko sakyti. Vis tai pamato tik žolė paaugo, už žoliapjovės ir į priekį.*“ (D4). Galimybė rinktis, namų jausmas paskatino grupinio gyvenimo namų gyventojus pasijusti atsakingais už savo gyvenamąją aplinką, prisiimti įsipareigojimus ir savarankiškai juos vykdyti, prisidedant prie rūpinimosi kasdiene buitimi.

Svarbią dienos dalį užima įvairios **veiklos, užimtumas ir dalyvavimas renginiuose**. Pasak tyrimo dalyvių, „*Paskui jau kažkokios tai veiklos užimtumai, tikrai stengiamės išeiti į miestą kažkur tiesiog, į renginius miesto organizuojamus stengiamės įsilieti, nu ir viskas taip tiksliai taip ir vyksta vis ratu.*“ (D1); „*paslaugų gavėjai lanko socialines dirbtuves, lanko bendruomenės susiėjimus, kiti lieka tiesiog namuose, tai piešia, skaito, žiūri televizorių, YouTube ir taip toliau.*“ (D2); „*Tada, jei kažką reikia, kažkur nuveži pas daktarus, ar nežinau, kur kam ko prireikia, ar ten ir į parduotuvę, ar ten palydim paieškome vasarą, einam įvairiai.*“ (D7). Tyrimo dalyviai apibūdina pirmosios dienos pusės veiklų įvairovę. Paašškėjo, kad dažniausiai stengiamasi lankytis organizuojamuose renginiuose, suaugę grupinio gyvenimo namų gyventojai reguliariai lanko socialines dirbtuves, pagal pomėgius ir galimybes užsiima jiems priimtina veikla. Galima teigti, kad kai kurios veiklos yra nusistovėjusios, reguliarios (pavyzdžiui, socialinių dirbtuvių lankymas), kai kurios veiklos gali būti vykdomos spontaniškai, atsižvelgiant į poreikius (pavyzdžiui, apsilankymas pas gydytojus).

Po įvairių veiklų grupinio gyvenimo namų gyventojai susirenka **pietauti**. Kaip nurodoma tyrimo dalyvių, „*Po to pietų gaminimas, iš tikrųjų, iš pačių pradžių tai reikėjo labai daug prisidėti prie buities darbinės gyventojų*“ (D2); „*Aišku, tas pasiruošimas, paskui jau žiūrim pietus ruošti*“ (D3). Kaip ir pusryčiai, pietų ruošimas organizuojama drauge su gyventojais, palaipsniui skatinant jų savarankiškumą.

Grupinio gyvenimo namuose dar numatomi ir **pavakariai bei vakarienė**. Pasak tyrimo dalyvių, „*kas vakarienei, nu va, tai ta rutina tokia kaip namuose.*“ (D3); „*Vakarienė, pavakariai pas mus išlikę ką dabar*“ (D1). Šie dienos dalį atspindintys etapai įvardinami kaip rutinos dalis.

Dienos metu skiriamas dėmesys **laisvalaikio ir švenčių organizavimui**. Pasak tyrimo dalyvių, „*Aišku, tas laisvalaikio organizavimas, žiūrim mes ir renginius, ir va, į bendruomenę išėjimas, viskas*“ (D3); „*iš mūsų pusės mes dabar turim tikrai nuostabius kaimynus, mes rengėm artimųjų šventę vietoj, matėm ir kaimynus savo*“ (D1). Remiantis tyrimo dalyvių teiginiais, galima tvirtinti, kad į dienos tvarkę įtraukiami ir popietiniai renginiai bei jų lankymas, bendravimas su aplinkiniais, kaimynais, švenčių šventimas.

Dalis tyrimo metu apibūdintų veiklų gali būti priskiriamos **nenumatytoms veikloms**. Tyrimo dalyviai tai apibūdina kaip „*Tad dabar pas mus panašu taip, kad tiesiog nėra tokios kaip šimtaprocentinės dienotvarkės, bet mes būname susistrategavę, kad šiandien jau atsikeliam devinta, pusryčiai pusę dešimt, po pusryčių iki dešimt vaistus išgėrėm ir taip toliau. Šiandien mes iš tikrųjų žmonėms leidžiam atsikelti jau nu kas dešimtą, jis nuėjo pusryčių pavalgė dešimtą. Marytė atsikelia septintą, nuėjo pavalgė septintą*“ (D2); „*Tai dienotvarkę, sakau, planuojamės. Pasižiūriu, nu, tai vizitai, vaistai, maistas, tai šituos dalykus galima susiplanuoti. Pagrindinius. Jo, pagrindinius. O paskui jau į tarpus. Pagal situacijas. Jo, kas kaip vyksta, kur reikia, ką turiu padaryti, ar su dokumentais, ar su žmonėmis, kur nors tai, sakau, jau pasidėliuju. O tai ir esminiai, tai viskas žinoma*“ (D6). Tyrimo dalyviai patikslina, kad, nepaisant sudarytos dienotvarkės, visuomet yra galimybė lanksčiai pritaikyti veiklas prie suaugusių žmonių, turinčių negalią individualių poreikių, neverčiant jų laikytis griežto režimo, kuriant grupinio gyvenimo namuose aplinką, artimą tikriems namams ir juose galiojančiais tvarkais, leidžiančiais kiekvienam šeimos nariui pasirinkti, kada keltis ir kada užsiimti kitomis veiklomis. Tai užtikrina žmogaus teisių apsaugos principų laikymąsi ir pagarbą asmens orumui. Viena iš dienotvarkės veiklų, būdingų tik socialiniams darbuotojams, yra dokumentų tvarkymas. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, „*Nu kad sėdi prie tų visų dokumentų, sakau tų tekstinių dokumentų, aš jau pasidarau sau kavos*“ (D1). Dokumentų tvarkymą socialiniai darbuotojai laiko savo dienotvarkės dalimi, suderindami su fizinio poilsio akimirka. Taip pat į dienos veiklas įeina ir apsipirkimas. Pasak tyrimo dalyvių, „*Šiaip paskui kas įeina ten, žinai, kurią dieną važiavimai, tai jau susiplanavęs apsipirkti pasiimi kartu su jais*“ (D6). Tad galima teigti, kad apsipirkimai priskiriami nereguliarioms kasdienėms veikloms, kurios atliekamos pagal poreikį ir gali būti derinamos su kitomis lygiagrečiomis veiklomis.

Apibendrinant dienotvarkės plano formavimo grupinio gyvenimo namuose dirbant su suaugusiais žmonėmis, turinčiais negalią, galima teigti, kad pradedant vykdyti veiklą grupinio gyvenimo namuose iš dalies buvo laikomasi stacionarios globos namuose taikyto dienos režimo. Vis dėlto, bendrų susitarimų dėka, įtraukiant ir paslaugų gavėjus, nusistovėjo individualiais poreikiais pagrįsta dienotvarkė, kurianti natūralų namų jausmą ir skatinanti suaugusių asmenų, turinčių negalią, savarankiškumą ir rūpinimąsi savo buitimi, tobulinant kasdienio gyvenimo įgūdžius.

4.3. Suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai grupinio gyvenimo namuose

Tyrimo duomenų analizės metu buvo atskleisti suaugusių žmonių su negalia gyvenimo ir elgesio pokyčiai, pabrėžiantys stacionarios globos ir grupinio gyvenimo namų aplinkos poveikio suaugusiems žmonėms su negalia skirtumus. Apibendrinti tyrimo rezultatai pateikiami 12 pav.

Grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai ir jų skatinimo galimybės

Neigiami suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai	Teigiami suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai	Teigiamų pokyčių skatinimo priemonės
Motyvacijos sumažėjimas Prieštaravimas, neigiamos nuostatos	Pasitikėjimo savimi sustiprėjimas Savarankiškumo augimas Kasdinių įgūdžių pagerėjimas Emocinės savijautos pagerėjimas Namų aplinkos sukūrimas Dalyvavimas bendruomenės veiklose Santykių su kaimynais palaikymas	Motyvavimas Empatija ir kantrybė

12 pav. Grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai

Tyrimo duomenų analizė atskleidė teigiamus ir neigiamus negalią turinčių suaugusių asmenų pokyčius gyvenant grupinio gyvenimo namuose. Taip pat nustatyti teigiamų pokyčių skatinimo būdai ir galimybės.

Šios išvalgos grindžiamos tyrimo dalyvių teiginiais ir atskleidžiamos 8 priede.

Teigiami suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai. Analizuojant teigiamus pokyčius, pirmiausiai buvo išskirtas **pasitikėjimo savimi sustiprėjimas**. Pasak tyrimo dalyvių, „*Tai buvo atvejų tokių, kad paslaugos gavėjas bijojo peilį į ranką paimt, sakydavo, aš bijau.*“ (D1). Vadinasi, iki apsigyvenant grupinio gyvenimo namuose paslaugų gavėjau neturėjo įprastų kasdinių gebėjimų ir nemokėjo naudotis paprastais įrankiais, tokiais kaip peilis. Gyvenant grupinio gyvenimo namuose jie įgudo naudotis įrankiais ir pagerino savo gebėjimus. Vis dėlto, palaipsniui, išaugo pasitikėjimas savimi. Tyrimo dalyviai nurodo, kad „*Na pasitikėjimo, gal pas save neturi, va, ta prasme, kad jisai, vat... Bet po biskį, po biskį, matai, ką jie nu keičiasi. Teigiami vien pokyčiai.*“ (D1).

Tyrimo metu konstatuojamas suaugusių asmenų su negalia **savarankiškumo augimas**. Dauguma tyrimo dalyvių pabrėžia, kad „*Sustiprėjo tai jie, kaip sakau, va, užaugo, nes jie, jie kiti geba savarankiškai tikrai paruošti ir vakarienę, susitvarko*“ (D1); „*Aš manau, kad pasikeitė labai kardinaliai, nes dauguma iš jų tapo savarankiškesni*“ (D5). Savarankiškumas pabrėžiamas kaip vienas pagrindinių pokyčių. Tyrimo dalyviai patikslina, kaip tai pasireiškia, nurodydami, kad „*žmonės tikrai savarankiškai jau išsikėpa kotletus, įsiverta sriubą, aišku, yra paslaugų gavėjų, kurie tai daro savarankiškai, bet yra tokių, kuriems vis dar reikalinga pagalba, minimali, bet reikalinga, bet mes pamažu, pamažu, augam, tobulėjame, mokomės.*“ (D2); „*Tiesiog žmonės patys pradėjo*

savarankiškai gamintis, tvarkytis, asmens higieną prisižiūrėti, savarankiškesni tapo einant į bendruomenę. Savarankiškai šiandien dienai jau gali septyni žmonės išeiti į miestą, savarankiškai į parduotuvę, į koncertus, į parodas, į spektaklius, į filmą, tai tuo galim džiaugtis“ (D2). Remiantis šiais teiginiais, galima daryti išvadą, kad ypač pagerėjo savarankiškumas buityje, gaminant maistą, rūpinantis asmens higiena, tvarkantis aplinką, savarankiškai lankantis renginiuose, parduotuvėje. Šie kasdieniai gebėjimai skatina negalią turinčių suaugusių asmenų tobulėjimą ir didina galimybes gyventi savarankiškai.

Taip pat išsiaiškinta, kad pastebimas **kasdienių įgūdžių pagerėjimas**. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad *„ypatingai pagerėjo žmonių darbiniai įgūdžiai, laisvalaikio planavimasis.“* (D2); *„kažkaip jau jie ir tas, tai tas toksai pokytis, tai toksai ženklus, nu, aišku, ir tas ir buityje tvarkymasis <...> Ir, aišku, ir gerėjo, ir tie įgūdžiai viskam, ir tvarkymasis. Aišku, maisto gaminimo įgūdžiai labai visų pagerėjo. Aišku, pagal savo savarankiškumo lygį, tai net ten, aišku, ir ten niekada neišmoks ar ten išvirti tą sriubą savarankiškai, bet jie puikiai moka ir bulves skusti ir mokas, ir pjaustyti, ir su pagalba, ir išvirti kažką, iškepti.“* (D3). Darbiniai įgūdžiai glaudžiai susiję su negalią turinčių suaugusių asmenų, gyvenančių grupinio gyvenimo namuose, savarankiškumu. Jų gebėjimas atlikti nesudėtingus buities darbus atskleidžia, kad nuoseklios pastangos ir tinkama aplinka gali padėti jiems išmokyti įsitraukti į nesudėtingą darbinę veiklą ir būti naudingais.

Taip pat keičiasi ir jų **emocinė savijauta**. Konstatuojamas emocinės savijautos pagerėjimas: *„net pastebėjo kiti atvažiuavę, kad žmonės gana tikrai daug stipresni ir tikrai laimingesni, jau net viskas veidai ir akys, sakė, toks jau dabar. Ir tai matosi. Tikrai matosi.“* (D1). Pasak tyrimo dalyvių, suaugę negalią turintys asmenys tampa laimingesni, o tai gali būti siejama ir su pakitusiu elgesiu, vidine ramybe, netgi sumažėjusiu vaistų vartojimu. Tyrimo dalyvių teigimu, *„<...> mažiau reikėjo vaistų jiems. Va. Nes kažkaip, nu, vis tiek, ramesnė aplinka, daugiau dėmesio jiems yra skiriam<...> Ir tų tokių kažkokių, nu, tų ligų, kaip sakau, nuo jų diagnozės, bet papildomų tokių, tai ten skauda ar tą, kitą kartą ir psichologiškai jiems skauda“* (D3). Vadinasi, galima teigti, kad pasikeitusios gyvenimo sąlygos ir aplinka turėjo teigiamos įtakos suaugusiems asmenims su negalia ir jų savijautai. Dėl šio pagerėjimo atsirado galimybė sumažinti vartojamų vaistų kiekį. Pakitusios gyvenimo sąlygos turėjo įtakos jų konfliktų sumažėjimui. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, *„Ir tu, nu, ir konfliktų kažkaip va daugiau sumažėjo.“* (D3). Vadinasi, grupinio gyvenimo namuose kuriama aplinka ir gyvenimo joje sąlygos ženkliai keičia negalią turinčių suaugusių asmenų emocinę savijautą ir elgesį. Konfliktų mažėja dėl geresnės emocinės savijautos gerėjant bendravimo galimybėms ir gebėjimams. Nepaisant to, kad grupinio gyvenimo namuose apgyvendinama mažiau gyventojų nei stacionarios globos įstaigoje, tačiau čia sukuriama kitokios bendravimo galimybės. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, *„Darbuotojai tikrai noriai su jais ir bendrauja, ir tikrai visur dalyvauti stengiasi, ir tais veiklas atrasti kažkokias, kad juos įtraukti“* (D1); *„Aš manau, kad sustiprėjo labiausiai būtent įgūdžiai bendravimo“*

(D5). Atsižvelgiant į tai, kad grupinio gyvenimo namuose atsiranda daugiau bendravimo tarp paslaugų gavėjų ir socialinių darbuotojų galimybių, šis bendravimas tampa artimesnis, glaudesnis, labiau primenantis šeimos ryšius, sukuriamos prielaidos bendravimo gebėjimų tobulėjimui.

Vienas iš tyrimo metu nustatytų pokyčių – tai **namų aplinkos sukūrimas** negalią turintiems suaugusiems asmenims. Šį aspektą ypač dažnai pabrėžė tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai: „*didelis privalumas tai yra, kad aplinka jau nu yra vis tiek kaip namuose, yra, nu, kaip mes ir sakom, tu savo turi, tavo yra namai, tai tiesiog va irgi tas toksai ir iš jų tas matosi paskui jau ir tas požiūris į tave ir į aplinką ir viską.*” (D3); „*Tai iš tikrųjų ir dar tas toks didelis pasiekimas, kad gyventojai pradėjo šituos namuos, tai ką, metai praėjo tik tai daugiau, kaip metai 1-2, pradėjo šituos namus vadinti tikrais namais, sako aš einu ir suprantu, kad aš einu namo. Tai va, suprantu, kad mes einam gera linkme ir kai pasakai, kad jūs gal norite kažkur išvykti ar ką ir sako, čia mano namai, aš čia noriu kone numirti, nugyventi visą gyvenimą.*” (D4). Namų aplinka padeda pasijusti jaukiai ir saugiai, susitapatinti su gyvenamąja vieta, prie jos prisitaikyti ir pajusti rūpestį bei atsakomybę.

Dar vienas pokytis, nustatytas tyrimo metu, tai suaugusių negalią turinčių asmenų **dalyvavimas bendruomenės veiklose**. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, „*žmonės mūsų aktyviai dalyvauja bendruomenės veiklose, talkose, kapų priežiūroj, tiesiog kas kur kviečia, ten einam, turim aplink savo teritoriją valdiškos žemės, ten prisiziūrim, pjaunam, grėbiam, dalyvaujam visokiose akcijose, „darom“, kraujo donorystės akcijos.*“ (D2). Buvimas visuomenėje padeda tapti jos dalimi ir įsitraukti kaip lygiaverčiams dalyviams į visas vykstančias veiklas. Tai skatina ir bendravimo gebėjimų tobulėjimą, užmezgant ir palaikant ryšius su naujais, nepažįstamais žmonėmis, patenkant į naujas bendravimo situacijas.

Taip pat atsiranda **santykiai su kaimynais ir jų palaikymas**, kurių nebuvo galimybių plėtoti stacionarios globos įstaigos aplinkoje. „*labai puikiai šiandien dienai sutaria su kaimynais, dalyvauja kaimynų dienose, visada mūsų paslaugų gavėjai inicijuoja pyragų dieną, prisikepa pyragų, eina pas kaimynus, draugiškai valgo, mes patys darom giminių suvažiavimus, visada kviečiam kaimynus, organizacijų atstovus.*“ (D2). Bendravimas su kaimynais sukuria aplinkui grupinio gyvenimo namus mažą sociumą, leidžiantį įsivaizduoti, koks pasaulis yra už grupinio gyvenimo namų ribų, kaip jame reikia elgtis, kaip palaikyti santykius su kitais žmonėmis, kaip su jais bendrauti ir kokios mandagaus elgesio normos šiam bendravimui yra būdingos.

Taip pat tyrimo metu buvo išskirta ir keletas neigiamų aspektų.

Neigiami suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai. Vienas iš jų – **motyvacijos sumažėjimas**. Pasak tyrimo dalyvių, tai atsiskleidžia kasdieniame gyvenime: „*Tai kitą kartą gal tas ne tiek, kad tas susilpnėjimas, bet jau va tokia tos motyvacijos truputėlį mažesnės būna, nes ai, aš čia jeigu nedarysiu, tai va, aš jau čia nemoku, aš jau čia ką, nežinau, kad yra kažkas šalia, kažkas padarys ir kas nors. Tai va, gal toks daugiau toks atsirado tokio, kad ai, čia aš nepadarysiu, kad ir moku ir*

žinau, nes reikės įdėti kažkiek daugiau pastangų, nes darbuotojas paims ir ar tą padės, ar padarys.” (D3); *“Bet kiti, kad ir gali, bet nenori. Nenori, nes čia yra patogų ir saugų gyventi. O ten taip pat jau reikės, kai sako, man daugiau rūpintis. Tai iš to nenoro ir patogumo nesikelia. O priversti negali.”* (D6). Vadinas, suaugusių negalią turinčių asmenų motyvavimas atsiskleidžia kaip viena aktualiausių socialinio darbo sričių, kadangi dėl sumažėjusios motyvacijos užsiimti realia veikla, rūpintis, ugdytis savarankiškumą ir tobulėti negali būti teigiamų pokyčių, kurių ir siekiama grupinio gyvenimo namuose.

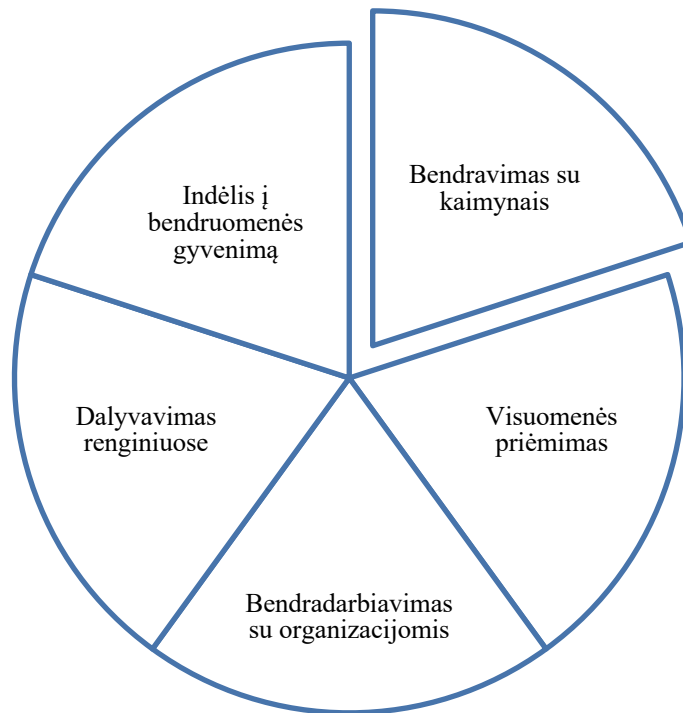
Vienas iš neigiamų pokyčių – tai suaugusių negalią turinčių asmenų **prieštaravimas, neigiamos nuostatos**. Tyrimo dalyvių nuomone, *„tu sakai, jam, nu, kad eikit, vaikščiokit ar kažką. Tai irgi dar atsiimi nuo jų.”* (D1); *„būtent, tas irgi kitų, va, nusistatymas, kad nedarysiu, kam čia reikia, eik ir pati ir daryk“* (D1). Tokias nuostatas ir priešišką bendravimą sunku suvaldyti ir tai tampa suaugusių negalią turinčių asmenų savarankiškumo skatinimo kliūtimi, Nepaisant negalią turinčių asmenų teisės rinktis, pasirinkimai ne visuomet būna teigiami ir socialiniam darbuotojui svarbu išmokyti motyvuoti bei paskatinti paslaugų gavėjus užsiimti prasmingomis, lavinančiomis, ugdančiomis veiklomis, prisiimti atsakomybę už tai, ką jie yra pajėgūs padaryti.

Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kaip sprendžiami probleminiai klausimai ir kaip stengiamasi skatinti teigiamus pokyčius.

Teigiamų pokyčių skatinimo priemonės. Visų pirma pabrėžiamas **motyvavimas**. Kaip teigia tyrimo dalyviai, *„Ir tu prie jo stovi, tu sakai, nebijok, tu bandai jį motyvuoti, drąsinti.”* (D1). Buvimas šalia ir skatinimas peržengti savo gebėjimų ribas, pamėginti naujai pažvelgti į situacijas, išmėginti naujas veiklas skatina suaugusių negalią turinčių asmenų tobulėjimą. Motyvuojama nuosekliu darbu. Tyrimo dalyviai nurodo, kad viskas pasiekama *„Nu, didelio darbo, pastangų gal tai dėka, kažkaip va tai jie ir persiverčia“* (D1). Kasdienės pastangos, pritaikant profesines žinias ir įgūdžius, padeda pasiekti užsibrėžtų tikslų. Motyvavimui pasitelkiami ir artimieji. Tyrimo dalyvių teigimu, tai labiausiai pasiteisina kaip motyvavimo priemonė: *„bandai įtraukti jų artimuosius, kad jie, jie juos motyvuotų“* (D1). Kadangi tyrimo metu buvo konstatuotas suaugusių negalią turinčių asmenų, gyvenančių grupinio gyvenimo namuose, motyvacijos trūkumas, artimųjų vaidmuo tampa svarbus stiprinant šią motyvaciją, palaikant socialinius darbuotojus, bendradarbiaujant su jais siekiant teigiamų pokyčių negalią turinčių asmenų gyvenime. Siekiant teigiamų pokyčių, motyvuojant, svarbus etiškas drausminimas, ribų nubrėžimas. *„jeigu jau ten kažkuris būna tikrai tą garsą biskį pakėlę, tai pasakai, sudrausmini, kad aplinkui kaimynai, jie tikrai girdė, kad vis negražiai pasirodysit ir jie, kažkaip įpratę, kad klauso“* (D1). Tyrimo metu paaiškėjo, kad ribos taip pat yra svarbios skatinant suaugusių negalią turinčių asmenų savarankiškumą ir įsitraukimą į veiklas. Grupinio gyvenimo namų bendruomenėje laikomasi tam tikrų nusistatytų taisyklių, be kurių neišvengiamas gyvenimas bendruomenėje.

Būtina teigiamų pokyčių sąlyga yra **empatija ir kantrybė**. „Tu privalai ne tik matyti, bet ir girdėti, jausti, užjausti. Tai čia būtų ir privalumas, ir trūkumas, aš pradžiū, kad tikrai ko reikia turėti ir kokie trūkumai gali būti, kad jie negali visada suprasti išgirsti“ (D2); „Tai pirmiausia, turi mylėti žmogų ir priimti jį bet koki. Tai be šito, to paprasto žmogiškumo, turbūt, nieko nebūtų. Tikrai. O visa kita, jau pasitaisys pasistengus. Bet, sakau, jo priimti žmogų bet koki.“ (D6). Negalia pažįstama ne tik remiantis teorinėmis bei praktinėmis žiniomis, bet ir žmogiškuoju jautrumu, empatija. Užuojauta ir žmogaus priėmimas atspinti tiek bendražmogiškąsias, tiek ir socialinio darbo profesines vertybes. Teigiamų pokyčių užtikrinimui būtinas empatiškas asmens pažinimas. Kaip pastebi tyrimo dalyviai, „taip pat gebėjimas bendrauti paprastai ir aiškiai. Be abejo, kad žinios apie negalių žmonių ypatumus, tai ir gebėjimas ir suteikti tą pirmąją pagalbą.“ (D5). Vadinasi, tam, kad būtų galima skatinti pokyčius, būtinas negalios pažinimas, gebėjimas prisitaikyti prie jos lemiamų bendravimo ypatumų. Be to, negalia susijusi ir su sveikatos būkle bei darbuotojų žiniomis, kaip spręsti iškilusias sveikatos problemas, suteikti pirmąją pagalbą. Taip pat pokyčiams aktualus kantrybės turėjimas. „su šitais žmonėmis visada be galo daug reikia turėti kantrybės, be galo daug empatijos, įsiklausymo, įsigilino, juos kitą kartą reikia perklausti, kad ir dešimt kartų, kol tu supranti, ko žmogus nori“ (D2). Su negalia susiję pokyčiai yra ilgai trunkantis procesas, kurio metu gali pasitaikyti pakilimų ir nuopolių, todėl svarbu turėti kantrybės ir išlaukti, nepasisėkus mėginti iš naujo ir siekti numatytų rezultatų bei džiaugtis mažais pasiekimais. Empatija susijusi ir su meile darbui. Kaip pabrėžia tyrimo dalyviai, „Visų pirma, tai privalai mylėti savo darbą, mylėti žmogų, kuriam nori padėti. Ir jeigu tu tą prasme nemylėsi šitų žmonių su negalia, nesvarbu ar taip būtų psichikos ar fizinė negalia, nors tu dirbsi, aišku, kad nedirbsi, tada tu dantis sukandęs. Visų pirma, tu turi mylėti darbą, mylėti žmogų.“ (D2). Kaip visų teigiamus pokyčius skatinančių priemonių apibendrinimas atsiskleidžia socialinių darbuotojų meilė darbui, kaip pagrindinė vertybė, leidžianti užtikrinti darbo sėkmę. Meilė darbui svarbi motyvacijai dirbti ir stengtis, kai pareiga atliekama su meile ir nuoširdžiu rūpesčiu.

Grupinio gyvenimo namų aplinkoje suaugusiems negalią turintiems asmenims sukuriamos sąlygos tobulėjimui ir priartėjimui prie visuomenės, palaikant ryšį su bendruomenės nariais, siekiant asmeninio savarankiškumo bei laipsniško integracijos į visuomenę pagal kiekvieno asmens galimybes ir gebėjimus. Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kaip atsiskleidžia suaugusių negalią turinčių asmenų, gyvenančių grupinio gyvenimo namuose integracijos į visuomenę ypatumai, kurie taip pat yra glaudžiai susiję su įvairiais jų gebėjimų ir elgesio bei gyvenimo būdo pokyčiais. Apibendrinti rezultatai pateikiami 13 pav. ir 9 priede.

13 pav. Grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių negalią turinčių asmenų integracijos į visuomenę raiška

Tyrimo metu nustatyta, kad suaugusių negalią turinčių asmenų integracija į visuomenę atsiskleidžia per įvairias veiklas, bendravimą ir jo rezultatų viešinimą.

Integracija į visuomenę tyrimo metu atsiskleidė ne tik per anksčiau atskleistus suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčius bei jų skatinimą, bet ir per **bendravimą su kaimynais**. Tyrimo dalyviai iškalbingai apibūdina grupinio gyvenimo namų gyventojų santykius ir bendravimą su kaimynais: „Tikrai atėjo aplink gyvenantys kaimynai, visą laiką kaimynas ryte pasisveikins ir tai mūsų pasikalbės, pasisveikins, visada atneša, ten per tvora patvory obuolių, ar kokių turi gėrybių, tikrai dalinasi knygomis atneša. Ta prasme, jie mus priėmė, nes, sakau, ar klausi ar krepšinių, tu žiūrėjai šiandien, ar panašiai, tas yra bendravimas“ (D1); „Su kaimynais iš tikrųjų labai gražiai. Mes sutariam, vat ir kaip jau pirmai sakiau, kad buvo kaimynų diena. Mes nusprendėm surengti kaimynų dieną. Išnešiojom kvietimus viską ir mes tikrai nežinojom, kad ateis. Pasiruošėm viską ir žiūrim, vienas kaimynas bėga pas kitą, kitas bėga ir jie atėjo visi. Visi jauni žmonės, bet atėjo visi žmonės. Ir tai mes sakom, mes norim pažiūrėti, kaip čia greičiausiai pastatytas namas. Bet labai draugiškai, šiltai ir viską, labai smagiai. Visą laiką su jais pasisveikina ir jie pasisveikina.“ (D4). Kaimynystė yra pati artimiausia bendruomenė, tarpininkai tarp artimiausios aplinkos ir visos visuomenės. Galima pastebėti, kad santykių su kaimynais plėtojimui svarbios ir grupinio gyvenimo namų darbuotojų pastangos skatinant mandagų, bendravimą, mokant elgesio taisyklių, žengiant pirmąjį žingsnį bendravimo linkme, siekiant užmegzti šiltą kontaktą, atrasti bendras pokalbių temas bei veiklos sritis.

Be artimiausios kaimynystės atspindi ir **priėmimas visuomenėje**. Tyrimo dalyvių teigimu, „*Tai tas priėmimas, tai tas, sakau, iš teigiamos pusės, net mūsų atveju, kad neigiamos nėra*“ (D1); „*labai džiaugiamės miesto žmonių priėmimu, pačios savivaldybės atstovų, jie jau pažino, šypsosi, tiesiog mus visur mielai kviečia, mes aktyviai dalyvaujam, tikrai žmones skatinam, kad visada ir visur dalyvautų, kad eitų.*“ (D2). Tyrimo dalyviai įvardina ne tik miesto gyventojus, bet ir savivaldos atstovus, rodančius teigiamą pavyzdį ir draugišką bendravimą su negalia turinčiais suaugusiais asmenimis, taip skatinant ir kitus visuomenės narius suprasti integracijos svarbą. Apie priėmimą liudija ir pranešimai spaudoje. Pasak tyrimo dalyvių, „*yra labai gražus, net straipsnis kaimynų parašytas apie mus, nu, mes, sakau, priimti kaip visi lygūs žmonės būtent*“ (D1). Tokie pranešimai svarbūs ne tik dėl pačių kaimynų požiūrio į negalią turinčius asmenis, bet ir kaip visuomenės švietimo priemonė, skleidžianti gerą žinią plačiau, informuojant visuomenę ir griauinant nusistovėjusius neigiamus stereotipus.

Integracijai svarbus ir **bendradarbiavimas su organizacijomis**. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, „*Tai mes bendradarbiaujam tikrai, vat, su Raudonu Kryžiumi, su Caritu*“ (D1); „*<...> tai tokie atradom, kur galėtų mūsų žmonės eiti ir atskleisti savo, ar tuos gebėjimus, ar kas nors, tai nevyriausybinių organizacijos.*“ (D3). Ryšio su įvairiomis organizacijomis palaikymas praplečia socialinius ryšius, padidina jų įvairovę, suteikia suaugusiems negalią turintiems asmenims naujų patirčių, skatinančių ugdyti įvairius gebėjimus.

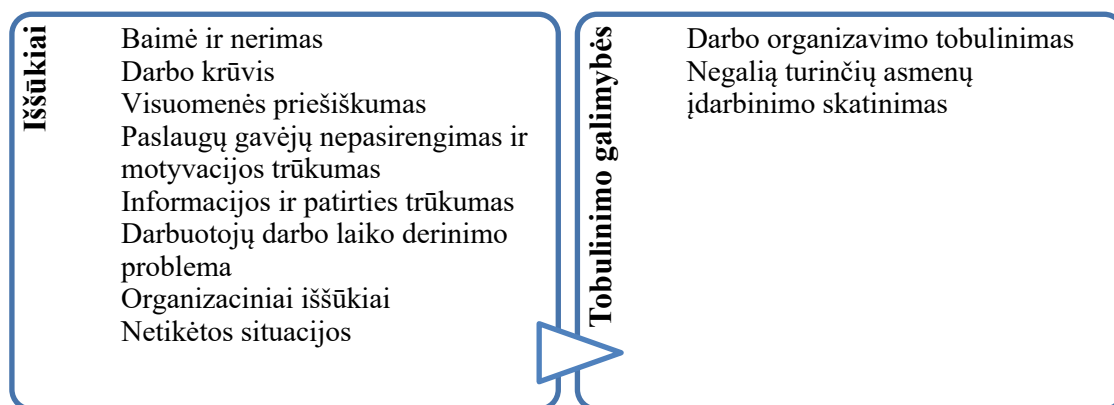
Dalyvavimas renginiuose – tai integracijos į visuomenę veiksnys ir pasekmė tuo pačiu. Dalyvavimas paskatina negalią turinčių asmenų ryšius su visuomenės nariais, tačiau taip pat pastangos dalyvauti iššaukia ir visuomenės reakcija kviečiant ir tikintis grupinio gyvenimo namų gyventojų dalyvavimo. Tyrimo dalyviai nurodo, kad dalyvavimas renginiuose pasireiškia įvairiose srityse: „*Bažnyčios veiklų kažkokių, armijos organizuojamų renginių, stengiamės kažkur tai išvykti ar į parodas, ar miestų bibliotekų įrengiamas parodas, ar knygos pristatymus, koncertus visokius. Tai tikrai stengiamės išeiti, save parodyti, kad esame ir mes tokie žmonės*“ (D1); „*Iš tikrųjų, integruojame. Miesto, šventėse renginiuose. Lankomės kultūros centre vykstančiuose renginiuose. Bibliotekoje dažnai. Taip pat įsitraukiame į sporto centro veiklą.*“ (D5); „*Domimės skelbimais, žiūrim kokios šventės vyks, pasižiūrim, ar mes galim vykti į tokią šventę, jeigu reikia, aš ir pasiskambinu, pasiklausiu, ar mus priimsit, ar mes galim, nesakiau, nebuvo atsakymo, neigiamo, visą laiką visur galit atvykt, dalyvaukit, lauksim, tikrai nori, priima, daug vyksta į bibliotekos užimtumus, į miesto šventes einam, tikrai įsitraukiam*“ (D7). Tyrimo dalyvių teiginiai liudija, kad noras dalyvauti yra atliepiamas vietos bendruomenėje ir palankiai vertinama į apsilankymus renginiuose, parodose, įvairiose organizuojamose veiklose. Tai praplečia negalią turinčių suaugusių asmenų akiratį ir prisideda prie jų gebėjimų lavinimo.

Kaip integracijos į visuomenę atspindys tyrimo metu buvo pabrėžiamas **indėlis į bendruomenės gyvenimą**. Tyrimo dalyvių teigimu, „*Mes negalim sakyti, kad mes neprisidedam prie jų gerovės, mes žinom, kad pas mus viena kaimynė iš dešinės, senjorė, močiutė, mes visada rudenį nueinam jai, nugrėbiam lapus. Tai va, šitaip mes prisidedam prie bendruomenės ir aplinkos.*“ (D2); „*ir pasiūlindavom ir jiems pagalbos, nes ta močiutė tai viena gyveno, tai žiemą ypatingai, sniego prisnigdavo, tai vaikai jų išvažiavę buvo, tai va, pasiūlindavom pagalbą. Aišku, jeigu atsisakydavo, mes jau tikrai ten per prievartą ir neidavom ir nedarydavom*“ (D3). Vadinasi, suaugę negalią turintys asmenys nėra tik socialinių paslaugų vartotojai, jie taip pat geba būti naudingi kitiems ir prisidėti prie visuomenės gerovės padėdami bendruomenės nariams kasdiene pagalba buityje, dalyvaudami įvairiose akcijose. Toks įsitraukimas ir siekis būti naudingais skatina visuomenės nuostatų pokyčius ir formuoja palankų požiūrį į suaugusius negalią turinčius asmenis, gyvenančius grupinio gyvenimo namuose.

Apibendrinant grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių asmenų, turinčių negalią, integracijos į visuomenę aspektus, galima teigti, kad grupinio gyvenimo namų aplinka ir gyvenimo sąlygos skatina įvairius teigiamus suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčius, susijusius su jų savarankiškumo, bendravimo gebėjimų, kasdienių įgūdžių tobulėjimu, geresne emocine savijauta, galimybėmis įsitraukti į įvairesnes veiklas ir praplėsti bendravimo ratą. Visai tai atspindi ir integracijos į visuomenę raiškoje, pabrėžiant dalyvavimą renginiuose, akcijose, bendradarbiaujant su įvairiomis organizacijomis, palaikant šiltus santykius su kaimynais ir įnešant savo indėlį į visuomenę teikiant smulkias paslaugas kitiems žmonėms.

4.4. Darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose iššūkiai ir tobulinimo galimybės

Tyrimo duomenų analizės metu buvo išsiaiškinta, su kokiais iššūkiais darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose susiduria socialiniai darbuotojai ir kokias šio darbo tobulinimo galimybes jie numato. Tyrimo dalyvių nuomonės grafinė išraiška pateikiama 14 pav. ir 10 priede.

14 pav. Socialinių darbuotojų požiūris į darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose iššūkius ir tobulinimo galimybes

Tyrimo metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos, su jas patvirtinančiais teiginiais, pateiktos 10 priede.

Darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose iššūkiai ir tobulinimo galimybės.

Iššūkiai. Tyrimo metu buvo išaiškinta, su kokiais iššūkiais tenka susidurti darbo grupinio gyvenimo namuose pradžioje su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis. Vienas pirmųjų iššūkių – **baimė ir nerimas**. Tyrimo dalyvių nuomone, „*kiekvienam buvo ta baimė, jo, kaip pažiūrės mūsų visuomenė, nes tas požiūris visų būdavo, žinau, tikrai skeptiškas*“ (D1); „*kaip iš pradžių bijojau iš tikrųjų. Tikrai bijojau ir tikrai girdėjau, kad bijo, kad čia ateis.*“ (D4). Tvyranti nežinia ir jaučiamas visuomenės susipriešinimas kėlė nerimą dėl darbo pradžios ir galimų rezultatų. Nežinia ir ateities baimė tapo iššūkiu socialiniams darbuotojams pradedant darbą grupinio gyvenimo namuose.

Kitas iššūkis – tai **didelis darbo krūvis**. Atsižvelgiant į tai, kad pasikeitė darbo aplinkybės, tyrimo dalyvių manymu, darbuotojų darbo krūvis buvo pernelyg didelis: „*Šiaip organizavimas gal ir neblogas, tačiau socialiniams darbuotojams yra per daug uždėta krūvio, per daug atsakomybių.*“ (D4); „*O iš trūkumų, galėčiau įvardinti, kad galėtum, kaip per didelį krūvį esi nuvargęs, tai gal tiek tas trūkumas.*“ (D5). Nepaisant pakankamai gero organizavimo ir administracijos dėmesio bei pagalbos, kuri buvo nurodyta aptariant kitus tyrimo metu aktualius darbo aspektus, atsakomybių augimas sukėlė įtampą ir apsunkino pareigų atlikimą. Darbo krūvis susijęs su tvarkos įsivedimu. Pasak tyrimo dalyvių, „*O sunkiausia, tai įsivesti tvarką. Nes iš tikrųjų tas tvarkos nebuvimas, tai apima viską. Kas susiję buvo ir su dokumentais, nes neatsakingai dirbo prieš tai. Arba nedarė, kas turėjo būti padaryta. Tai vat reikia jau panaikinti viską, susitvarkyti pagal... Pagal save. Pagal save ir tai, kaip žinau, kaip turi būti.*“ (D6). Kadangi nauja veiklos sritis reikalauja naujų žinių ir gebėjimų, prisitaikymo prie dar nepažįstamos aplinkos ir darbo sąlygų, socialiniams darbuotojams tenka savarankiškai nusistatyti, sukurti darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis taisykles, kurios

skiriasi nuo ankstesnės patirties stacionarios globos namuose. Tokie pokyčiai reikalauja lankstumo ir profesionalumo. Darbo grupinio gyvenimo namuose pradžioje buvo susidurta su darbuotojų darbo laiko derinimo problema dėl darbuotojų trūkumo. Pasak tyrimo dalyvių, kai kurie turimi socialinio darbo aspektai sukėlė sunkumų derinant darbo grafikus ir užtikrinant pareigų perimamumą: „darbuotojas gali stovėti profesinės sąjungos nariu ir jis automatiškai turi daug atostogų, kadangi visi žmonės turi po 42 kalendorinės dienas profesinės sąjungos narys, plus dar 11 darbo dienų. Tai jūs įsivaizduokit, kai reikia išdirbti žmogui 176 valandas, iš jų išminusuoti sutrumpintas darbo valandas, kas savaitę, prieš šventines. Yra vienintelis minusas, kad pagal 10 žmonių, paslaugų gavėjų, grupinio gyvenimo namuose gali dirbti daugiausiai 5 individualios priežiūros darbuotojus, tai tik 5 etatai, plus socialinis darbuotojas“ (D2). Esant mažam darbuotojų skaičiui ir turint ilgesnį atostogų laikotarpį, tapo sunku suderinti darbo laiką, kad nebūtų pažeistos darbuotojų teisės ir tuo pačiu būtų užtikrintas nuoseklus nuolatinis darbas, užtikrinta suaugusių negalią turinčių žmonių priežiūra grupinio gyvenimo namuose.

Vienas iš iššūkių buvo susijęs su **visuomenės priešišku**. Tyrimo dalyviai dalinasi prisiminimais, kai „Visų pirmą prieš išeinant į grupinio gyvenimo namus buvo baisulinis nusistatymas. Kaimynystės, gatvės kaimynų miesto buvo renkami parašai, nesutikimai. Priešiškai žmonės žiūrėjo į mūsų įstaigos gyventojus, kad žmonės su proto ir psichikos negalia ateis gyventi į kaimynystę, kitaip sakant į laisvę. Žmonės priešišškai reagavo, bijojo, įsivaizdavo, kad žmonės su proto ir psichikos negalia bus agresyvūs. Eis pas juos į namus, į kiemus, gąsdins vaikus, juos pačius“ (D2); „Kas sunkiausia, buvo tai tikriausia tas, kaip atvykome gyventi į grupinio gyvenimo namus, tai didelis pasipriešinimas buvo dar visuomenės ir ypatingai mūsų kaimynės.“ (D3). Remiantis tyrimo dalyvių prisiminimais, galima teigti, kad aplinkinių gyventojų, gyvenančių greta suaugusiems negalią turintiems asmenims skirtų grupinio gyvenimo namų, priešiškas apsunkino darbo grupinio gyvenimo namuose pradžią, kėlė įtampą nežinant ko galima tikėtis ir kaip tą priešišką sumažinti. Tyrimo dalyviai pastebi, kad „Matosi tiek išėjus dar ir jie, kad jie dar įvairiai žiūri į neįgaliosius. Iš kai kurių matau tų žmonių vis tiek tokia baimė. Dar yra, kas nepasitiki, žiūrimės.“ (D5). Vadinas, nors santykiai yra iš esmės pasikeitę ir nusistovėję, su kaimynais puoselėjamas artimas bendromis veiklomis pagrįstas ryšys, tačiau atskirais atvejais dar susiduriama su nepasitikėjimu ir įtarumu iš visuomenės pusės.

Tyrimo metu buvo įvardintas **paslaugų gavėjų nepasirengimo ir motyvacijos trūkumo iššūkis**. Pasak tyrimo dalyvių, „Tai jie atėjo nieko nemokėdami, taip įmesti į visą tą katilą, kai sakau, ir tu turėjai juos visus išauginti“ (D1); „Net maudytis kitas pats negebėjo realiai. Tai yra nu baisu, man atrodo, jeigu ten pirštu akį prasiprausė, tai žinot, čia bus profesionalas pas mus“ (D1). Vadinas, paslaugų gavėjams trūko savarankiškumo ir būtinų kasdienų gebėjimų, svarbių rūpinantis savimi. Be to, pasireiškė priešiškas ir neigiamas nuostatos: „Kiti net nenorėjo daryti, nes už mane padarė

kažkas“ (D1). Šių klausimų sprendimas pareikalavo socialinių darbuotojų lankstumo ir gebėjimų, kaip motyvuoti suaugusius negalią turinčius asmenis keistis, pasirūpinti savimi, atlikti smulkius darbus ir išmokti savarankiškumo.

Kitas tyrimo metu išryškėjęs iššūkis – tai **informacijos ir patirties trūkumas**. Kuriantis vienuose pirmųjų grupinio gyvenimo namų, „*Sunku buvo, nes neturėjom iš ko pasisemti idėjų, neturėjom su kuo pasilyginti, neturėjom su kuo dalintis gerąją, blogąją patirtimi, bendradarbiauti.*“ (D2). Taigi, trūko galimybės paklausti patarimo ir pasidalinti savo išgyvenimais bei abejonėmis dėl darbo organizavimo. Kaip pastebi tyrimo dalyviai, „*daug klausimų kilo dėl vaistų vartojimo man asmeniškai paslaugų gavėjam. Reikėjo žinoti jų daug. Ir paskirti, kad žinojom kiek po kiek duoti, viską žinojom, bet man pačiai reikėjo susipažinti daug su vaistais. Tai šitą vietą, sakyčiau, sudėtingiausia man buvo.*“ (D7). Grupinio gyvenimo namuose nenumatyta mediko pareigybė, todėl patys socialiniai darbuotojai tampa atsakingi už suaugusių negalią turinčių asmenų vaistų vartojimo užtikrinimą. Tam reikalingos žinios apie vaistus, galimą jų šalutinį poveikį ir dozavimą. Šių papildomų žinių įgijimas ir atsakomybė papildė socialinių darbuotojų veiklą gausą. Taip pat veiklos metu buvo susidurta su įstatymu kaita ir dėl to kylančiu informacijos poreikiu. Kaip teigia tyrimo dalyviai, „*tai vienintelis kas toks trukdis, tai nuolatos keičiasi mūsų įstatymai. Ta prasme, tu nuolatos turi sekti įstatymus, tu turi skaityti, tu turi įgyvendinti globos normas, socialinio darbuotojo etikos kodeksas, tai yra pagrindinės žinios, kurias nuolatos reikia sekti.*“ (D2). Būtinybė prisitaikyti prie nuolatinių pokyčių tapo kasdienybės dalimi. Vadinas, socialiniams darbuotojams teko įveikti ne tik pasikeitusių darbo sąlygų ir aplinkos iššūkį, bet ir nuolat sekti teisinius atnaujinimus ir stengtis laikytis besikeičiančių reikalavimų.

Tyrimo metu buvo išskirti **organizaciniai iššūkiai**. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, „*būna momentų, kad turiu palydėti paslaugų gavėją pas medikamentus. Kiti, pavyzdžiui, kokie septyni paslaugų gavėjai lieka vieni namie. Taip vieni visiškai lieka namie ir tie, kurie jau iš seniau, jie gali pabūti penkiolika minučių, nu iki valandos vieni, bet kitą kartą pas gydytojus tu užtrunki ir pusantros valandos tu būni pas gydytojus ir pergyveni ar viskas gerai. Bet mes sugudraujam, sužaidžiam paslaugų gavėjai turi išmaniuosius telefonus, jau jeigu kas nutinka, pavyzdžiui, koks Kęstutis paima, skambina ir sako blogai, nukrito, alio, norim, ir tą prasme paimi ir neini į procedūrą, žmogų vežiesi atgal į namą*“ (D2). Nedidelis grupinio gyvenimo namuose budinčių darbuotojų skaičius turėjo įtakos derinant įvairias pareigas bei atsakomybes: „*Kai viena socialinė už viską lieka atsakinga ir maisto gaminimas, jeigu nėra darbuotojų, ir apipirkimas, ir ten vaistai, nuvežimas pas gydytojus. Mūsų gydytojai dar ne tik Marijampolėj, bet ir Kaune. Pas stomatologus pavyzdžiui, mes vežam į Kauną. Tai vis tik tu išvažiuoji ne pusvalandžiui. Ir būna, kad būni viena ir turi viskas, kad būtų padaryta. Nu, pietų vis tik žmonės dar devyni lieka. Taip. Tai va, tai tuo metu, turbūt, ir sunkiausia.*“ (D6). Šie organizaciniai klausimai, kuriuos sunku išspręsti vien savo jėgomis, pareikalavo socialinių

darbuotojų išsradinumo ir lankstumo, drąsos priimant sprendimus, nestandartinio mąstymo, gebėjimo priimti savarankiškus sprendimus. Taigi, galima teigti, kad sprendžiant iššūkius buvo ugdomi ir jų gebėjimai bei kompetencijos.

Paskutinis tyrimo metu nustatytas iššūkis įvardintas kaip *netikėtos situacijos*. Pasak tyrimo dalyvių, „<...> sunkiausia, kad čia, dirbant grupinio gyvenimo namuose, dažniausiai reikia sprendimus spręsti šią akimirką. Ir kartais nelabai būna su kuo ir pasitarti. Turi reaguoti žaibiškai ir tai sukelia daugiausiai sunkumų.” (D5). “Tokius dalykus bet kartais nutinka čia ir dabar. Gali planuoti, kad ir ką nori, bet viską pakeiti. Ekstra važiavimo į ligoninės priėmimą. Jeigu kokių paūmėjimų ir siuntimų pasiėmęs vežam patys dažniausiai, 99 procentai, ten išskyrus atvejus, jeigu kažkokius jau ūmius, ir tada greitoji ir policija” (D6). Dirbant su suaugusiais negalia turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose socialiniams darbuotojams tenka patirti daug netikėtų ir nestandartinių situacijų, kurioms sunku pasiruošti ir ne visuomet aišku, kaip reikėtų į jas reaguoti. Tokie įvykiai išderina pastovią ir aiškią dienotvarkę ir gali turėti neigiamos įtakos ne tik darbuotojų savijautai, bet ir paslaugų gavėjų emocinei būklei.

Tobulinimo galimybės. Aptartų iššūkių sprendimui siūloma keletas priemonių, galinčių padėti sumažinti darbo metu kylančius sunkumus. Visų pirma siūloma **tobulinti darbo organizavimą**. Pasak socialinių darbuotojų, „tai vat toks, vat gal ir pasiūlymas, kad ar šiaip dažniausiai toks siūlymas būtų tų papildomų darbo rankų. Taip, darbuotojų duotų papildomų. Taip, papildomų darbuotojų tikrai būtų lengviausiai produktyviausiai planuoti.” (D5). Papildomų darbuotojų atsiradimas, tikėtina padėtų spręsti laiko paskirstymo ir darbo grafikų sudarymo problemas, užtikrinti darbuotojų pakeičiamumą atostogų metu. Taip pat manoma, kad galėtų padėti darbo grafiko sudarymo pokyčiai. Tyrimo dalyvių nuomone, „Tai tikrai labai būtų smagu, kad individualios priežiūros darbuotojas būtų visą dieną“ (D2). Tikėtina, kad vidinis žmogiškųjų išteklių perskirstymas, naujų sprendimų paieškos gali padėti pagerinti situaciją ir išspręsti iškilusius sunkumus.

Tyrimo metu siūloma **skatinti negalią turinčių suaugusių asmenų į(si)darbinimą**. Tyrimo dalyvių nuomone, “Iš tikrųjų, šitas dalykas, tai truputį, kaip pasakyti, prasčiau, jie norėtų į darbo rinką viską kažkaip. Bet niekas nelabai jų nori priimti. Dirbti buvom su darbo birža susitikę. Tai darbo birža, sako, mes tikrai norėtum, kad į bendruomenę, kad jie daugiau kažkur. Bet atsiranda to, kai jau priimtų įstatymas. Viskas, ne visi nori priimti.” (D4). Galima teigti, kad negalią turinčių asmenų savarankiškumo ir darbinių įgūdžių stiprinimas sukuria prielaidas jų darbinei veiklai, užimtumo gerinimui, tačiau įvairios kliūtys neleidžia to padaryti. Todėl suaugusių negalią turinčių asmenų įdarbinimo galimybės taip pat būtų svarbios integracijos sėkmei, skatinant ir motyvuojant negalią turinčius asmenims, padedant jiems tapti lygiaverčiais visuomenės nariais.

Apibendrinant socialinių darbuotojų patiriamus iššūkius ir jų sprendimo galimybes darbo su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose metu, galima teigti, kad iššūkiai buvo susiję su sunkumais, kylančiais dėl informacijos patirties stokos, baimės, nerimo, organizacinių problemų, vaistų dozavimo, darbo laiko derinimo, pačių negalią turinčių paslaugų gavėjų nepasirengimo pokyčiams, įstatymų kaitos, darbo metu pasitaikančių netikėtumų. Šių problemų sprendimui siūloma ieškoti racionalesnių darbo organizavimo sprendimų, negalią turinčių asmenų įdarbinimo galimybių, gerinant problemų sprendimo galimybes.

4.5. Diskusija

Darbo su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis patirtys grupinio gyvenimo namuose atsiskleidė socialinių darbuotojų akimis. Tyrimo metu buvo siekiama pažvelgti ir įvertinti darbo organizavimo pradžią, kuo ji buvo ypatinga, kaip nuosekliai formavosi suvokimas apie būsimo darbo pobūdį ir kasdienės darbo rutinos įpročiai bei įgūdžiai, reikalingi sklandžiam ir kokybiškam darbui, skatinant negalią turinčių asmenų savarankiškumą ir integraciją.

Tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai savo pirmąsias patirtis apibūdino kaip visišką nežinią, kuri suteikė daug jaudulio, nežinomybės jausmo. Nepaisant gluminančios situacijos, socialiniai darbuotojai akcentavo pasiryžimą priimti pokyčius. Palaipsniui susipažino ne tik su nauja darbo specifika, bet ir su paslaugų gavėjais, nauja aplinka ir pradėjo kūrybinį pokyčių įgyvendinimo procesą. Svarbu pastebėti, kad pokyčių metu buvo pasigesta pagalbos darbuotojams, išankstinio metodinio parengimo. Todėl teko remtis jau turima patirtimi ir reikiamų žinių įgyti pokyčių proceso metu. Pirmiesiems grupinio gyvenimo namams ir juose įsikuriantiems darbuotojams teko sudėtinga užduotis patiems įsigilinti į būsimo darbo specifiką, teisinę informaciją, susikurti savo darbo stilių, kurio vėliau galėtų dalintis su kitais. Tyrimas atskleidė deinstitutionalizacijos proceso sunkumus, kuris, kaip pastebi Thornicroft ir kt. (2008), Vakarų Europos šalyse pradėtas kur kas anksčiau nei vidurio ir Rytų Europos regione. Bigby ir Bould (2017) bei Bigby (2024) taip pat pabrėžia, kad užsienio šalyse negalią turinčių asmenų apgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose yra įprasta praktika. Vis dėlto, galima pastebėti, kad turima užsienio šalių patirtis nebuvo pilnai išnaudota. Tikėtina, kad tam galėjo sutrukdyti kalbinis barjeras.

Galima teigti, kad paraleliai vyko tiek tarpusavio santykių tarp darbuotojų ir paslaugų gavėjų formavimas, tiek ir kiekvienos dienos rutinos kūrimas. Ši kasdienė rutina priklausė nuo socialinių darbuotojų patirties ir įsivaizdavimo, kaip turėtų būti organizuojamas darbas ne stacionarios globos įstaigoje, o grupinio gyvenimo namuose, kur galioja kitokios taisyklės ir reikalavimai. Gevorgianienė ir kt. (2021), Grigaitė ir Jurevičiūtė (2020) bei Grigaitė (2022) pastebi, kad institucinės globos pokyčiai Lietuvoje vyko gana vangiai, todėl jam trūko sklandumo, ką ir iliustravo tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų patirtys. Gevorgianienė ir kt. (2021a) taip pat nustatė, kad

deinstitucionalizacijos pokyčiai ne visuomet vyksta sklandžiai, vis dar atsiranda įvairių kliūčių ir trūkumų, užtikrinant negalią turinčių asmenų teises ir plėtojant jų savarankiškumo galimybes.

Tam buvo ypač svarbios pedagoginės ir psichologinės žinios, leidžiančios pažinti grupinio gyvenimo namuose apgyvendinamus negalią turinčius asmenis, atrasti su jais bendrą kalbą. Analizuojant, kaip vyko kasdienės dienotvarkės kūrimo procesas, paaiškėjo, kad grupinio gyvenimo namų kasdienybėje ypač aktualūs individualaus ir grupinio darbo su negalią turinčiais asmenimis metodai bei paslaugų gavėjų palydėjimas ir priežiūra. Gyvenant atviresnėje grupinio gyvenimo namų aplinkoje negalią turintiems asmenims suteikiama daugiau laisvės ir galimybių, todėl išauga palydėjimo poreikis.

Kuriant dienotvarkę naujai formuojamoje grupinio gyvenimo namų bendruomenėje tapo svarbu pasiskirstyti atsakomybes. Bendri sprendimai buvo priimami susitikimų metu, aptariant ir planuojant galimas veiklas. Daugiausiai dėmesio buvo skiriama veiklų individualizavimui, meniu sudarymui ir paslaugų gavėjų įtraukimui į planavimo procesą. Bendromis pastangomis nusistovėjo dienotvarkė, prasidedanti ryte keliantis, pusryčiaujant, geriant vaistus, tvarkantis namų aplinką, dalyvaujant įvairiose veiklose.

Įgyvendinami dienos rutinos pokyčiai turėjo įtakos grupinio gyvenimo namuose apsigyvenusių negalią turinčių suaugusių asmenų savijautai ir kaitai. Labiausiai pabrėžiami teigiami pokyčiai, vardan kurių ir buvo inicijuojamas grupinio gyvenimo namų kūrimas. Negalią turintys asmenys turėjo galimybę tobulėti ir ugdyti pasitikėjimą savimi, savarankiškumą, kasdienius įgūdžius, pagerinti emocinę savijautą, dalyvauti įvairiose bendruomenės veiklose, bendrauti su kaimynais, gyventi namus primenančioje aplinkoje. Šiuos pokyčius socialiniai darbuotojai skatino stiprindami ir palaikydami negalią turinčių asmenų motyvaciją, rodydami empatiją ir pasitelkdami kantrybę. Vis dėlto, buvo pastebėta, kad iš pradžių buvusi stipri motyvacija keistis ir tobulėti ilgainiui padėjo silpnėti, atsirado prieštaravimas, neigiamos nuostatos. Įdomu pastebėti, kad Bigby ir Bould (2017) išskirti grupinio gyvenimo namuose atsiskleidžiančios negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybės sritys beveik visiškai sutapo su tyrimo metu išryškėjusiais grupinio gyvenimo namuose gyvenančių paslaugų gavėjų teigiamais gyvenimo kokybės pokyčiais. Mokslininkai išskyrė socialinę įtrauktį, tarpasmeninius santykius, apsisprendimo galimybes, teises, asmeninį tobulėjimą, emocinę gerovę, fizinę gerovę ir materialinę gerovę. Kaip jau buvo minėta, tyrimo metu ypač išryškėjo teigiami tarpasmeninių santykių pokyčiai, asmens tobulėjimas, emocinė gerovė, materialinė gerovė atsiskleidė per namų aplinkos sukūrimą, taip pat išryškėjo integracijos prielaidos. Tyrimo metu paaiškėjo, jog grupinio gyvenimo namų kūrimas turėjo prasmę gerinant negalią turinčių asmenų integraciją, kadangi atsivėrė naujos galimybės. Grupinio gyvenimo namų gyventojai galėjo bendrauti ne tik tarpusavyje ar su socialiniais darbuotojais, bet ir su greta gyvenančiais kaimynais, dalyvauti renginiuose, įvairių

organizacijų veikloje, tapti naudingais kitiems ir būti priimtais laikant lygiateisiais visuomenės nariais.

Ne viskas vyko taip sklandžiai, kaip galima buvo norėti. Buvo išgyvenama baimė ir nerimas, susidurta su sunkumais dėl netikėtai išaugusio darbo krūvio, visuomenės priešiškuoju ir spaudimu, pačių negalią turinčių asmenų pasirengimo pokyčiams trūkumu ir nenoru keistis. Socialiniams darbuotojams trūko informacijos ir žinių, kaip tiksliai elgtis kiekvienu netikėtu atveju, kaip derinti darbo laiką, vienus negalią turinčius asmenis lydėti pas gydytojus ar į kitas įstaigas ir tuo pačiu užtikrinti kitų grupinio gyvenimo namų gyventojų saugumą. Teko atlikti funkcijas, su kuriomis niekada anksčiau nebuvo susidurta. Patirti išgyvenimai paskatino pateikti pasiūlymus dėl galimo tobulinimo ir problemų sprendimo.

Tyrimo metu buvo siekiama atsakyti į klausimą – kas padėjo socialiniams darbuotojams įgyvendinti pokyčius. Atsakymas buvo susijęs tiek su vidiniais, tiek su išoriniais veiksniais, lėmusiais prisitaikymo prie naujų aplinkybių sėkmę. Visų pirma pabrėžiami bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai kaip viena iš bendrųjų kompetencijų, svarbių ne tik socialiniame, bet ir kiekvienos srities specialisto darbe. Socialinio darbo specifikai būdingas empatijos aktualumas, siekiant geriau suprasti paslaugų gavėjų savijautą, jų išgyvenimus pasikeitus gyvenimo sąlygoms ir reikalavimams, padedant jiems prisitaikyti prie naujos aplinkos, naujų reikalavimų ir naujų žmonių. Taip pat, be abejojimo, svarbus kvalifikacijos tobulinimas, padedantis įgyti naujų žinių ir gebėjimų, svarbių veiklą transformuojančių pokyčių įgyvendinimui. Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė (2023), Griciūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė (2018) bei Gulbinienė (2019) nustatė, kad socialinio darbuotojų kompetencijų tobulinimas svarbus negalią turinčių paslaugų gavėjų gebėjimų stiprinimui. Vadinasi, socialinių darbuotojų tobulėjimas ir mokymasis teoriniu ir praktiniu požiūriu gali būti nurodomas kaip vienas svarbiausių pokyčių sėkmę lemiančių veiksnių. Išoriniai veiksniai siejami su paslaugų gavėjų motyvacija. Būtina pabrėžti, kad negalią turintys asmenys vertinami, kaip pilnateisės asmenybės su savais išgyvenimais ir poreikiais. Todėl ypač svarbi jų motyvacija gyventi naujoje aplinkoje ir naujomis sąlygomis. Socialinio darbo esmė – tai santykių kūrimas, todėl, nenuostabu, kad vienu iš išorinių sėkmės veiksnių nurodytas komandinis darbas, sutelkiant bendras žinias, pastangas, išvalgas, tariantis dėl įvairių klausimų sprendimo. Šie aspektai padėjo socialiniams darbuotojams atrasti naują požiūrį į darbą, pakeisti savo nusistovėjusius įpročius ir įsiliesti į pokyčių procesą.

Tyrimo duomenų analizė leido suformuoti bendrą suvokimą apie darbo grupinio gyvenimo namuose pradžią ir jo metu vykusius organizacinius pokyčius. Tyrimo išvalgos svarbios galimiems pokyčiams ir jų įgyvendinimui ateityje, užtikrinant organizacinį pasirengimą įvertinus patirtus sunkumus ir galimus jų sprendimus.

TYRĖJO REFLEKSIJA

Remiantis profesinio darbo patirtimi, tyrimo metu pagilinta reikšmingų institucinės pertvarkos pokyčių patirtis. Socialiniai darbuotojai, dirbantys su suaugusiais neįgaliais asmenimis grupinio gyvenimo namuose, geranoriškai sutiko pasidalinti teigiamomis ir neigiamomis patirtimis, pasidžiaugė pasiektais pokyčiais, atskleidė deinstitutionalizacijos proceso sunkumus. Atliekant tyrimą pavyko atskleisti darbo su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis praktinę patirtį grupinio gyvenimo namuose, paslaugų suaugusiems asmenims su negalia teikimo grupinio gyvenimo namuose specifiką bei išryškinti darbuotojų požiūrį, patirtis, iššūkius, sunkumus ir džiaugsmus dirbant su suaugusiais asmenimis su negalia.

Bakalauro studijų laikotarpiu dirbau globos namuose su proto ir psichikos negalią turinčiais asmenimis. Tai paskatino pasirinkti bakalauro darbo temą – analizuoti deinstitutionalizacijos proceso iššūkius bendruomenėje. Institucinės globos pertvarkos vykdymą išgyvenau nuo pat pradžios, stebėjau jo eigą ir iš šalies, todėl buvo ypač įdomu pažvelgti į šią problemą iš vidaus, jos tikrųjų dalyvių akimis. Nors ir nedirbu globos namuose, magistro baigiamojo darbo tema atitiko mano vidinius išgyvenimus ir asmeninį susidomėjimą. Ištirti grupinio gyvenimo namų darbuotojų patirtis ir iššūkius dirbant su suaugusiais asmenimis su negalia, atskleisti, ar neįgalūs asmenys, gaudami tinkamą socialinę pagalbą gali gyventi bendruomenėje, ar grupinio gyvenimo namai juos „užaugino“ kaip savarankiškas asmenybes – visa tai žadino smalsumą, motyvavo dirbti, nepaisant nuovargio, ieškoti atsakymų.

Atliekant tyrimą patyriau daug šilto ir atviro bendravimo su darbuotojais, džiaugiausi, turėdama galimybę kontaktuoti su paslaugų gavėjais. Ypatingai daug gerų emocijų suteikė sėkmingos istorijos, teigiami pasiekti pokyčiai. Nuoširdūs interviu su socialiniais darbuotojais dar labiau sustiprino teigiamą požiūrį į socialinį darbą, jo svarbą visuomenei. Darbuotojų atskleistos patirtys ir iššūkiai sukėlė daug apmąstymų, sujaudino asmeniniai išgyvenimai, o paslaugų gavėjų atviras nuoširdumas patvirtino šio darbo prasmę.

Apibendrinant galiu teigti, kad tik magistro studijų dėka galėjau sugrįžti į tuos namus, kuriuose sklinda empatija, šiluma, bendrystė ir pagarba žmogui. Interviu su tyrimo dalyviais metu pajutau, kad mokslinis darbas nėra tik duomenų rinkimas. Interviu metu intuityviai išgyvenau jų kasdienybės realybę, patyriau koks svarbus žmogiškas ryšys, sustiprinau suvokimą, kad socialinio darbuotojo profesija reikalauja prisitaikyti prie kintančių situacijų.

IŠVADOS

Grupinio gyvenimo namų kūrimas institucinės pertvarkos proceso kontekste atsiskleidė, kaip negalią turinčių asmenų teisių ir galimybių užtikrinimo prielaida, sudarant sąlygas suaugusiems negalią turintiems asmenims gauti paslaugas, atitinkančias jų poreikius ir atveriančias integracijos į visuomenę galimybes. Grupinio gyvenimo namuose teikiamą pagalbą papildo bendruomeninės paslaugos ir galimybė dalyvauti bendruose renginiuose bei veiklose su visais kitais visuomenės nariais.

Grupinio gyvenimo namuose teikiamomis paslaugomis siekiama užtikrinti asmenų su negalia gyvenimo kokybę bei tobulėjimo galimybes, skatinant jų savarankiškumą ir integraciją. Šių tikslų siekti padeda bendravimo sąlygų gerinimas, apsisprendimo galimybės suteikimas, žmogaus teisių užtikrinimas, emocinės, fizinės ir materialinės gerovės gerinimas, asmeninio tobulėjimo galimybių sudarymas, įgalinant juos tapti pilnaverčiais visuomenės nariais.

Tyrimo metu nustatyta, kad kuriant grupinio gyvenimo namus ir jų kontekstą buvo susidurta su nežinomybe, tačiau teko priimti pokyčius, susipažinti su paslaugų gavėjais ir kaupiant naują patirtį konstruoti naujus santykius grupinio gyvenimo namų aplinkoje. Pasitelkiant pedagogines bei psichologines, teises ir medicinines žinias, taikant individualius ir grupinius darbo metodus, pasiskirstant atsakomybės sritis, buvo individualizuojamos veiklos, planuojama ir kuriama grupinio gyvenimo namų dienotvarkė, sudaromas meniu, įtraukiant į planavimą ir paslaugų gavėjus. Dienotvarkės turinį sudarė kėlimasis, pusryčiai, vaistų gėrimas, tvarkymasis, įvairios veiklos, dalyvavimas renginiuose, pietūs, vakarienė, laisvalaikio ir švenčių organizavimas bei įvairios griežtai nenustatytos veiklos. Tai padėjo pasiekti reikšmingų pokyčių: sustiprėjo negalią turinčių asmenų pasitikėjimas savimi, savarankiškumas, kasdieniai įgūdžiai, emocinė savijauta, buvo sudarytos galimybės dalyvauti bendruomenės veiklose, palaikyti santykius su kaimynais, sukurta namų aplinka. Šie pokyčiai skatinami motyvuojant ir pasitelkiant empatiją bei kantrybę. Susidurta su negalią turinčių asmenų motyvacijos silpnėjimu ir prieštaraavimais, kilo iššūkių dėl pokyčių baimės, didesnio darbo krūvio, visuomenės priešiškumo, paslaugų gavėjų motyvacijos trūkumo, informacijos ir patirties stokos, organizacinių iššūkių ir netikėtų situacijų. Sunkumus siūloma spręsti tobulinant darbo organizavimą ir skatinant negalią turinčių asmenų įdarbinimą, užimtumą.

REKOMENDACIJOS

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, rekomenduojama:

Administracijai, atsakingai už grupinio gyvenimo namų veiklą:

- Organizuoti socialiniams darbuotojams mokymus, padedančius pažinti negalią turinčių asmenų elgesį ir negalios specifiką.
- Organizuoti socialiniams darbuotojams mokymus paslaugų gavėjų motyvavimo tema, siekiant skatinti ir palaikyti jų tobulėjimo motyvaciją.
- Organizuoti grupinio gyvenimo namuose dirbančių darbuotojų supervizijas ir intervizijas.

Grupinio gyvenimo namuose dirbantiems socialiniams darbuotojams:

- Darbo su negalią turinčiais asmenimis metu taikyti motyvacinio pokalbio metodiką, skatinant jų motyvaciją tobulėti ir gerinti savarankiškumo gebėjimus.
- Drauge su grupinio gyvenimo namuose gyvenančiais paslaugų gavėjais sudaryti kasdienių darbų atlikimo grafiką, skatinant jų savarankiškumą ir atsakomybę.
- Įtraukti savanorius siekiant plėtoti negalią turinčių asmenų bendravimo ir integracijos galimybes.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Auškalnytė, A., Simutytė, R., Sipko, K., Drakšaitė, R. (2021). *Teisė į psichikos sveikatą ir asmenų su psichosocialine negalia teisių užtikrinimas COVID-19 pandemijos metu Lietuvoje*. Tyrimo ataskaita. [žiūrėta 2026 m. sausio 17 d.] Prieiga per internetą https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2021/05/PSP.ZTSI_COVID_ATASKAITA.LT_FINAL.pdf
2. Beneševičiūtė, I. (2015). Nevyriausybių neįgaliųjų organizacijų veiklos plėtotė socialinės integracijos kontekste. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. 11, 66-79, <https://doi.org/10.15388/STEPP.2015.11.8373>
3. Bigby, C. (2024). A flawed model or weak implementation? A critical review of the approach to group homes taken the Disability Royal Commission. *Research And Practice In Intellectual And Developmental Disabilities*. 11(1), 9–28 . <https://doi.org/10.1080/23297018.2024.2316290>
4. Bigby, C., Bould, E. (2017). *Guide to Good Group Homes, Evidence about what makes the most difference to the quality of group homes*. Melbourne, Centre for Applied Disability Research. [žiūrėta 2025 m. sausio 18 d.] Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/321781725_Guide_to_Good_Group_Homes_Evidence_about_what_makes_the_most_difference_to_the_quality_of_group_homes
5. Butkevičienė, R. (2010). *Socialinio darbo interviu*. Kaunas: KMU leidykla.
6. Carrandi, A., Hu, Y., Wayland, S., Maple, M. (2023). Effectiveness of Community-Based Outreach Interventions for Individuals Living with Mental Ill-Health in Australia: A Systematic Review. *Health & Social Care in the Community*. Prieiga per <https://doi.org/10.1155/2023/5961793>
7. Dunajevs, E. (2012). Asmeninių socialinių paslaugų deinstitutionalizacija pokomunistinėje Lietuvoje. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika ir Praktika*, 6, 45-63. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2012.0.1859>
8. Dwyer, P., Scullion, L., Jones, K., McNeill, J., Stewart, A.B.R. (2020). Work, welfare, and wellbeing: The impacts of welfare conditionality on people with mental health impairments in the UK. *Social Policy Administration*. 54: 311-326. Prieiga per DOI: 10.1111/spol.12560
9. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
10. Genienė, R. (2021) *Socialinių paslaugų vystymas ir teikimas psichosocialinę negalią turintiems asmenims stacionarių globos institucijų pertvarkos perspektyvoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.166>

11. Gevorgianienė, V., Šumskienė, E., Mataitytė-Diržienė, J., Genienė, R. (2021a) Žmonės ir vietos: asmenų, turinčių negalią gyvenimo persikėlus į bendruomenę socialiniai ir fiziniai aspektai. *Specialusis ugdymas*, 1(42), [7-60].
12. Gevorgianienė, V., Šumskienė, E., Mataitytė-Diržienė, J., Genienė, R. (2021b). *Darnaus vystymosi tikslai, globos sistemos pertvarka ir bendruomenių gerovė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
13. Griciūtė, J., Senkevičiūtė-Doviltė, L. (2018). Lietuvos socialinės globos įstaigų, dalyvaujančių pertvarkos procese, darbuotojų motyvacijos vertinimas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 21(1): 35-57. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.21.1.2>
14. Grigaitė, U. (2022) *Bendruomeninių paslaugų vystymas asmenims su intelekto ar (ir) psichosocialine negalia*. VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, Vilnius.
15. Grigaitė, U., Jurevičiūtė, G. (2020) *Žmonių su negalia socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo 2019 m. stebėsenos ataskaita*. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Vilnius.
16. Gudelytė, U., Ruškus, J. (2019) „Padėk man nuspręsti“: socialinio darbuotojo vaidmuo teikiant pagalbą intelekto negalią turintiems asmenims priimant sprendimus. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 23(1), [11-52].
17. *Guidance on community mental health services: Promoting personcentred and rights-based approaches* (2021) Prieiga per internetą: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240025707>
18. Gudžinskienė, V., Driskienė, A. (2016). Psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių tenkinimas dalyvaujant užimtumo veiklose. *Socialinis darbas*. 14(2), [174-187].
19. Gulbinė, L. (2019) „Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje“, Prieiga per internetą: <http://www.pertvarka.lt/naujienos/eksperte>
20. Johnson, L.C. (2001). *Socialinio darbo praktika. Bendrasis požiūris*. Vilnius: Specialiosios psichologijos laboratorija.
21. Levickaitė, K. (2018). *Paslaugų, teikiamų asmenims, turintiems proto ir/ar psichosocialinę negalią, deinstitutionalizacijos procesų Vilniaus mieste analizė*. Vilnius: VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“.
22. Petružytė, D., Šumskienė, E. (2017). *Psichikos sveikatos ir gerovės paradigmų kaita Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
23. *Psichikos ir elgesio sutrikimų paplitimas Lietuvoje 2016–2022 m.* (2023). Prieiga internete *Psichikos ir elgesio sutrikimų paplitimas Lietuvoje 2016–2022 m.*

24. Rainienė, S. (2023). Alternatyvių paslaugų institucinei socialinei globai kūrimas Marijampolės regione, *HOMO-SOCIETAS-Technologiae*. 1(10), [78-85].
25. Ratzka, A. (2024). *Model national personal assistance policy: Online publication*. Stockholm: Independent Living Institute. [žiūrėta 2026 m. sausio 17 d.] Prieiga per internetą: <http://www.independentliving.org/docs6/ratzka200410a.pdf>
26. Raudeliūnaitė, R., Gudžinskienė, V. (2023). Veiksniai, padedantys socialiniams darbuotojams įgalinti asmenis, turinčius intelekto negalią, dienos socialinės globos centruose: socioeducacinis aspektas. *Specialusis ugdymas*, 1(45), 95-115.
27. Rojas-Garcia, A., Woodhead, C., Imwensi, E., Hassiotis, A., Aspinall, F. (2020) Managing demand for social care among adults with intellectual disabilities: A systematic scoping review. *Journal Applied Research in Intellectual Disabilities*. 33: 111-125. Prieiga per DOI: 10.1111/jar.12652
28. Ruškus, J., Mažeikienė, N., Naujanienė, R., Motiečienė, R., Dvarionas, D. (2012) Įgalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste, *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, Nr. 12(2), [9-44].
29. *Socialinis darbas profesinė veikla, metodai ir klientai* (2010). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras.
30. Stasiukynas, A. ir Visockaitė, A. (2018). Bendruomeninės paslaugos kaip socialinio saugumo užtikrinimo prielaidos. In *International security in the frame of modern global challenges*. Vilnius: Mykolas Romeris University. 61-67.
31. Šakūnienė, U. (2022) *Asmenų su negalia gyvenimo kokybės aspektų analizė, vertinant neįgalųjų ekonominę ir socialinę gerovę, nepriklausomumo lygį bei sveikatą*. Prieiga per https://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Tyrimo-aprasymas_galutinis.pdf
32. Šinkūnienė, J.R. (2010). *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
33. Šumskienė, E., Levickaitė, K., Grigaitė, U., Kelpšaitė, J. (2015). *Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę*. Vilnius: VšĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“.
34. Thornicroft, G., Tansella, M., Law, A. (2008). Steps, challenges and lessons in developing community mental health care. *World Psychiatry*. 7, 87-92.
35. *Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje: Pertvarkos viešinimo strategija* (2016). Vilnius: MB „Nuevo Reklama“.
36. Trumpytė, A. (2024). *Grupinio gyvenimo namai – utopija daugeliui neįgalųjų*. Prieiga internete <https://lsveikata.lt/sveika-seima/grupinio-gyvenimo-namai-utopija-daugeliui-neigaliuju-16523>

37. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius.
38. *Žmonių, turinčių negalią, teisės Lietuvoje – negalios politikos analizė*. (2022). Vilnius: Lietuvos negalios organizacijų forumas.

ĮSTATYMAI IR REGLAMENTAI

39. *Apgyvendinimo su parama formos grupinio gyvenimo namų paslaugų suaugusiems asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia teikimo metodikos aprašas*. (2022). [žiūrėta 2025 m. sausio 15 d.] Prieiga per https://pertvarka.lt/wp-content/uploads/2022/02/GGN_aprasas.pdf
40. *Apsaugoto būsto paslaugų suaugusiems Asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia Paslaugų teikimo metodikos aprašo paaiškinimas*. (2021). [žiūrėta 2026 m. sausio 17 d.] Prieiga per <https://pertvarka.lt/wp-content/uploads/2021/11/Apsaugotas-bustas.-Taisytas-ir-vertintas.-Galutinis.pdf>
41. *Apgyvendinimo su parama apsaugoto būsto paslaugų suaugusiems asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia paslaugų teikimo metodikos aprašas*. (2021). [žiūrėta 2025 m. sausio 17 d.] Prieiga per <https://pertvarka.lt/wp-content/uploads/2021/11/Apsaugotas-bustas.pdf>
42. *Apgyvendinimo su parama formos savarankiško gyvenimo namų paslaugų suaugusiems asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia teikimo metodikos aprašas*, 2021. [žiūrėta 2026 m. sausio 17 d.] Prieiga per <https://pertvarka.lt/paslaugos/grupinio-gyvenimo-namai/>
43. *Asmenų su negalia socialinė integracija: Valstybinio audito ataskaita* (2020). Vilnius.
44. *Bendrosios europinės gairės dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos*, (2012). Belgija: Briuselis.
45. *Institucinės globos pertvarka Lietuvoje* (2020) (žiūrėta 2026 m. sausio 18 d.) https://www.esinvesticijos.lt/uploads/main/documents/files/Post%202020/Programos%20rengimas/Institucines%20globos%20pertvarka_2020-04-28_final.pdf
46. *Institucinės globos pertvarka* Nr. 08.4.1-ESFA-V-405 (2021), (žiūrėta 2026 m. sausio 18 d.) https://2014.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/patvirtintos_priemones/institucines-globos-pertvarka
47. *Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas* (2020) (žiūrėta 2026 m. sausio 18 d.), Prieiga per https://www.pertvarka.lt/wp-content/uploads/_mediavault/2020/03/Pertvarka_santrauka_20200328.pdf
48. *Įsakymas dėl neįgaliųjų socialinės integracijos 2021-2023 metų veiksmų plano patvirtinimo* (2020), TAR, 2020-09-08, Nr. 18874, suvestinė redakcija nuo 2022-12-07
49. *Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija* (2006). (žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d.), Prieiga per <https://lygybe.lt/lygiu-galimybiu-zinynas/jungtiniu-tautu-asmenu-su-negalia-teisiu-konvencija/>

50. *Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas* (2023). [žiūrėta 2026 m. sausio 17 d.], Prieiga per <https://www.infolex.lt/ta/113801>
51. *Lietuvos Respublikos Konstitucija* (1992). [žiūrėta 20256 m. sausio 17 d.], Prieiga per <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>
52. *Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas* (2016) (Nauja redakcija) [žiūrėta 20256 m. sausio 17 d.], Prieiga per <https://www.infolex.lt/ta/32966>
53. *Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas* (1991), *Lietuvos aidas*, 1991-12-13, nr. 249-0, Nauja redakcija nuo 2024-01-01: Nr. XIV-1722, 2022-12-20, paskelbta TAR 2023-01-04, i. k. 2023-00135
54. *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras įsakymas dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo* (2014), TAR, 2014-02-17, nr. 1624. [žiūrėta 2025 m. sausio 17 d.], Prieiga per <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e4169490984411e3aad2c022318814db/asr>
55. *Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas* (2006). *Valstybės žinios*. (Nauja redakcija nuo 2024 07 01, [žiūrėta 2026 m. sausio 17 d.], Prieiga internete <https://www.infolex.lt/ta/93410>
56. *Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų katalogas* (2006). *Valstybės žinios*. (Nauja redakcija nuo 2024 07 01). [žiūrėta 2026 m. sausio 17 d.], Prieiga internete <http://infolex.lt/teise/Default.aspx?id=7&item=doc&AktoId=111611>
57. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministerija. Negalios statistika ir dinamika. [žiūrėta 2026 m. sausio 17 d.], Prieiga internete <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/negalios-reforma-ir-asmenu-su-negalia-itrauktis/statistika-2/>
58. *Neįgaliųjų Teisių Konvencijos Bendroji pastaba dėl 19 straipsnio: gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę* (2017), [žiūrėta 2026 m. sausio 17 d.] https://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Article-19_Independent-Living_vert_final.pdf
59. *Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas* (2014). Vilnius.
60. *Socialinių paslaugų ekosistemos ir paslaugų kokybės tyrimo ataskaita* (2024), [žiūrėta 2025 m. sausio 17 d.], <https://www.esinvesticijos.lt/uploads/documents/docs/2024-06/8b99602dbb6d908d50c74a6dfac1c1c6f04fe8ee534a1dbfe22d15415694ba78.pdf>
61. *Study on deinstitutionalization of children and adults with disabilities in Europe and Eurasia*. (2013). Final report. USAID. Available at: <https://enil.eu/wp-content/uploads/2022/03/Study->

[on-Deinstitutionalization-of-Children-and-Adults-with-Disabilities-in-Europe-and-Eurasia.pdf](#)

SANTRAUKA

Tamulevičienė, J. X grupinio gyvenimo namų darbuotojų patirtys ir iššūkiai dirbant su suaugusiais asmenimis su negalia. Darbo vadovė: Prof. dr. Jolanta Pivorienė. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto edukologijos ir socialinio darbo institutas, 2026 - 66 p.

Pasikeitus įprastoms paslaugų teikimo asmenims su negalia sąlygoms ir reikalavimams, paslaugas grupinio gyvenimo namuose teikiantiems darbuotojams teko iš naujo mokytis naujų darbo metodų, priprasti prie naujų taisyklių ir reikalavimų, keisti savo vidines profesines nuostatas ir suvokimą apie asmenis su negalia, jų poreikius, galimybes ir šių galimybių ugdymą. Todėl institucinės pertvarkos ir nuolatinės kaitos kontekste tampa svarbūs iššūkiai, su kuriais tenka susidurti darbuotojams teikiant paslaugas suaugusiems asmenims su negalia, gyvenantiems grupinio gyvenimo namuose (toliau GGN).

Darbo objektas: X grupinio gyvenimo namų darbuotojų patirtys ir iššūkiai dirbant su negalia turinčiais suaugusiais asmenimis.

Darbo tikslas: išanalizuoti darbo su negalia turinčiais suaugusiais asmenimis praktinę patirtį grupinio gyvenimo namuose.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti teorinius grupinio gyvenimo namų asmenims su negalia kūrimosi institucinės pertvarkos proceso kontekste aspektus.
2. Atskleisti paslaugų suaugusiems asmenims su negalia teikimo grupinio gyvenimo namuose specifiką.
3. Ištirti X grupinio gyvenimo namų darbuotojų požiūrį į patirtis bei iššūkius dirbant su suaugusiais asmenimis su negalia.

Darbo metodai - mokslinės literatūros šaltinių ir teisės aktų analizė, interviu, turinio (content) analizė.

Išvados: Tyrimo metu nustatyta, kad kuriant grupinio gyvenimo namus ir jų kontekstą buvo susidurta su nežinomybe, tačiau teko priimti pokyčius, susipažinti su paslaugų gavėjais ir kaupiant naują patirtį konstruoti naujus santykius grupinio gyvenimo namų aplinkoje. Pasitelkiant pedagogines bei psichologines, teisingas ir medicinines žinias, taikant individualius ir grupinius darbo metodus, pasiskirstant atsakomybės sritis buvo individualizuojamos veiklos, planuojama ir kuriama grupinio gyvenimo namų dienotvarkė, sudaromas meniu, įtraukiant į planavimą ir paslaugų gavėjus. Dienotvarkės turinį sudarė kėlimasis, pusryčiai, vaistų gėrimas, tvarkymasis, įvairios veiklos, dalyvavimas renginiuose, pietūs, vakarienė, laisvalaikio ir švenčių organizavimas bei įvairios griežtai nenustatytos veiklos. Tai padėjo pasiekti reikšmingų pokyčių: sustiprėjo negalia turinčių asmenų pasitikėjimas savimi, savarankiškumas, kasdieniai įgūdžiai, emocinė savijauta, buvo sudarytos

galimybės dalyvauti bendruomenės veiklose, palaikyti santykius su kaimynais, sukurta namų aplinka. Šie pokyčiai skatinami motyvuojant ir pasitelkiant empatiją bei kantrybę. Susidurta su negalia turinčių asmenų motyvacijos silpnėjimu ir prieštaračiais, kilo iššūkių dėl pokyčių baimės, didesnio darbo krūvio, visuomenės priešiško, paslaugų gavėjų motyvacijos trūkumo, informacijos ir patirties stokos, organizacinių iššūkių ir netikėtų situacijų. Sunkumus siūloma spręsti tobulinant darbo organizavimą ir skatinant negalia turinčių asmenų įdarbinimą, užimtumą.

Reikšminiai žodžiai: grupinio gyvenimo namai, socialiniai darbuotojai, asmenys su negalia, patirtys.

SUMMARY

Tamulevičienė, J. X Group Living Home Employees' Experiences and Challenges in Working with Adults with Disabilities. Supervisor: Prof. dr. Jolanta Pivorienė. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Human and Society Studies Institute of Education and Social Work, 2026 - 66 p.

After the usual conditions and requirements for providing services to persons with disabilities changed, employees providing services in group living homes had to relearn new working methods, get used to new rules and requirements, change their internal professional attitudes and perceptions about persons with disabilities, their needs, opportunities and the development of these opportunities. Therefore, in the context of institutional transformation and constant change, the challenges that employees have to face when providing services to adults with disabilities living in group living homes (hereinafter referred to as GGN) become important.

Subject of the work: X Group Living Home Employees' Experiences and Challenges in Working with Adults with Disabilities.

The purpose of the work: to analyze the practical experience of working with adults with disabilities in group living homes.

Tasks of the work:

1. To reveal the theoretical aspects of the creation of group living homes for people with disabilities in the context of the institutional transformation process.
2. To reveal the specifics of providing services to adults with disabilities in group living homes.
3. To study the attitude of X group living home employees to the experience and challenges of working with adults with disabilities.

Methods of work - analysis of scientific literature sources and legal acts, interviews, content analysis.

Conclusions: The study found that when creating group living homes and their context, uncertainty was encountered, but it was necessary to accept changes, get acquainted with service recipients and, accumulating new experience, construct new relationships in the group living home environment. Using pedagogical and psychological, legal and medical knowledge, applying individual and group work methods, and distributing areas of responsibility, activities were individualized, a group living home agenda was planned and created, a menu was drawn up, and service recipients were included in the planning. The content of the agenda included getting up, breakfast, taking medication, cleaning up, various activities, participating in events, lunch, dinner, organizing leisure and holidays, and various non-strictly defined activities. This helped to achieve significant changes: the self-confidence, independence, daily skills, and emotional well-being of

persons with disabilities were strengthened, opportunities were created to participate in community activities, maintain relationships with neighbors, and a home environment was created. These changes are encouraged by motivating and using empathy and patience. Weakening of motivation and contradictions of persons with disabilities were encountered, challenges arose due to fear of change, increased workload, public hostility, lack of motivation of service recipients, lack of information and experience, organizational challenges and unfulfilled situations. It is proposed to solve the difficulties by improving the organization of work and promoting the employment and employment of persons with disabilities.

Keywords: group living homes, social workers, persons with disabilities, experiences.

PRIEDAI

1. Pusiau struktūruotas interviu klausimynas socialiniams darbuotojams.
2. Darbo grupinio gyvenimo namuose pradžia.
3. Prisitaikymą dirbti grupinio gyvenimo namuose su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis skatinantys veiksniai.
4. Darbuotojų parengimas darbui su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose.
5. Darbui su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose reikalingos žinios, kompetencijos ir metodai.
6. Suaugusių negalią turinčių asmenų grupinio gyvenimo namuose dienotvarkės sudarymo eiga.
7. Darbo grupinio gyvenimo namuose dienotvarkė.
8. Grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai.
9. Grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių negalią turinčių asmenų integracija į visuomenę.
10. Darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose iššūkiai ir jų sprendimo galimybės.
11. Akademinio sąžiningumo deklaracija.

Pusiau struktūruotas interviu klausimynas socialiniams darbuotojams

Labą dieną, aš esu Jurgita Tamulevičienė, atlieku tyrimą, kuriuo siekiu išsiaiškinti darbo su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis aspektus grupinio gyvenimo namuose institucinės pertvarkos kontekste. Galite būti tikri dėl pateiktos informacijos konfidencialumo ir Jūsų asmeninio anonimiškumo užtikrinimo. Gauti duomenys bus panaudoti tik tyrimo tikslais.

Labai padėtumėte, jeigu kuo išsamiau ir nuoširdžiau atsakytumėte į mano klausimus.

1. Patvirtinkite, ar sutinkate dalyvauti tyrime?

Darbo su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis patirtys grupinio gyvenimo namuose.

2. Papasakokite darbo pradžią pradėjus dirbti grupinio gyvenimo namuose?
3. Kas geriausiai sekėsi, o kas buvo sunkiausia ir kaip sprendėte sunkumus?
4. Papasakokite apie savo įprastą darbo dieną grupinio gyvenimo namuose, jos rutiną.
5. Kaip susidėliojot dienos tvarkę?
6. Ką manote apie darbo organizavimą grupinio gyvenimo namuose? Ką siūlytumėte keisti?

Darbuotojų pasirengimas darbui su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose.

7. Kokios žinios ir gebėjimai reikalingiausi dirbant su suaugusiais neįgaliais asmenimis grupinio gyvenimo namuose?
8. Kokių žinių ir gebėjimų pasigendate dirbant su suaugusiais neįgaliais asmenimis grupinio gyvenimo namuose?
9. Kokius darbo metodus taikote darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose?
10. Papasakokite apie darbuotojų paruošimą darbui su suaugusiais neįgaliais asmenimis grupinio gyvenimo namuose?

Darbo su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis ypatumai grupinio gyvenimo namuose.

11. Kaip pasikeitė neįgaliųjų gebėjimai kasdieninėje veikloje nuo persikėlimo į GGN iki dabar?
12. Kokiose srityse sustiprėjo ir susilpnėjo neįgalių asmenų savarankiškumas? Kokius pokyčius išskirtumėte lyginant laikotarpį nuo apsigyvenimo GGN iki dabar?
13. Koks bendruomenės požiūris į neįgaliuosius gyvenančius grupinio gyvenimo namuose? Pasidalinkite teigiamomis ir neigiamomis patirtimis.
14. Kaip organizuojama socialinė asmenų su negalia integracija vietos bendruomenėje?
15. Kaip vyksta Jūsų ir paslaugų gavėjų gyvenančių GGN bendravimas su aplinkiniais gyventojais?

Darbo su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis iššūkiai grupinio gyvenimo namuose.

16. Kokie pagrindiniai privalumai ir trūkumai išryškėjo darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose?
17. Remdamiesi savo patirtimi, ką patartumėte pradedantiems dirbti grupinio gyvenimo namuose su suaugusiais asmenimis su negalia?
18. Jūsų socialinio darbo praktikos trukmė?
19. Jūsų socialinio darbo trukmė grupinio gyvenimo namuose?

Darbo grupinio gyvenimo namuose pradžia

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Emocinės patirtys	Nežinomybė	„Kaip ir kiekviena pradžia, nėra lengvai, yra su daug nežinomybės, daug klausimų“ (D2) „tiesiog ir sunku, nes viską reikėjo pačiom spręsti, susikurti pačiom“ (D3) „Ta darbo pradžia viskas buvo nauja ir įdomu“ (D3)
	Pokyčių priėmimas	“Pradžioj iš tikrųjų buvo sunkiai, kadangi toks kitoks truputį darbas negu dirbau prieš tai, viską, mažesnė grupė buvo, daug atsirado naujovių, kur reikėjo daryti, ko nereikėjo dirbant divizijose” (D4) “Aišku, laukė daug naujų iššūkių, su kuriais dirbdama stacionarios globos namuose tikrai nebuvau susidūrusi.” (D5) „darbuotojai patys buvo savanoriai, kurie pasirašė, pasisakė, išreiškė nuomonę, kad mes norim eiti dirbti, mes norim eiti padėti žmonėms integruotis į bendruomenę, į visuomenę.“ (D2)
Darbas su paslaugų gavėjais	Susipažinimas su paslaugų gavėjais	„gauni paslaugų gavėjus, kurių tu realiai nepažįsti visai, nežinai kaip kas su jais yra“ (D1) „Tai gal tas kas sunkiausia, kad jų nepažįsti, kaip žmonių asmenybių“ (D1) „Ta pradžia tokia, kad gauni namą naują, gauni paslaugų gavėjus, kurių tu realiai nepažįsti visai...“ (D1) „vis tiek visi atėjo iš viso miesto globos namų, tai jiems tas namas buvo viskas irgi kaip nauja, jie pripratę kitaip, turėtų sakyti kaip bandos jausmo visi. Gal jau gyveno, čia labiau reikėjo, kad viską darytų savarankiškai“ (D1)
	Santykių kūrimas	„Tai mes dviese su kolege kaip sugebėjom, taip darbavomės, taip statėmės santykį su žmonėmis, su kaimynais, su bendruomene“ (D2) “Susirinko skirtingi žmonės, kur reikėjo juos suvienyti, kaip bebūtų, nes vieni buvo pažįstami, kiti nepažįstami. Reikėjo tai padaryti, kad tarp jų įsivyrėtų ramybė, nes visi su skirtingais charakteriais” (D4)

**Prisitaikymą dirbti grupinio gyvenimo namuose su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis
skatinantys veiksniai**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Asmeniniai veiksniai	Bendravimo gebėjimai	„O kas geriausiai sekėsi, gal prie jo, jo pačio prieiti“ (D1) „reikėjo kiekvieną perprasti ir žinoti, su kuo galėtų keltis juos į kambarius, nes jie yra kiekvienas skirtingas individualus“ (D1) “Kas geriausia buvo, gal lengviausia, tai buvo su žmonėm bendrauti” (D6) “sakyčiau, bendrauti su individualios man geriausiai sekasi. Su individualios pagalbos darbuotojom, tai jos viską nuoširdžiai stengdavosi padėti, pasakyt, patart, pažinojo žmones geriau negu aš. Tai aš gal, sakyčiau, kad man bendradarbiauti geriausiai sekasi.“ (D7) „bet vis tiek daugiausia, tai pasitardami sprendėme vietoje tas problemas“ (D3) “Nu, tikriausiai apsišarvuoti didele kantrybe, suprasti, kad čia daug bus daug bendravimo ir atsakomybių ir kad tu dažniausiai liksi viena su tom atsakomybėm, su dešimčia žmonių ir su darbuotojų kolektyvu.” (D3)
	Empatija	“Iš tikrųjų, tai dirbant šitą darbą, tai kaip ir reikalingas – žmogiškumas. Kad tu turi empatiją, kad tu turi įsijausti, suprasti” (D4) “gal sakyčiau, nuoširdumas, bendravimas, kiekvienas nori, žinokit, individualaus to pokalbio, tikrai nepabijot to laiko paskirti, kiekvienam asmeninio duot, bendrai tai bendrai, bet kiekvienas labai, nu bent jau mano namuose, tai tikrai reikalauja, nu, asmeninių pokalbių, diskusijų, kartais net apie sveikatą, apie maisto gaminimą, net tokių paprastų. Tai sakyčiau, gal nuoširdumas ir bendravimas, didžiausias pagrindas.” (D7)
	Kvalifikacijos tobulinimas	“Ir čia taip paskui darbuotojai jau ir stojo ir mokytis, ir pasikeitė iš padėjėjų individualios priežiūros darbuotojų, tai mūsų visi darbuotojai, keturi darbuotojai yra pabaigę įgiję kategoriją individualios priežiūros darbuotojų, ir dabar viena darbuotojų dar įstojo mokinasi. Tai tiesiog žinių tai tikrai reikia ir labai džiaugiuosi, kad tikrai nori ir stoja, ir mokinasi.” (D3) “Žinoma, tu baigęs tuos mokslus, nu gali dirbti, bet jeigu pas tave nebus tokios vidinės šilumos, kad tu va žmogui padėsi, tai tas darbas bus niekinis iš tikrųjų. Tu turi turėti tą pašaukimą iš tikrųjų ir norą tobulėti, kad dirbti tokį darbą.” (D4)

Aplinkos veiksniai	Paslaugų gavėjų motyvacija	„kažkaip ir patys tą iniciatyvą jie rodė domėjosi, aišku, jie turi labai daug savo tokių baimių, su kurioms mes susidūrėme“ (D1). „O iš tikrųjų, kas pas mūsų sekėsi gerai, tai gerai buvo tai, kad žmonės patys paslaugų gavėjai, labai norėjo eiti į bendruomenę, nes visą laiką buvo įstaiga toli nuo miestų. Tai dabar atėjus gyventojams į miestą, jie be galo norėjo tiesiog ir savarankiškai eiti į parduotuvę, į parką, į aikštę, renginiai, koncertai, parodos, biblioteka, pasivaikščiot po parką. Nu tiesiog buvo smagu, patys žmonės labai norėjo“ (D2)
	Komandinis darbas	„surenka komandą, kaip ir buvo mūsų atveju.“ (D1) „Bet kažkaip palaipsniui, visi susigyvenom kaip šeima. Taip kaip ir su paslaugos gavėjais, taip kaip ir mes tarpusavy“ (D1) „kaip ir sakiau, kad dirbom dviese, tai pasitardamos viena su kita“ (D3) “Dar nepaminėjau, kad labai irgi labai svarbu yra kolektyvas, jų nusiteikimas, jų susibūrimas ir, kaip sakau, žiūrėjimas viena linkme.” (D3) “labai šitas, svarbu sakyčiau, tikrai komandinis tas darbas” (D7) „Neužsitverti sienos, kad čia mano reikalai, čia tavo reikalai, tu nesikišk. Vis tiek turi vyktas komandinis darbas, kaip sakau“ (D1) „Aišku, ir pagalba buvo ir valdžios mūsų globos namų ir viską. Tai sprendėm visas tuo metu iškilusias problemas tiesiog kartu“ (D3) „iš tikrųjų, dar ir komandiniai darbo metodai, nes norisi, kad darbuotojai būtų gera komanda. Nes jeigu nebūtų komanda, tai aš irgi niekas nebūčiau. Iš tikrųjų, šitame darbe labai svarbu komandinis darbas, žinoma, visko būna. Gal mes dar per trumpai esam komandoj, bet stengiamės kažkaip tai ištaisyti visas klaidas. Viską, kad ateityje būtume dar geresnė komanda.” (D4)

Darbuotojų parengimas darbui su negalią turinčiais suaugusiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Specialaus parengimo nebuvimas	Neskirtas dėmesys	„Čia darbuotojų tai niekas tikrai asmeniškai neruošė“ (D1) „Todėl kažkokio išskirtinio pasiruošimo tikrai nebuvo“ (D2) „Tikrai, kai išėjo darbuotojai dirbti į grupinių gyvenimų namuos, tikrai į visus tris darbuotojai nebuvo specialiai apmokomi kažkokių gudrybių.“ (D2) “Na kaip ir tokio paruošimo mano nebuvo” (D5)
	Įprastas kvalifikacijos tobulinimas	„Tiesiog kiekvienas darbuotojas, kaip ir kasmet, išsiklausydavo privalomų 16 val. pagal numatytą kompetencijų planą ir visas“ (D2) “Ne, tas pats individualios priežiūros darbuotojai baigia tuos mokslus, susirenka valandas. Tai būna, kad kažkokių seminarus lanko viską, pasižiūrime kažką, patariam, kas būtų naudinga dirbant. Bet čia nėra kažko tai išskirtinio, nėra.“ (D4)
Darbuotojų parengimas	Praktinė patirtis	“Daugiausiai viską gauname per patirtį, praktikoje.” (D5) Už šiaip kažkokio specifinio to į nu ką žmonės, bendraujam stengiamės kaip su normaliais žmonėmis. O taip pasakyčiau eigoje visas. Jau visas eigoje, jau kaip pradėti, susipažinti jau kažkaip kitaip” (D7) „Iš tikrųjų, tai pas mus išeinant dirbti į grupinio gyvenimo namus, nebuvo nei vieno darbuotojo, kuris prieš tai nebuvo dirbęs įstaigoje su proto ar psichikos negalią turinčiais asmenimis.“ (D2)
	Bandomasis laikotarpis	“Tai būna tas adaptacinis laikotarpis įdarbinimo, būna tas pabandymas. Aš visą laiką stengiuosi su pareigybėmis supažindinti, visą laiką su grupinio gyvenimo namų taisyklėmis supažindinti. Pradedu visą laiką nuo šito.” (D7) “Aišku, organizuojamos supervizijos, intervizijos, kurios yra labai naudingos į darbą.” (D5) Šiaip prie manęs nesikeitė darbuotojai nieko naujo, neturiu visas tas pas. Kiek metų dirbu, aš jau tris, tai visą laiką nesikeitė niekas. Bet šiaip visą laiką pareigybės jei pasikeičia, stengiuosi tikrai supažindinti, kuo greičiau, kad žinotų, kad visas būtų skaidriai.” (D7)

**Darbai su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose reikalingos
žinios, kompetencijos ir metodai**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Žinios ir gebėjimai	Pedagoginės/psichologinės žinios	„Aš negaliu sakyti, kad man mokytojų žinių nereikia, tikrai reikia, nes ir mokai, ir skatini. Tai iš tikrųjų visos žinios yra reikalingos, visos, be išimties, ir gebėjimai, ir žinios, tiek ir vadyba, tiek ir mokytojų, visos žinios reikalingos.“ (D2) „Gal šiek tiek ir psichologo gebėjimų daugiau va reikia, kokio psichologo, va gal šitoj srityje, kad geriau suprast ir susitart pavyktų.“ (D7) „tokių, galbūt daugiau praktinių žinių apie krizių valdymą, kažką vat tokio. Mano nuomone.“ (D5)
	Teisinės žinios	„Teisinės žinios tai yra reikalingos iš tikrųjų. Ten visokių kitokių, galbūt, kažko tai nežinom, nauji įstatymai, kiekvienas iki, viską, nu, kažkaip tai, kažkokį taip. Tokios labai jūs išskirtumėte na teisinių. Nu, aš manau, nes labai daug kur teisinių reikia, nes pildant įvairius dokumentus, visur ir visur, tai neįgalus žmogus, kaip būtų su neveiksniais žmonėmis, ir vėl visokie prioritetai“ (D4)
	Medicininės žinios	„Paminėjau, kad pirmos pagalbos reikėtų dar įgūdžių. Pirmos pagalbos reikėtų dar įgūdžių“ (D5) “ žinokit, už ką žinau, gal sakyčiau, vaistuose daug tų žinių reikia mum. Medicinoje, taip, medicinos gal srityje.” (D7)
Taikomi metodai ir funkcijos	Palydėjimas ir priežiūra	„Tai tenka su paslaugos gavėjais lankytis gydymo įstaigose, juos palydėti“ (D1) „nueina, tačiau yra kuriuos reikia palydėti, nuvesti.“ (D2) „lydėjimas pas gydytojas kažkur dar“ (D2) „Tai vat tokių dalykų, kaip pas gydytojus“ (D6) „Mes esame darbuotojai, mes tik prižiūrime, aišku, kad būtų medikamentai išgerti, kad būtų buitis, maistas sužiūrėtas“ (D2) „Susėda ir bendrauja, paskui atstovauji. Toks būni kaip dešinė ranka jų.“ (D1)
	Individualaus darbo metodai	„Individualiai teikiu paslaugą gyventojai asmeniškai“ (D4) „Na, galėčiau įvardinti kaip tokius individualaus palaikymo“ (D5) „Konsultuoti, nes tikrai būna visokių įvairių atvejų, bet ir ten, kaip ir konsultacijos darbas, tai nu žiūrint kokių klausimų kas turi.“ (D1)
	Grupinio darbo metodai	„grupiniai naudoja kaip paslaugų gavėjas.“ (D4) „Tai mes ir grupinius taikom tuos metodus ir susirinkimus“ (D7) „tai jų užimtumo, laisvalaikio organizavimas“ (D2) „savarankiškumo mokymo metodus“ (D5)

Suaugusių negalią turinčių asmenų grupinio gyvenimo namuose dienotvarkės sudarymo eiga

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Dienotvarkės sudarymo eiga	Darbuotojų atsakomybė	„Nu mes susitinkame su visais, esame kaip ir priežiūros darbuotojai“ (D1) „O tas pasiskirstymas į dienotvarkę jis priklauso ir nuo pačio irgi darbuotojo.“ (D1) „Tai darbą organizuojamės pačios, kaip ir minėjau, daugiausia. Nu, 9 procentai kažkiek ten iš valdžios gaunam, ką turim padaryti, ar kažkur mažai, bet jau ten mažai.“ (D6)
	Veiklų individualizavimas	„Ta dienotvarkė irgi priklauso ir nuo jujų, nes tos ju veiklos yra individualios“ (D1) „Gal vienas norėtų deimantukus dėlioti, kitas gal norėtų karpyti, kitas gal norėtų piešti. Kiti labai norėtų patvarkyti aplinką, kiti siuvinėti. Tai, aišku, čia jau tas individualu viskas.“ (D1) „kadangi mūsų įstaiga diegėsi paslaugų kokybės sertifikatą, tai žiūrim, kad žmogus yra pirmoji vietoj, žmogaus nuomonė, žmogaus poreikiai“ (D2) „nu, svarbiausia jiems, kad jie būtų pavalgę, švaru, šilta, jiems toks svarbiausias dalykas, užimtumas, koks jie, jeigu nori, ne visi iš tikrųjų čia irgi reiktų pabrėžti, visi skirtingai žiūri į veiklas. Tai toks išėjimas, kartais visai nenori, kartais labai nori, skirtingai.“ (D7)
	Susitikimai, planavimas	„Na formalūs mūsų, kaip susirinkimai būna, mes dažnai susitinkam, tikrai stengiamės kas mėnesį vieną kaip susitikti ir aptarti, kur mums sekasi, kas nesiseka.“ (D1) „aptarimas dienos veiklos, ką veiksime, ką matysime, kur eisime, kur išvažiuos“ (D2) „Visada pirmoje vietoje yra paslaugų gavėjai, jų išklausa, jų nuomonė“ (D2) „Dažniausiai būna praėjusios paros aptarimas <...> aptarimas tai, ką veiksime šiandien, kokie planai, eisime, važiuosime, ką darysime.“ (D5)
	Menu sudarymas	„Nu tai mes pradėjome tokius daryti kaip ir tuos menu, bet mes į tuos menu stengiamės dienos menu. Tai ką valgysime pusryčiams, pietums, vakarienei, pavakariam“ (D1) „jie iš įstaigos atėjo su savo įstaigoje turima dienotvarka ir menu, o čia mes atėjome ir mes iš pačių pradžių buvo taip, kad bandėm gyventi, nu panašiai įstaigos dienotvarka, kad atsikeliam, apsivarkom, pasiruošiam kas pietums, pietūs, pavakariai, vakarienė.“ (D2)
	Paslaugų gavėjų įtraukimas	„Bet į tuos stengiamės įtraukti ir paslaugos gavėjus, kad jie išreikštų savo norą, ko jie norėtų.“ (D1) „Pavakariam tai stengiamės ir įtraukti ir juosius“ (D1)

		„ir anketas pildomės, kartais ir šituo kompiuteriu jiems prispausdinam klausimų, jie man arba, kas nerašo, tai atsako, kas noriu, parašo, ir anonimiškai net pildžiau kažkada, jau pradžioj būdavo pradėjus dirbti, tikrai buvo pasiteisinę, kai vardų liečiau nerašyti, parašykite, kaip kas, ką galvojat. Nu klausimas uždavus, pavyzdžiui, ko norėtų labiausiai ten pusryčiam valgyti. Ir tada jau katras jau man surašo, kad būtent to ar to” (D7)
--	--	---

Darbo grupinio gyvenimo namuose dienotvarkė

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Dienos rutina	Kėlimasis	„O ta diena mūsų, tai aišku, tai kėlimasis“ (D3) „O ta mūsų diena, kaip ir visos dienos, tiesiog aš galiu pasakot, nu kai aš dirbu nuo aštuonių iki penkių, tai tiesiog ateini iš ryto pirmiausiai pasisveikinimai, kaip gyvenam, kokiom nuotaikom, kaip miegojom, ką skauda, ką gelia, taip kaip ir vaikas atsikėlęs pirmiausiai mama, man skauda mama, man tokia yra anokia problema. Nu tai ir čia taip lygiai“ (D2) „Nu taip ir mes atėjus į darbą dažnai, mes su jais pasišnekam aptariam, kaip jiems praėjo naktis, kokios jų nuotaikos, ką jie žada veikti, kokių problemų turi, kokių pageidavimų, tiesiog aptariam ir apsipirkimus. Nu kiekviena diena yra skirtinga, nėra kad būtų vienodos.“ (D4) „asmens higienos visas prausimasis, maudymasis ir pusryčiai“ (D3)
	Pusryčiai	„Nu taip, ta diena prasideda nuo pusryčių, po pusryčių“ (D1) „Iš ryto tada prasideda, nu jau tai, jie būna apsiprausę, nusiprausę, pasikloję, tada pusryčiai“ (D2) „Aišku, pusryčius mes daromės ir valgį daromės patys, tai va ir pusryčių pasiruošimas, aišku, su pagalba darbuotojų“ (D3) „Paslaugų gavėjų pusryčiai“ (D5)
	Vaistų gėrimas	„... vaistų išgėrimas vis tik reikia kaip priežiūros, nes kiti tikrai negeba savarankiškai jų išgerti. To būna savarankiškumo, kad ten yra tau dėžutė, tu pats turi juos pasiimti, bet irgi su priežiūra, nes gali visai kitas ir pasiimti netyčia ir sumaišyti“ (D1) „vaistų išdalinimas“ (D5) „Tai viskas prasideda nuo vaistų išdalinimo, maisto padėjimo, paruošimo. Paskui, jei dokumentus susitvarkai reikalingus, tada vėl susidedi vaistus kitai dienai“ (D7)
	Tvarkymasis	„Paskui jie tvarkosi pas mus paslaugų gavėjai, patys savo kambarį susitvarkyti, kaip kuriems yra viskas tos bendrosios patalpos susitvarkyti, jau tiems stipresniems, kur jie geba“ (D1) „Ir paskui ta rutina, tai tvarkomės kambarius“ (D3) „Bet po truputį, kai suprato, kad jų čia namai, tada viskas pasikeitė. Jie patys automatiškai pasidalino savo darbais iš tikrųjų, kas ką veikia. Pavyzdžiui, vienas gyventojas ten tiek visą laiką pjauna žolę. Vat ir šiandien jis apiplovė žolę, kol nepradėjo lyti. Ir jiems svarbiausia nereikia nieko sakyti. Vis tai

		<i>pamato tik žolė paaugo, už žoliapjovės ir į priekį.” (D4)</i>
	Veiklos, užimtumas, renginiai	<i>„Paskui jau kažkokios tai veiklos užimtumai, tikrai stengiamės išeiti į miestą kažkur tiesiog, į renginius miesto organizuojamus stengiamės įsilieti, nu ir viskas taip tiksliai taip ir vyksta vis ratu.“ (D1)</i> <i>„paslaugų gavėjai lanko socialines dirbtuves, lanko bendruomenės susiėjimus, kiti lieka tiesiog namuose, tai piešia, skaito, žiūri televizorių, YouTube ir taip toliau.“ (D2)</i> <i>„Nėra tokių didelių užimtumų ar kažką tokių specialiai organizuojamų, bet aišku, tos veiklos kažkokios pagal pomėgius gyventojų, ką nors, tai tikrai yra nukreipiami, kad kažkokie užsiėmimai būtų, tai organizuojam laisvalaikį.“ (D3)</i> <i>„kas važiuoja į dirbtuves, socialines dirbtuves, tas jau ruošiasi važiuoti į socialines dirbtuves.“ (D3)</i> <i>„Tiesiog daug mūsų paslaugų gavėjų taip pat dalyvauja ir socialinių dirbtuvių veikloje.” (D5)</i> <i>“lanko dienos užimtumą „Židiny““. Ten jie kuria darbelius visokius, važiuoja į šitas mugės ir truputėlį jie ten užsidirba minimaliai. Ten būna jau ir mėnesį išlanko ir, man atrodo, gal 50 eurų gauna. Tai kai kam, tai yra paskatinimas ir noras eiti, bet ne visus irgi motyvuoja tas. Ir kas lanko šiaip sutrikusio intelekto draugiją „Viltis“, tai ten irgi jie materialaus tokių užduočių negauna.” (D6)</i> <i>„Tada, jei kažką reikia, kažkur nuveži pas daktarus, ar nežinau, kur kam ko prireikia, ar ten ir į parduotuvę, ar ten palydim paieškome vasarą, einam įvairiai.“ (D7)</i>
	Pietūs	<i>„Ir pietūs, vakarienė“ (D1)</i> <i>„Po to pietų gaminimas, iš tikrųjų, iš pačių pradžių tai reikėjo labai daug prisidėti prie būties darbinės gyventojų“ (D2)</i> <i>„Aišku, tas pasiruošimas, paskui jau žiūrime pietus ruošti“ (D3)</i> <i>„Tai būna apsipirkimas ir paskui eina pietų gaminimas.” (D5)</i>
	Pavakariai, vakarienė	<i>„Kavagėriai būna tikrai patys gyventojai ir paskiau jau tau.“ (D1)</i> <i>„kas vakarienei, nu va, tai ta rutina tokia kaip namuose.“ (D3)</i> <i>„Vakarienė, pavakariai pas mus išlikę ką dabar“ (D1)</i>
	Laisvalaikio ir švenčių organizavimas	<i>„Aišku, tas laisvalaikio organizavimas, žiūrime mes ir renginius, ir va, į bendruomenę išėjimas, viskas“ (D3)</i> <i>„iš mūsų pusės mes dabar turime tikrai nuostabius kaimynus, mes rengėm artimųjų šventę vietoj, matėm ir kaimynus savo“ (D1)</i>

	Nenumatytos veiklos „Tad dabar pas mus panašu taip, kad tiesiog nėra tokios kaip šimtaprocentinės dienotvarkės, bet mes būname susistrategavę, kad šiandien jau atsikeliam devinta, pusryčiai pusę dešimt, po pusryčių iki dešimt vaistus išgėrėm ir taip toliau. Šiandien mes iš tikrųjų žmonėms leidžiam atsikelti jau nu kas dešimtą, jis nuėjo pusryčių pavalgė dešimtą. Marytė atsikelia septintą, nuėjo pavalgė septintą“ (D2) „Ta dienotvarkė automatiškai gaunasi. Iš gyvenimo tiesiog nu kaip ateini ir va taip natūraliai viskas gaunasi. Nėra nei kažkas suplanuota, kad mes tą kažką tai darysim. Viskas, viskas natūraliai. Iš esmės viskas taip ir išplaukia.“ (D4) „Kažkaip savaime, ta dienotvarkė išėjo ir viskas vyksta, tiesiog išėjo.“ (D5) „Tai dienotvarkę, sakau, planuojamės. Pasižiūriu, nu, tai vizitai, vaistai, maistas, tai šituos dalykus galima susiplanuoti. Pagrindinius. Jo, pagrindinius. O paskui jau į tarpus. Pagal situacijas. Jo, kas kaip vyksta, kur reikia, ką turiu padaryti, ar su dokumentais, ar su žmonėmis, kur nors tai, sakau, jau pasidėlioju. O tai ir esminiai, tai viskas žinoma“ (D6) „Nu kad sėdi prie tų visų dokumentų, sakau tų tekstinių dokumentų, aš jau pasidarau sau kavos“ (D1) „Šiaip paskui kas įeina ten, žinai, kurią dieną važiavimai, tai jau susiplanavęs apsipirkti pasiimi kartu su jais“ (D6)
--	--

Grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Teigiami suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai	Pasitikėjimo savimi sustiprėjimas	„Na pasitikėjimo, gal pas save neturi, va, ta prasme, kad jisai, vat... Bet po biskį, po biskį, matai, ką jie nu keičiasi. Teigiami vien pokyčiai.“ (D1) „Tai buvo atvejų tokių, kad paslaugos gavėjas bijojo peilį į ranką paimt, sakydavo, aš bijau, paskui pasikeitė, išdrąsėjo.“ (D1)
	Savarankiškumo augimas	„Sustiprėjo tai jie, kaip sakau, va, užaugo, nes jie, jie kiti geba savarankiškai tikrai paruošti ir vakarienę, susitvarko“ (D1) „yra tikrai tų žmonių, kurie geba tikrai savarankiškai padaryti vakarienę, net paprašo, ar aš galiu šiandien pats padaryti“ (D1) „paslaugos gavėjai, jau jie savarankiškai nueina, jie savarankiškai pareina, duodi žmogui ten tuos pinigėlius, jis nueina apsipirkti tą savarankiškai, jau tuos, kaip ir sakau, vaisiais, ne tai, kaip nuėjus taigi buvo, kur tu viską darydavai už visus, realiai“ (D1) „žmonės tikrai savarankiškai jau išsikepa kotletus, įsiverta sriubą, aišku, yra paslaugų gavėjų, kurie tai daro savarankiškai, bet yra tokių, kuriems vis dar reikalinga pagalba, minimali, bet reikalinga, bet mes pamažu, pamažu, augam, tobulėjame, mokomės.“ (D2) „Tiesiog žmonės patys pradėjo savarankiškai gamintis, tvarkytis, asmens higieną prisižiūrėti, savarankiškesni tapo einant į bendruomenę. Savarankiškai šiandien dienai jau gali septyni žmonės išeiti į miestą, savarankiškai į parduotuvę, į koncertus, į parodas, į spektaklius, į filmą, tai tu galim džiaugtis“ (D2) „Nu, gal, bet jie nori būti savarankiški. Jie labai tada aukščiau save jaučiasi. Pavyzdžiui, va, jeigu va vienas nemoka, aš moku. Va, jisai tai nieko nemoka, aš tai viską moku. Na, tas toksai.“ (D4) „Aš manau, kad pasikeitė labai kardinaliai, nes dauguma iš jų tapo savarankiškesni“ (D5) „Pasikeitė, tikrai pasikeitė. Ir sakyčiau, jau į gera pasikeitė. Tapo ir savarankiškesni“ (D7) „Aišku, net nesitikėjom, jau geba patys pasiruošti valgyti, daugiau, mažiau, bet geba kažką pasigaminti. Tvarkosi ir kambarius, aplinką namų“ (D5)
	Kasdienių įgūdžių pagerėjimas	„ypatingai pagerėjo žmonių darbiniai įgūdžiai, laisvalaikio planavimasis.“ (D2) „kažkaip jau jie ir tas, tai tas toksai pokytis, tai toksai ženklus, nu, aišku, ir tas ir buityje tvarkymasis <...> Ir, aišku, ir gerėjo, ir tie įgūdžiai

		viskam, ir tvarkymasis. Aišku, maisto gaminimo įgūdžiai labai visų pagerėjo. Aišku, pagal savo savarankiškumo lygį, tai net ten, aišku, ir ten niekada neišmoks ar ten išvirti tą sriubą savarankiškai, bet jie puikiai moka ir bulves skusti ir moka, ir pjaustyti, ir su pagalba, ir išvirti kažką, iškepti.” (D3)
	Emocinės savijautos pagerėjimas	„net pastebėjo kiti atvažiuavę, kad žmonės gana tikrai daug stipresni ir tikrai laimingesni, jau net visas veidai ir akys, sakė, toks jau dabar. Ir tai matosi. Tikrai matosi.“ (D1) “Ir tu, nu, ir konfliktų kažkaip va daugiau sumažėjo.” (D3) „Darbuotojai tikrai noriai su jais ir bendrauja, ir tikrai visur dalyvauti stengiasi, ir tais veiklas atrasti kažkokias, kad juos įtraukti“ (D1) “Aš manau, kad sustiprėjo labiausiai būtent įgūdžiai bendravimo” (D5) “ai tai, kad mažiau reikėjo vaistų jiems. Va. Nes kažkaip, nu, vis tiek, ramesnė aplinka, daugiau dėmesio jiems yra skiriam<...> Ir tų tokių kažkokių, nu, tų ligų, kaip sakau, nuo jų diagnozės, bet papildomų tokių, tai ten skauda ar tą, kitą kartą ir psichologiškai jiems skauda” (D3)
	Namų aplinkos sukūrimas	„O privalumai tai, kad jie turi namą, kur mum visiems reikėtų tikrai pavydėti, kokias jie sąlygas dabar turi.“ (D1) „Iš tikrųjų, tie grupinio gyvenimo namai nieko nesiskiria nuo jūsų ir mano namų. Tai yra tiesiog namai, tai yra ne įstaiga, tai yra namai, kai aš sakau, ten yra tų paslaugų gavėjų namai, tų dešimt žmonių namai, o mes darbuotojai esame nu jų svečiai“ (D2) „Šiaip, ta esmė mūsų grupinio gyvenimo namų, tai yra nu kaip gyvenimas, kaip namuose“ (D3) “didelis privalkumas tai yra, kad aplinka jau nu yra vis tiek kaip namuose, yra, nu, kaip mes ir sakom, tu savo turi, tavo yra namai, tai tiesiog va irgi tas toksai ir iš jų tas matosi paskui jau ir tas požiūris į tave ir į aplinką ir viską.” (D3) “Tai iš tikrųjų ir dar tas toks didelis pasiekimas, kad gyventojai pradėjo šituos namuos, tai ką, metai praėjo tik tai daugiau, kaip metai 1-2, pradėjo šituos namus vadinti tikrais namais, sako aš einu ir suprantu, kad aš einu namo. Tai va, suprantu, kad mes einam gera linkme ir kai pasakai, kad jūs gal norite kažkur išvykti ar ką ir sako, čia mano namai, aš čia noriu kone numirti, nugyventi visą gyvenimą.” (D4)
	Dalyvavimas bendruomenės veiklose	„Žmonės mūsų aktyviai dalyvauja bendruomenės veiklose, talkose, kapų priežiūroj, tiesiog kas kur kviečia, ten einam, turim aplink savo teritoriją

		valdiškos žemės, ten prisižiūrėm, pjaunam, grėbiam, dalyvaujam visokiose akcijose, „darom“, kraujo donorystės akcijos.“ (D2) “drąsiau bendrauja ir įsitraukia į bendruomeninį gyvenimą.” (D)
	Santykių su kaimynais palaikymas	„labai puikiai šiandien dienai sutaria su kaimynais, dalyvauja kaimynų dienoje, visada mūsų paslaugų gavėjai inicijuoja pyragų dieną, prisiekia pyragų, eina pas kaimynus, draugiškai valgo, mes patys darom giminių suvažiavimus, visada kviečiam kaimynus, organizacijų atstovus.“ (D2) “Nu, nežinau, šita bendruomenė, kur aplink mus, tai tikrai priima. Tikrai priima teigiamai.” (D4)
Neigiami suaugusių negalią turinčių asmenų pokyčiai	Motyvacijos sumažėjimas	„O tas susilpnėjimas, tai gal, va, tų kitų paslaugos yra, kaip gavėjų dalis, kurie nieko nenori veikti. Nes tokių irgi išlenda. Jie geriau gulėtų“ (D1) “Tai kitą kartą gal tas ne tiek, kad tas susilpnėjimas, bet jau va tokia tos motyvacijos truputėlį mažesnė būna, nes ai, aš čia jeigu nedarysiu, tai va, aš jau čia nemoku, aš jau čia ką, nežinau, kad yra kažkas šalia, kažkas padarys ir kas nors. Tai va, gal toks daugiau toks atsirado tokio, kad ai, čia aš nepadarysiu, kad ir moku ir žinau, nes reikės įdėti kažkiek daugiau pastangų, nes darbuotojas paims ir ar tą padės, ar padarys.” (D3) “Bet kiti, kad ir gali, bet nenori. Nenori, nes čia yra patogų ir saugu gyventi. O ten taip pat jau reikės, kai sako, man daugiau rūpintis. Tai iš to nenoro ir patogumo nesikelia. O priversti negali.” (D6)
	Prieštaravimas, neigiamos nuostatos	„tu sakai, jam, nu, kad eikit, vaikščiokit ar kažką. Tai irgi dar atsiimi nuo jų.“ (D1) „būtent, tas irgi kitų, va, nusistatymas, kad nedarysiu, kam čia reikia, eik ir pati ir daryk“ (D1)
Teigiamų pokyčių skatinimo priemonės	Empatija ir kantrybė	„Tu privalai ne tik matyti, bet ir girdėti, jausti, užjausti. Tai čia būtų ir privalumas, ir trūkumas, aš pradžių, kad tikrai ko reikia turėti ir kokie trūkumai gali būti, kad jie negali visada suprasti išgirsti“ (D2) “Tai pirmiausia, turi mylėti žmogų ir priimti jį bet kokį. Tai be šito, to paprasto žmogiškumo, turbūt, nieko nebūtų. Tikrai. O visa kita, jau pasitaisys pasistengus. Bet, sakau, jo priimti žmogų bet kokį.“ (D6) “taip pat gebėjimas bendrauti paprastai ir aiškiai. Be abejo, kad žinios apie negalių žmonių ypatumus, tai ir gebėjimas ir suteikti tą pirmąją pagalbą.” (D5) „su šitais žmonėmis visada be galo daug reikia turėti kantrybės, be galo daug empatijos, įsiklausymo, įsigilinimo, juos kitą kartą reikia perklausti, kad ir dešimt kartų, kol tu supranti, ko žmogus nori“ (D2)

		„Visų pirma, tai privalai mylėti savo darbą, mylėti žmogų, kuriam nori padėti. Ir jeigu tu tą prasme nemylėsi šitų žmonių su negalia, nesvarbu ar taip būtų psichikos ar fizinė negalia, nors tu dirbsi, aišku, kad nedirbsi, tada tu dantis sukandęs. Visų pirma, tu turi mylėti darbą, mylėti žmogų.“ (D2) “Manau, kad reikalinga kantrybė, empatija” (D5)
	Motyvavimas	„Ir tu prie jo stovi, tu sakai, nebijok, tu bandai jį motyvuoti, drąsinti.“ (D1) „jeigu jau ten kažkuris būna tikrai tą garsą biskį pakėlę, tai pasakai, sudrausmini, kad aplinkui kaimynai, jie tikrai girdė, kad vis negražiai pasirodysit ir jie, kažkaip įpratę, kad klauso“ (D1) „bandai įtraukti jų artimuosius, kad jie, jie juos motyvuotų“ (D1)

Grupinio gyvenimo namuose gyvenančių suaugusių negalią turinčių asmenų integracija į visuomenę

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Integracija į visuomenę	Bendravimas su kaimynais	„Tikrai atėjo aplink gyvenantys kaimynai, visą laiką kaimynas ryte pasisveikins ir tai mūsų pasikalbės, pasisveikins, visada atneša, ten per tvora patvory obuolių, ar kokių turi gėrybių, tikrai dalinasi knygomis atneša. Ta prasme, jie mus priėmė, nes, sakau, ar klausi ar krepšinių, tu žiūrėjai šiandien, ar panašiai, tas yra bendravimas“ (D1) „Tas bendravimas nu per tvorą pasisveikina ir pasako ir tai, kaip va šventę organizavom, jie dalyvavo toje šventėje, atsiliepė ir mum sako labai gerai apie mus. Mes iš pradžių to tikrai nesitikėjom, manėm būsim tikrai atstumti kažkokie, jums nematys, praeis“ (D1) „Bet šiandien dienai jau galim džiaugtis, kad jau pusantrų metų atidaryti dar papildomai dveji grupinio gyvenimo namai mūsų įstaigos. Tai dabar jau čia visai gerai, smagiai, bendruomenės žiūri, visi draugai, su kaimynais geras santykis.“ (D2) „Iš tikrųjų, šiandien dienai tai yra labai nuoširdus bendravimas tiek su pačiais artimiausiais kaimynais, tiek su tolimiau gyvenančiais kaimynais“ (D2) “Su kaimynais. Kažkaip mes tą kontaktą norėjom palaikyti tiesiog pačioje pradžioje, nors aš jau kažkaip pabandžiau po pusmečio kokio ir viską. Tai tiesiog eidavom irgi mes ir pas kaimynus aplankyti. Kaip ir buvo pyragų dienos, tiesiog išsikepė pyragus. Nu eidavom mes pas kaimynus pasišnekėti ir viską prisistatyti, kad mes čia tokie pasiklausdavom kokios ar gal problemos, kokias mato, kas nors” (D3) “Su kaimynais iš tikrųjų labai gražiai. Mes sutariam, vat ir kaip jau pirmai sakiau, kad buvo kaimynų diena. Mes nusprendėm surengti kaimynų dieną. Išnešiojom kvietimus viską ir mes tikrai nežinojom, kad ateis. Pasiruošėm viską ir žiūrim, vienas kaimynas bėga pas kitą, kitas bėga ir jie atėjo visi. Visi jauni žmonės, bet atėjo visi žmonės. Ir tai mes sakom, mes norim pažiūrėti, kaip čia greičiausiai pastatytas namas. Bet labai draugiškai, šiltai ir viską, labai smagiai. Visą laiką su jais pasisveikina ir jie pasisveikina.“ (D4)
	Visuomenės priėmimas	„Tai tas priėmimas, tai tas, sakau, iš teigiamos pusės, net mūsų atveju, kad neigiamos nėra“ (D1) „labai džiaugiamės miesto žmonių priėmimu, pačios savivaldybės atstovų, jie jau pažino, šypsosi, tiesiog mus visur mielai kviečia, mes aktyviai

		dalyvaujam, tikrai žmones skatinam, kad visada ir visur dalyvautų, kad eitų. “ (D2) „yra labai gražus, net straipsnis kaimynų parašytas apie mus, nu, mes, sakau, priimti kaip visi lygūs žmonės būtent“ (D1)
	Bendradarbiavimas su organizacijomis	„Tai mes bendradarbiaujam tikrai, vat, su Raudonu Kryžiumi, su Caritu“ (D1) “tai tokie atradom, kur galėtų mūsų žmonės eiti ir atskleisti savo, ar tuos gebėjimus, ar kas nors, tai nevyriausybinių organizacijos.” (D3) “Užmezgėm ryšius ir su Caritu ir su Raudonu Kryžium.” (D3)
	Dalyvavimas renginiuose	„Bažnyčios veiklų kažkokių, armijos organizuojamų renginių, stengiamės kažkur tai išvykti ar į parodas, ar miestų bibliotekų įrengiamas parodas, ar knygos pristatymus, koncertus visokius. Tai tikrai stengiamės išeiti, save parodyti, kad esame ir mes tokie žmonės“ (D1) “tas dalyvavimas ir visuose renginiuose, nu, ne visuose, aišku, ir daug nuo tų renginių ir kažkaip ir parodėm mes save ir tą bendruomenę” (D3) “Nu, tai sakau, perėjimą kartu ir buvimą kartu, va, tiesiog, rengininiuose, talkose dalyvaujama, kas mūsų pirmieji tie žingsniai buvo” (D3) “Iš tikrųjų, integruojame. Miesto, šventėse renginiuose. Lankomės kultūros centre vykstančiuose renginiuose. Bibliotekoje dažnai. Taip pat išitraukiame į sporto centro veiklą.” (D5) “Domimės skelbimai, žiūrim kokios šventės vyks, pasižiūrim, ar mes galim vykti į tokią šventę, jeigu reikia, aš ir pasiskambinu, pasiklausiu, ar mus priimsit, ar mes galim, nesakiau, nebuvo atsakymo, neigiamo, visą laiką visur galit atvykt, dalyvaukit, lauksim, tikrai nori, priima, daug vyksta į bibliotekos užimtumus, į miesto šventes einam, tikrai įsitraukiam” (D7)
	Indėlis į bendruomenės gyvenimą	„Mes negalim sakyti, kad mes neprisidedam prie jų gerovės, mes žinom, kad pas mus viena kaimynė iš dešinės, senjorė, močiutė, mes visada rudenį nueinam jai, nugarėbiam lapus. Tai va, šitaip mes prisidedam prie bendruomenės ir aplinkos.“ (D2) „ir pasiūlindavom ir jiems pagalbą, nes ta močiutė tai viena gyveno, tai žiemą ypatingai, sniego prisnigdavo, tai vaikai jų išvažiavę buvo, tai va, pasiūlindavom pagalbą. Aišku, jeigu atsisakydavo, mes jau tikrai ten per prievartą ir neidavom ir nedarydavom” (D3)

Darbo su suaugusiais negalią turinčiais asmenimis grupinio gyvenimo namuose iššūkiai ir jų sprendimo galimybės

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Iššūkiai	Baimė ir nerimas	„kiekvienam buvo ta baimė, jo, kaip pažiūrės mūsų visuomenė, nes tas požiūris visų būdavo, žinau, tikrai skeptiškas“ (D1) „Tai, manau, ir tiems patiems darbuotojams yra sunku, nes tu nežinai, kaip tave priims ar panašiai.“ (D1) „mes tikrai labai bijojom, nes ta mūsų vieta, kad daugiabučiai aplinkui, vaikai“ (D1) „kaip iš pradžių bijojau iš tikrųjų. Tikrai bijojau ir tikrai girdėjau, kad bijo, kad čia ateis.“ (D4)
	Darbo krūvis	„Šiaip organizavimas gal ir neblogas, tačiau socialiniams darbuotojams yra per daug uždėta krūvio, per daug atsakomybių.“ (D4) „Vat, kaip pasakytų, darbuotojų truputį trūkumas, kadangi vis tiek, penki individualaus darbo darbuotojai, tai čia, kaip pasakyti, yra nedaug“ (D4) „O iš trūkumų, galėčiau įvardinti, kad galėtum, kaip per didelį krūvį esi nuvargęs, tai gal tiek tas trūkumas.“ (D5)
	Visuomenės priešiškumas	„manė, ai, kad irgi bus baliai, festivaliai visokie, rėkaus keiksis“ (D1) „Visų pirmą prieš išeinant į grupinio gyvenimo namus buvo baisulinis nusistatymas. Kaimynystės, gatvės kaimynų miesto buvo renkami parašai, nesutikimai. Priešiškai žmonės žiūrėjo į mūsų įstaigos gyventojus, kad žmonės su proto ir psichikos negalia ateis gyventi į kaimynystę, kitaip sakant į laisvę. Žmonės priešiškai reagavo, bijojo, įsivaizdavo, kad žmonės su proto ir psichikos negalia bus agresyvūs. Eis pas juos į namus, į kiemus, gąsdins vaikus, juos pačius“ (D2) „Iš tikrųjų gal pradėsim pirmiausiai nuo blogų dalykų. Taip kaip ir sakiau, sunkiausiai buvo visuomenės požiūris, negatyvios mintys, nusistatymas prieš mūsų paslaugų gavėjus“ (D2) „Kas sunkiausia, buvo tai tikriausia tas, kaip atvykome gyventi į grupinio gyvenimo namus, tai didelis pasipriešinimas buvo dar visuomenės ir ypatingai mūsų kaimynės.“ (D3) „Matosi tiek išėjus dar ir jie, kad jie dar įvairiai žiūri į neįgaliuosius. Iš kai kurių matau tų žmonių vis tiek tokia baimė. Dar yra, kas nepasitiki, žiūrimės.“ (D5) „Su kaimynais įdomių patirčių turėjo ir turėjo nuo pat pradžių. Pradžioje tai labai jie priešiškai išvis buvo nusiteikę ir bandė protestuoti.“ (D6)

	Paslaugų gavėjų nepasirengimas ir motyvacijos trūkumas	„Tai jie atėjo nieko nemokėdami, taip įmesti į visą tą katilą, kai sakau, ir tu turėjai juos visus išauginti“ (D1) „Kiti net nenorėjo daryti, nes už mane padarė kažkas“ (D1) „Net maudytis kitas pats negebėjo realiai. Tai yra nu baisu, man atrodo, jeigu ten pirštu akį prasiprausė, tai žinot, čia bus profesionalas pas mus“ (D1)
	Informacijos ir patirties trūkumas	„Sunku buvo, nes neturėjom iš ko pasisemti idėjų, neturėjom su kuo pasilyginti, neturėjom su kuo dalintis gerąją, blogąją patirtimi, bendradarbiauti.“ (D2) “O sunkiausia, tai įsivesti tvarką. Nes iš tikrųjų tas tvarkos nebuvimas, tai apima viską. Kas susiję buvo ir su dokumentais, nes neatsakingai dirbo prieš tai. Arba nedarė, kas turėjo būti padaryta. Tai vat reikia jau panaikinti viską, susitvarkyti pagal... Pagal save. Pagal save ir tai, kaip žinau, kaip turi būti.” (D6) “Daug klausimų kilo dėl vaistų vartojimo man asmeniškai paslaugų gavėjom. Reikėjo žinoti jų daug. Ir paskirti, kad žinojom kiek po kiek duoti, viską žinojom, bet man pačiai reikėjo susipažinti daug su vaistais. Tai šitą vietą, sakyčiau, sudėtingiausia man buvo.“ (D7) „tai vienintelis kas toks trukdis, tai nuolatos keičiasi mūsų įstatymai. Ta prasme, tu nuolatos turi sekti įstatymus, tu turi skaityti, tu turi įgyvendinti globos normas, socialinio darbuotojo etikos kodeksas, tai yra pagrindinės žinios, kurias nuolatos reikia sekti.“ (D2)
	Darbuotojų darbo laiko derinimo problema	„darbuotojas gali stovėti profesinės sąjungos nariu ir jis automatiškai turi daug atostogų, kadangi visi žmonės turi po 42 kalendorinės dienas profesinės sąjungos narys, plus dar 11 darbo dienų. Tai jūs įsivaizduokit, kai reikia išdirbti žmogui 176 valandas, iš jų išminusuoti sutrumpintas darbo valandas, kas savaitę, prieš šventinės. Yra vienintelis minusas, kad pagal 10 žmonių, paslaugų gavėjų, grupinio gyvenimo namuose gali dirbti daugiausiai 5 individualios priežiūros darbuotojus, tai tik 5 etatai, plus socialinis darbuotojas“ (D2) “ Nes jeigu mes šito nedarytume, daleiskim, tai mes galėtume žmogui daugiau dėmesio skirti.<...> Iš tikrųjų reikėtų daugiau mum [laiko] palikti, kad mes su žmogumi galėtume bendrauti jų problemas spręsti, nes jiems bendravimo labai reikia. Labai, labai, labai reikia.” (D4)
	Organizaciniai iššūkiai	„būna momentų, kad turiu palydėti paslaugų gavėją pas medikamentus. Kiti, pavyzdžiui, kokie septyni paslaugų gavėjai lieka vieni namie. Taip vieni

		visiškai lieka namie ir tie, kurie jau iš seniau, jie gali pabūti penkiolika minučių, nu iki valandos vieni, bet kitą kartą pas gydytojus tu užtrunki ir pusantros valandos tu būni pas gydytojus ir pergyveni ar viskas gerai. Bet mes sugudraujam, sužaidžiam paslaugų gavėjai turi išmaniuosius telefonus, jau jeigu kas nutinka, pavyzdžiui, koks į Kęstutis paima, skambina ir sako blogai, nukrito, alio, norim, ir tą prasme paimi ir neisi į procedūrą, žmogų vežiesi atgal į namą“ (D2) “Kai viena socialinė už viską lieka atsakinga ir maisto gaminimas, jeigu nėra darbuotojų, ir apipirkimas, ir ten vaistai, nuvežimas pas gydytojus. Mūsų gydytojai dar ne tik Marijampolėj, bet ir Kaune. Pas stomatologus pavyzdžiui, mes vežam į Kauną. Tai vis tik tu išvažiuoji ne pusvalandžiui. Ir būna, kad būni viena ir turi viskas, kad būtų padaryta. Nu, pietų vis tik žmonės dar devyni lieka. Taip. Tai va, tai tuo metu, turbūt, ir sunkiausia.“ (D6)
	Netikėtos situacijos	“O aišku, sunkiausia, kad čia, dirbant grupinio gyvenimo namuose, dažniausiai reikia sprendimus spręsti šią akimirką. Ir kartais nelabai būna su kuo ir pasitarti. Turi reaguoti žaibiškai ir tai sukelia daugiausiai sunkumų.” (D5) “Tokius dalykus bet kartais nutinka čia ir dabar. Gali planuoti, kad ir ką noriu, bet viską pakeiti. Ekstra važiavimo į ligoninės priėmimą. Jeigu kokių paūmėjimų ir siuntimą pasiėmęs vežam patys dažniausiai, 99 procentai, ten išskyrus atvejus, jeigu kažkokius jau ūmius, ir tada greitoji ir policija” (D6)
Tobulinimo galimybės	Darbo organizavimo tobulinimas	„Tai keisčiau tai, kad labai būtų smagu, kad įsidėtų dar bent vienas individualios priežiūros darbuotojas“ (D2) “Tai vat tokia, vat gal ir pasiūlymas, kad ar šiaip dažniausiai toks siūlymas būtų tų papildomų darbo rankų. Taip, darbuotojų duotų papildomų. Taip, papildomų darbuotojų tikrai būtų lengviausiai produktyviausiai planuoti.” (D5) „Tai tikrai labai būtų smagu, kad individualios priežiūros darbuotojas būtų visą dieną“ (D2)
	Negalią turinčių asmenų į(si)darbinimo skatinimas	“Iš tikrųjų, šitas dalykas, tai truputį, kaip pasakyti, prasčiau, jie norėtų į darbo rinką viską kažkaip. Bet niekas nelabai jų nori priimti. Dirbti buvom su darbo birža susitikę. Tai darbo birža, sako, mes tikrai norėtum, kad į bendruomenę, kad jie daugiau kažkur. Bet atsiranda to, kai jau priimtų įstatymas. Viskas, ne visi nori priimti.” (D4) “Na, manau, kad būtų naudinga daugiau komandinių susitikimų, papildomų priemonių, kaip ir gyventojų užimtumo, įdarbinimo veiklai” (D5)